

Mint a Fradi....

1. mottó:

„A kétharmad sokkal több lenne, mint önigazolás. A kétharmad olyan, mint a Fradi-tábor. Azt üzenné, hogy még, még, még, ennyi nem elég...” (Orbán Viktor, Magyar Nemzet, 2014. ápr. 5.)

2. mottó:

„Oda érkeztünk, ahonnan elindultunk?

Aligha. Ez a semmi más,

mint a korábbi semmi volt.” (Payer Imre. És, 2014. jan.17.)

Gazdasági és politikai folyamatok Magyarországon

2014. I. negyedév

Készítette: Petschnig Mária Zita és Kéri László

Budapest, 2014. április 19.

Tartalom

Bevezetés.....	3
1. Oktogon, azaz a politikai tér nyolcszöge, 2014. január és április 7 között.....	5
2. Gazdasági folyamatok és történések.....	9
2.1. 2013 makrogazdasági eredményei négyéves kitekintésben is.....	9
2.1.1. Gazdasági növekedés.....	9
2.1.2. Foglalkoztatás.....	13
2.1.3. Beruházások, külföldi tőkebeáramlás.....	17
2.1.4. Infláció.....	20
2.1.5. Keresetalakulás.....	22
2.1.6. Államháztartás, államadósság.....	23
2.1.7. Kamat- és árfolyam-alakulás.....	25
2.1.8. A külső egyensúly mutatói.....	27
2.2. A folytatódó rezsiharc.....	29
2.2.1. Kampányelvek.....	29
2.2.2. Konkrét döntések.....	30
2.2.3. Felfedett további tervek.....	31
2.3. Paks II.....	33
2.3.1. A megállapodások fő paraméterei.....	33
2.3.2. A megállapodások létrejöttének története.....	36
2.3.3. Miért volt sürgős a megállapodás létrejötte?.....	43
2.3.4. Az atomerőmű-bővítés ma látható gazdasági hátrányai.....	44
3. A kampányidőszak némely kitüntetett ügyének legfontosabb tanulságai.....	48
3.1. Zavarok és szándékok egy nem-létező szobor környékén.....	50
3.2. Egy tankönyvbe illő kampánytörténet: a Simon-ügyről.....	54
3.3. Néhány észrevétel a 2014-es kampány általános vonásairól.....	60
3.3.1. Kampánystratégiák és –jellemzők.....	60
3.3.2. Mérlegkészítési próbálkozások 2014 tavaszán.....	63
3.3.3. A választások tétje – különféle nézőpontokból.....	65
4. Választási eredmények és értelmezések.....	68

Bevezetés

2014 első negyedévének időbeli határait olyan természetesen jelölte ki a politikai sors, hogy bővebb magyarázkodásra szót sem érdemes vesztegetnünk. Január második felében, egy szombati délutánon (január 18-án) Áder János meglehetősen szűkszavú közleményben értesítette Magyarország népét arról, hogy a következő országos választás napját április hatodikára tűzte ki. A jobban értesültek már hetek óta emlegették ezt az időpontot, ezért a bejelentés nem okozott túl nagy meglepetést. Hosszabb ideje lehetett sejteni, hogy a május végi uniós választásokhoz túl közeli dátum a Fidesznek nem lehet érdeke, a kettő egybeesése (amit egy évvel korábban még buzgón emlegettek, főként a takarékosági okokra hivatkozva) pedig végképp nem. E sorok írója úgy véli, hogy nagyjából a Tavares-jelentés júliusi strasbourgi elfogadása, illetőleg az erre adott elutasító magyar reakciók óta a Fidesz-vezetés pontosan tudatában volt annak, milyen veszélyekkel járna rájuk nézve az, ha uniós tagságunk bonyodalmai és ennek részletkérdései a kampány vitatémáit képeznék. Mindezek után az április elejei időpont nagyon is kikövetkeztethető lett.

Hazánk felnőtt lakossága immáron negyedszázada tisztában van azzal, hogy a választásokat közvetlenül megelőző hetek, hónapok közéletének valamennyi eseményét a kampány-időszak logikája határozza meg és hatja át. Az idén sem történt ez másképpen. A választási küzdelem hevében olyan eseményeknek is hihetetlen visszhangja támadt, amelyeknek más időkben egy-két napos, mulékony értékük szokott lenni. Ráadásul, az ellenérdekű felek sokszorosra fokozott figyelmé állandóan mérlegeli az összes reakciót, s ha valamely apró konfliktusban kellő fantáziát lát, akkor páratlan erővel képes a jelentéktelen dolgokból kozmikus jellegű, sorsfordító problémát kreálni. 2014 első három hónapjában legalább húsz olyan ügy került elő, amely mindegyike alkalmas lett volna arra, hogy meghatározza a kampány-küzdelmeket és esetleg az egész választási végeredményt is. A választások után egy héttel azonban úgy látjuk, hogy legfeljebb három olyan ügyet érdemes aprólékosabban elemeznünk, amelynek ténylegesen érdemi hatása lehetett a végeredmény alakulására. Az egyik az a „**paksi döntés**”, amely valóban minden tekintetben rászolgált volna arra, hogy az idei kampányban minden más kérdést maga mögé utasítson. Nem így történt. A másik, a tavalyról áthúzódott, s az idei évben is eredményesen és magas hőfokon izzított „**rezsicsökkentési kampány**” volt. A harmadik lett az igazi nagy újdonság, a Meglepetés: a „**Simon-ügy**”. Ez utóbbi lett az idei kampányban az az esemény, amely leginkább alkalmassá vált arra, hogy a szemben álló felek felkészültségét, stratégiai

alkalmasságát, valamint a közvélemény rejtett szerkezetének változásait kellőképpen bemutassa.

E rövidre fogott előzetes és bevezető gondolatmenet egyúttal meg is előlegezi mostani jelentésünk szerkezetét. Krónikában kitüntetett figyelemmel fogunk törődni a kiemelt ügyekkel, de úgy véljük, hogy csak akkor tudjuk a jelentőségüket kellő nyomatékkal érzékeltetni, ha fejlődés-történetüket az időbeli környezetükben lezajlott egyéb eseményekkel párhuzamba állítjuk. Ezért az írás *első része olyan áttekintés* lesz, amelyben a január eleje/áprilisi hatodika közötti időszak legfontosabb eseményeinek hosszabb-rövidebb krónikája révén ad átfogó körképet. S miután a választás egyúttal egy kormányzati ciklus vége is, ezért mindenképpen szükséges összegző mérleget vonni e négyéves időszak *gazdasági „eredményeiről”* is, az írás *második része* ennek a követelménynek tesz majd eleget. Annál is inkább, mert az említett kitüntetett jelentőségű ügyek egyike-másika maga is ennek a folyamatnak az elsődleges terméke. A *harmadik részben* érvényesítjük e minikorszak lényegét adó *kampány kitüntetett szempontjait*, azaz a tanulmányban ehelyütt alárendeljük mondandónkat a lázas hetek logikájának. Végül, *az utolsó részben* megkíséreljük értelmezni, elemezni *az áprilisi választási eredményeket*, valamint bemutatjuk az első napok, az első hét legjellemzőbb reakcióit.

1. Oktogon, azaz a politikai tér nyolcszöge, 2014. január és április 7. között

Kampányidőszakban minden elemző szándékú embernek ezerszer óvatosabbnak kell lennie annál, mint egyéb időkben. A választásokat megelőző egy-két hónapban ugyanis a közélet/közhangulat kiszámíthatatlanná válik, bármiből, a lehető legjelentéktelenebb hírből is pillanatokon belül kerekedhet olyan tornádó, amely aztán magával sodorhatja egy-egy párt – korábban remeknek látszó - esélyeit is. Nem kezdünk példálózni a korábbi híres/hírhedt esetekkel, csupán a módszertani bevezető érdekében szögeznénk le, hogy legalább utólag érdemes számba vennünk: mi minden történt, és *mi minden nem történt* 2014 koratavaszán? Tesszük mindezt annak érdekében, hogy a később kiemelendő csomópontok mindegyikének további alakulásához legyen elegendő viszonyítási alapunk.

Az egyes események mellé ezen a ponton legfeljebb az idő-dinamika koordinátáit rendeljük hozzá: azt, hogy az egyes ügyek milyen hosszúsággal voltak képesek napirenden maradni. Kampányszempontból ugyanis **éppen ez a létkérdés: valamely politikai erő milyen hatékonysággal és milyen hosszú ideig tud napirenden tartani egy-egy ügyet?** Ez a minősítés a legtöbbször egyáltalán nem az adott ügy belső kvalitásainak a mikéntjétől függ, hanem ezer és más körülménytől. Például a „tálalás” minőségétől, s a médiaterítés ütemezésétől. Ezt az aranyigazságot 2014 tavaszának eseményei minden korábbinál jobban igazolták vissza. Kiválasztottunk nyolc olyan csomópontot, amelyekről azt feltételezzük, hogy komoly szerepük lehetett/lehetett volna a tavaszi közéleti kommunikáció tartalmi uralására. S aztán, hol így volt, hol nem...

1./ Az év nagyon vidáman, mondhatni békebeli bohózatok hangulatát megidéző módon kezdődött. Kerényi Imre, Közéleti Hoppmester folyóirat-alapító szándéknyilatkozata január első napjaiban pillanatokon belül közkinccsé vált. És közröhej tárgyává. Az eset lényegét legutóbbi krónikánk utolsó oldalain ismertettük már, ezért most nem ismétljük meg a történetek leírását, hanem maradunk a legfontosabb következményénél. Vagyis, hogy nem lett belőle hangosabb botrány, s legfeljebb csak egy hétre szólóan lehetett vele foglalni a legfontosabb felületeket. Feltehetően maga Orbán Viktor is érezhette, hogy e nyílt szellemi provokációért aránytalanul nagy médiaárat kéne fizetni, ezért még arról is gondoskodott, hogy kellő erővel szivároghasson ki annak a híre is, miszerint ő maga, személyesen gondoskodott e kísérlet elfojtásáról. Az ellenérdekű értelmiség nagy-nagy bánatára. Mert már százféle pamflet, tréfa, áltudósítás készülődött annak a jó hírnek a minél különlegesebb irodalmi beharangozására, hogy önáluk is kinyílt a pitypang. Utólag megállapíthatjuk: ez volt az a

nagyon is ígéretes ügy, amiből végül nem lett semmi sem. Szóba hozandó tényezőink közül ez az, ami csak rövid időre volt képes hatást kelteni

2./ Kerényi nagy szerencséjére ugyanis január közepén, néhány napon belül három olyan horderejű ügy is elkezdhetette a maga médiakarrierjét, amelynek a hozadéka joggal kecsegtette az érintetteket azzal, hogy a tavasz meghatározó jelentőségű ügyeivé nőhetik ki magukat. Nehéz pontosan megállapítani az időrendi elsőbbséget, de az utólagos sajtóreagálásokból úgy tűnik, hogy az „ellenzéki összefogás” végleges formája - értve mindezen Gyurcsány Ferenc és a DK befogadásának látványos körülményeit -, adhatta meg a kampányidőszak kitörésének igazi startjelét. Nem kétséges, ez a *lastminute-koalíció* mind a jobb, mind a baloldali térfélen tömegméretű politikai érzelmek kiváltására teremtett lehetőséget. Továbbá arra is, hogy eme szerkezet következményeit bevezessék a hazai közélet megfelelő szegmenseibe, és ott is tartsák, hónapokon át. Sőt, akár az egész választási folyamatra kihatással lévő tényezővé avatódják. Mind a két oldalon. Merthogy a baloldali tábor hangadói abban reménykedtek: ezzel a képtelenül szélesre nyitott koalícióval képesek lesznek megmozdítani az eddig otthon kuksoló, elgyávult, gazdátlanul maradt baloldali tábor szunnyadó részét is. A jobboldalon ugyanebben reménykedtek, s ők sem alap nélkül... Ők meg abban bíztak, hogy az összeállt névsor önmagáért beszél: nem kell semmi egyebet tenni, minthogy folyamatosan arra hívni fel a figyelmet: a Bukott Múlt összeállt. Reprezentatív személyekkel. Maradéktalanul

3./ Lényegében ugyanezen a hétvégén kezdenek szállingózni az első megalapozott híradások arról, hogy a magyar kormány még a választások előtt szeretne Oroszországgal megállapodni egy olyan hitelnyújtási szerződésről, amelynek szerves tartozéka lenne a paksi atomerőmű-bővítés is. Vagy...fordítva. Mindenekelőtt Paksról szeretnének megállapodni, s ennek részeként születhetne meg egy szélesebb értelmű hitelszerződés is. Január közepén minderről még nem sok fogalmunk lehetett, hanem csak a lényegről lehetett valami ismeretünk. Arról, hogy mindenképpen még a választások előtt meg fog születni a meglepő megállapodás. Megint egy olyan tényezőről van szó, amelynek minden paramétere arra szolgált volna, hogy a választási eredményeket is döntő mértékben befolyásoló szerepe legyen. Ehhez képes, bár jelen volt végig, mégsem lett kimutathatóan befolyásoló hatása. **(A paksi történetet** mindettől függetlenül annyira fontosnak véljük, hogy a későbbiekben – a második részben - nagyon részletes, minden elérhető mozzanatra kitérő elemzésben próbáljuk bemutatni e gyanús ügy valamennyi –manapság azonosítható - rejtélyét.)

4./ Ugyanezen a hétvégén – január közepén - kezdi meg végeláthatatlan karrier-történetét a 2014-es politikai szezon egyik legtipikusabb kampány-kreatúrája, **a Szabadság-téri szoborállítás tragikomédiája.** ”Tragi-,, , mert olyan érzelmekkel, kollektív élményekkel, fel nem dolgozott traumákkal manipulálva állítanak elő mesterséges közéleti/politikai feszültséget, amelynek a megfelelő feldolgozására a magyar társadalom hetven éve nem képes. Ezért a téma minden egyes mesterséges felidézése beláthatatlan veszélyekkel jár együtt. S éppen ezért több mint cinizmus: hatalmas politikai felelőtlenség játszódni vele. És ”komédia”, mert ahogyan mindezt előadták, bemutatták, abban sokkal, de sokkal több a hazugság, az önleplező következmény, mint a ravaszkodások által megsejtett, sejtetett haszon. Az átlátszó hatalmi machinációk kiegészítő iskolai példázatává süllyedt mindaz, amit ebben az ügyben a magyar kormányzat eddig produkálni képes volt.

5./ A választási eredmények értékelése során a vesztes ellenzék nem győzte hangsúlyozni annak jelentőségét, hogy a jelenlegi magyar médiatérben egyszerűen nem lehetséges felvenni a versenyt a kormányzati oldallal. Ez igaz. De ezt már lassan négy éve tudni lehetett. Ám az idei évkezdet még ebben a homogén mezőben is képes volt néhány meglepetésre. Nagy kérdés, hogy e lépéseknek lehetett-e bármiféle jelentősége, politikai befolyása. Mindenesetre, nem éppen kis halakról volt szó, a Népszabadság felvásárlásáról, illetve a második legjelentősebb kereskedelmi tévének nyílt kormányzati befolyás alá kerüléséről. S némileg tágítva a kereteket, érdemes rákérdeznünk arra is, hogy a 2014 tavaszi média-erőviszonyok egyáltalán hathattak-e a kampányra, s ha igen, akkor hogyan. E kérdés teljesebb körű megválaszolására majd csak összegzőnk harmadik részében, a kampány egészét áttekintő pontban fogunk kielégítően válaszolni.

6./ Január utolsó napjaiban még csak talányosan, körülírva, de azért eléggé egyértelműen beazonosíthatóan indították útjára 2014 kampányának nagy-nagy - és végül is nyerőnek bizonyult – projektjét, a Simon-ügyet. Véleményünk szerint ez volt az az eseménysor, amelyben a lehető legtisztábban mutatkozott meg a Kor Lényege. Egyszerre lehetett ugyanis tetten érni a Fidesz uralta média viselkedését és azonosítani a szocialista párt döntés- és reagálási képességének alapvető hiányosságait. S egyszerre lehetett szemügyre venni a magyar közvélemény megvezethetőségének megdöbbentő mélységeit, ahogyan nem volt képes minőségi különbséget tenni a Simon-ügy és a paksi botrány között. Az ügynek szintén olyan fontosságot tulajdonítunk, amely megéri a külön, esettanulmány-szerű feldolgozást.

7./ Az előző negyedszázad egyik alapvető tanulsága, hogy kampányidőkből a közvélemény szereti egybevetni, összehasonlítani a versengő politikai erőket, s azt még jobban szereti, ha mindez szemtől szembe történik. Nos, ez a lehetőség az idei kampányból hiányzott, de azért akadt jónéhány olyan ünnepi és mesterségesen ünnepivé avatott alkalom, amikor a szónoklatok, üzenetek, üzenetések egymással egybe vethetőek voltak. Minimum háromszor teremtődött olyan szituáció, amikor az egyes politikai táborokat megszemélyesítő vezéralakok megmutathatták képességeiket. Ezek az alkalmak mindig esélyt adnak arra, hogy olyan szóbeli produkciókkal lépjenek meg a közvéleményt, amelyek következményei akár az egész kampány-tavaszaig kihathatnának. A legelső ilyen típusú lehetőséget a február elején megtartott parlamenti nyitány teremtette meg. Majd pedig, két héttel később barátkozhatott a közvélemény a februárban már egyébként is szokásossá vált „évértékelők” produktumaival. Végül, de nem elhanyagolható fontossággal: március tizenötödike megünneplése törvényszerűen válik kitüntetett kampányeseményé olyan évben, amikor ez az ünnep alig három héttel előzi csak meg a választás napját. Így volt ez most is.

8./ S végül maga a kampány érdemel majd meg egy hosszabb elemzést. A politikai szociológia számára lassan fél évszázada jelent ez az időszak olyan kihívást, amit mindenképp azért kell megbecsülni, mert ezekben a hetekben a politikai/hatalmi szféra maga pőre, kendőzetlen meztelenségében jelenik meg reggeltől estig közvetlenül. Ilyenkor nem szükséges a kutatói rafinéria, elég, ha kinyitjuk a szemünket, a fülünket, járjuk az utcákat, és mindent megértünk. Szerencsésebb időkben. 2014 első három hónapja nem volt eléggé szerencsés, mert sokszor, túl sokszor kellett a ténylegesen látható/hallható események mögé néznünk. Éppen ezért az idei kampányt meghatározó tényezőket összegzőnk végén, a választási eredményeket ismertető fejezet előtt külön alpontra fogjuk áttekinteni. Hiszen ebben a kampányban megtörtént számos olyan, korábban elképzelhetetlen esemény is, amelynek a későbbi fejlődésben még roppantul nagy jelentősége lehet.

2. Gazdasági folyamatok és történések

„Nem változik itt semmi

Csak múlik az idő

Vacogtat a nyár és a

Tél szinte rekkenő”

/Zalán Tibor: És egál. ÉS, 2014. márc. 21./

2.1. 2013 makrogazdasági eredményei – négyéves áttekintésben is

2014. első negyedévében jelentek meg a 2013-as esztendőt jellemző főbb makrogazdasági mutatók a magyar gazdaságról, a továbbiakban ezek bemutatására vállalkozunk röviden.

2.1.1. Gazdasági növekedés

2013-ben a bruttó hazai termék - negyedévről negyedévre erősödő dinamikát jelezve - az év átlagában 1,1 százalékkal bővült, ami azonban nem volt elégséges a 2012-ben elszenvedett visszaesés pótlására. Ezzel a teljesítménnyel a 2005. évi szintet értük csak el. S bár 2013-ban az unió átlagánál jobb eredményt mutattunk fel, elmaradottságunk alig mérséklődött. Az unió 28 tagállama a 2009-ben elszenvedett nagy recesszióknak több mint a kétharmadát behozta, nekünk azonban még az egyharmadára sem futotta.

A szezonálisan és naptárhatással kiegyensúlyozott GDP-adat 1,2 százalékos éves dinamikát jelzett, kicsivel szebbet a kiigazítatlannál. De az előző negyedévekhez mért ütem év közben lassult: az első negyedévi 1,1 százalék a negyedik negyedévre 0,5 százalékra esett.

Az elmúlt évi növekedést kínálati és keresleti oldalról is ideiglenes, átmenetinek tekinthető, illetve külső tényezők váltották ki.

Kínálati oldalról a mezőgazdaság teljesítménye volt meghatározó, köszönhetően az előző évinél lényegesen kedvezőbb időjárásnak. Az ágazat 22 százalékos GDP-növekménye nélkül csak 0,3 százalékos lett volna a növekedés. A mezőgazdaság bruttó termelési értéke az előző évi 10 százalékos zuhanás után 11 százalékkal nőtt, vagyis, éppen, hogy csak behozta a

2012. évi kiesést, ami kizárólag a növénytermesztés 23 százalékos többletének volt köszönhető, az élő állatok és állati termékek kibocsátása ugyanis visszaesett (3 %-kal).

A másik jól teljesítő ágazatot az építőipar adta, amelynek felpörgetését az uniós pénzek kiszórása eredményezte, a választásokra készülőkabinet elvárásaként. Az építőipari termelés tavaly 9,6 százalékkal nőtt, de ez sem volt elég a korábbi években elszenvedett zuhanás pótlására, hiszen ezzel a teljesítménnyel együtt is négy év alatt 15 százalékkal maradt el az ágazat kibocsátása a 2009. évitől. A lakásépítés olyan mélypontra süllyedt (7293 lakás), amilyenre nem szolgált példát a magyar statisztika.

S bár az utolsó negyedévben javult a feldolgozóipar GDP-dinamikája – az export erősödő húzásának köszönhetően – az ipar egészének hozzáadott-értéktermelése továbbra is mérséklődést jelzett az előző év mély bázisán. Az ipar bruttó kibocsátása 1,4 százalékkal bővült, ám ez kizárólag a kedvező exportnak volt köszönhető. Az ágazat belföldi eladásai továbbra is zsugorodtak, az elmúlt négy évben 13 százalékos visszaesés mutatkozott.

A kiskereskedelemről nem ismeretes ez idő szerint GDP adat, csak annyit tudunk, hogy a forgalmazás volumene 1,9 százalékkal nőtt 2013-ban, ám ezzel együtt is 5 százalékos fogyás mutatkozott 2009-hez viszonyítva.

A közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás, humán egészségügyi és szociális ellátás területén felmutatott 1,4 százalékos GDP-növekmény a közfoglalkoztatás kiterjesztése következtében állt elő.

A bruttó hazai termék termelésének volumenindexei**(előző év = 100 %)**

Ágazatok	2012	2013
Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat	81,1	122,0
Ipar	98,7	99,8
Építőipar	93,7	107,4
Szolgáltatások	99,5	100,2
Kereskedelem, gépjárműjavítás, szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	98,3	99,7
Szállítás, raktározás	98,5	101,8
Információ, kommunikáció	103,3	100,4
Pénzügyi, biztosítási tevékenység	96,4	98,5
Ingtatlanügyletek	98,1	96,8
Szakmai tudományos, műszaki tev. adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység	99,9	100,9
Közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás, oktatás, humán-egészségügyi, szociális ellátás	101,6	101,4
Művészet, szociális ellátás, szabad idő, egyéb szolgáltatás	95,3	103,5
Együttesen	98,3	101,1

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal – előzetes adatok

Keresleti oldalról tekintve az előző évekhez képest az jelzett változást, hogy 2013-ban a GDP belföldi felhasználása is hozzá tudott járulni a termeléshez (0,7 százalékponttal), s ugyanakkor – ennek megfelelően – mérséklődött a nettó export hozama. A belföldi felhasználáson belül a háztartások fogyasztása stagnált – a kedvező reálbér- és reáljövedelem-alakulás ellenére is -, és csak a közösségi fogyasztás növekménye tudta pozitív tartományba lökni a végső fogyasztást. Az utóbbi bővülésének háttérében a közmunkások számának szaporodása húzódott meg.

A bruttó állóeszköz-felhalmozás 1 százalékponttal javította, a készletfelhalmozás azonban 0,7 százalékponttal rontotta a GDP ütemét; az utóbbira nem találunk közgazdasági magyarázatot, hiszen a konjunktúra beindulását rendszerint a készletek feltöltése, nem pedig a leépítése szokta jellemezni.

Az elmúlt évben a teljes áru- és szolgáltatásexport/import növekedési üteme negyedévről negyedévre erősebb lett - a külső és a belső kereslet javulása nyomán.

A bruttó hazai termék végső felhasználásának volumenindexei, 2005. évi átlagáron**(előző év = 100%)**

Felhasználás	2012	2013
Háztartások fogyasztási kiadása	98,3	100,2
Háztartások tényleges fogyasztása	98,3	99,9
Közösségi fogyasztás	100,1	104,3
Végső fogyasztás	98,5	100,5
Bruttó állóeszköz-felhalmozás	96,3	105,9
Bruttó felhalmozás	88,8	102,1
Belföldi felhasználás	96,5	100,8
Export	101,7	105,3
Import	99,9	105,3
Bruttó hazai termék összesen	98,3	101,1

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal – előzetes adatok

A nominális GDP – az előzetes adatok szerint – 29.114 milliárd forintot tett ki, 3,8 százalékkal nagyobb az előző évinél (28.048,1 md), és 89 milliárddal kevesebbet a 2014. évi költségvetés készítésekor feltételezettnél.

Az Orbán-kormány négy éves regnálása alatt a magyar GDP mindössze 0,5 százalékkal emelkedett évi átlagban, ami messze nem volt elégséges felzárkózásunk elősegítéséhez. (A GDP számításánál 0,4 % a statisztikai hibahatár.) Lemaradásunk a visegrádi országokhoz képest is megmutatkozott. Még a gyengélkedő cseh gazdaság üteme is meghaladta a magyarét, az szlovákoké ötszöröse, a lengyeleké hatszorosa volt a mienkének. Az egy főre jutó GDP alapján (vásárlóerő-paritáson számolva) ezekben az években elénk került előbb Észtország, majd Lengyelország is. A 2013. évi adatok szerint Litvánia is megközelített bennünket, de lehet, hogy le is hagyott, hiszen náluk háromszor olyan gyorsan bővült a bruttó hazai termék, mint nálunk. A Széll Kálmán Terv (2011) konzervatív változatában 2,7 százalékos éves dinamikát prognosztizáltak. Vagyis Magyarország sem a saját tervéhez, sem sorstársaihoz (átalakuló országok) képest nem teljesített jobban.

A nemzetgazdaság termelékenységére négy év alatt 2 százalékkal esett. A GDP-többlet tehát teljes egészében a foglalkoztatás bővüléséből eredt, ami viszont romló hatékonyságot jelzett. Az OECD számításai szerint 2013 végén a magyar potenciális növekedési ütem 0,3 százalékos volt (kisebb, mint 2009-ben, a válság mélypontján), szemben a közép-kelet-európai országok 2,4 százalékaival, amely viszont meghaladta a 2009-ben mértet.

2.1.2. Foglalkoztatás

A KSH *munkaerő-felmérésen* (kikérdezésen) alapuló jelentése szerint *2013 átlagában a 15-74 éves munkaképes-korúnak tekintett korosztályon belül 3.938,4 ezer főnek volt munkája, 60,5 ezer fővel többnek a 2012. évinél.* A foglalkoztatási ráta 50,6 %-ról 51,6 %-ra emelkedett. A közfoglalkoztatás keretében foglalkoztatottak éves átlagos létszáma 2012-hez képest 38,3 ezer fővel 129,1 ezer főre nőtt, amihez az is hozzájárult, hogy a kormány a téli időszakban – amikor különösen nehéz munkát szervezni – képzéseket indított a munkanélküliek számára. Külföldi telephelyen 2013-ban 98 ezer fő dolgozott a KSH szerint, 15,7 ezer fővel több, mint az előző évben. Mindez azt jelenti, hogy *közfoglalkoztatottak nélkül és a külföldi telephelyen foglalkoztatottakat figyelmen kívül hagyva, a foglalkoztatottak száma 2013-ban 6,5 ezer fővel (0,2 %-kal) gyarapodott.*

A cégek és intézmények munkaügyi jelentésében szereplő *alkalmazotti létszám* csupán *0,9 százalékkal emelkedett*, sőt ha a közfoglalkoztatottak számát figyelmen kívül hagyjuk, akkor *14,2 ezer fős létszámfogyás* adódott. A *versenyszférában mindössze 700 fővel dolgoztak többen*, ahol gyakorlatilag stagnálásról beszélhetünk.

Az *elmúlt négy évben* a munkaerő-felmérés szerint 157 ezer fővel emelkedett a valamilyen munkát találók száma. Ennek majdnem a felét (68 ezer) a közmunkások adták, s további, kb. 48 ezer főnyi gyarapodás a külföldön munkát találóknak (de az itthoni háztartásuktól még el nem szakadtaknak) volt köszönhető. A maradék 41 ezer fős szaporulatot négy évre elosztva azt kapjuk, hogy az elmúlt négy évben évente tízezren találtak maguknak Magyarországon belül fizetős munkát az elsődleges munkaerőpiacon. Márpedig amikor az Orbán-kormány programja a tíz év alatt létrehozandó egymillió új, adózó munkahelyet beígérte, akkor egyértelműen arról volt szó, hogy ezt „a Magyarországon működő vállalatok teremtik meg”, a kormányprogram vállalása szerint elsősorban a mezőgazdaság, az építőipar és turizmus felfutásának köszönhetően. Láthatóan e programnak a tizede jött be eddig, de ágazatilag nézve a kormányterv még gyatrábban teljesült. A mezőgazdaságban ugyan nőtt a foglalkoztatás, ám négy év alatt mindössze 17 ezerrel. Az építőiparban viszont – a múlt évi dinamizálódás ellenére is 44 ezerrel kevesebben dolgoztak, mint négy évvel korábban, és a szálláshely-szolgáltatás területén is megfogytakozott a munkavállaló (31 ezerrel).

**A foglalkoztatottak számának alakulása
(ezer fő)**

Év	Munkaerő- felmérés szerint	Munkaügyi statisztika szerint			
		Nemzet- gazdaság	Verseny- szféra	Költségvetési szféra közfoglalkozta- tottakkal	Nemzetgazdaság közfoglalkozta- tottak nélkül
2009	3781,9	2660,7	1821,9	747,9	2599,7
2012	3877,9	2674,4	1817,2	751,3	2583,6
2013	3938,4	2698,6	1817,9	786,0	2569,4
Különbözet 2009-hez képest	156,6	37,9	-4,0	38,1	-30,2

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal

**A foglalkoztatás alakulása nemzetgazdasági ágak szerint
(ezer fő)**

Ágazat	2010	2011	2012	2013
Mezőgazdaság, erdőgazdaság és halászat	171,8	185,1	200,3	192,7
Bányászat	11,1	11,1	9,0	8,2
Feldolgozóipar	786,6	809,1	802,1	826,6
Villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás	37,3	38,1	35,5	32,4
Építőipar	277,6	264,0	245,9	249,1
Kereskedelem, javítás	539,8	545,7	544,3	536,6
Szállítás, raktározás	259,0	259,2	261,4	263,1
Szálláshely-szolgáltatás	154,5	163,5	164,0	159,9
Információ, kommunikáció	96,3	91,8	104,2	110,7
Pénzügyi, biztosítási tevékenység	91,0	91,9	93,9	97,3
Ingatlanügyletek	21,0	21,5	23,4	20,6
Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység	139,0	137,9	133,3	151,0
Adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység	110,3	114,2	133,5	137,6
Közigazgatás, védelem, tb	317,2	309,6	326,8	365,9
Oktatás	323,9	316,9	314,6	313,6
Humán egészségügyi és szociális szolgáltatás	251,6	255,0	266,1	265,5
Művészet, szórakoztatás, szabadidő	60,2	62,7	62,8	54,8
Egyéb szolgáltatás	84,9	83,2	92,8	90,9
Együttesen	3.781,3	3.812,0	3.877,9	3938,4
Összes szolgáltatás	2.448,7	2.453,1	2521,0	2567,5
Ipari tevékenység	1.160,8	1.173,8	1156,5	1178,2

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal – munkaerő-felmérés

2013-ban a KSH munkaerő-felmérése alapján a munkanélküliek száma a 2012. évi 475,6 ezer főről 448,9 ezer főre csökkent, ami éves átlagban 10,2 százalékos munkanélküliségi rátának felelt meg. Ez a szám azonban még mindig 28,2 ezer fővel meghaladta a 2009. évi mértéket, az utolsó „békeévhez”, 2008-hoz viszonyítva pedig 119,7 ezer fővel jelzett többet.

A Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat által nyilvántartott állást keresőknél az esztendő átlagában javulás következett be: a 2012. évi 559.102 fős átlag 31.478 fővel csökkent, de még így is 130.291 fővel magasabb a válság előttinek tekinthető 2008. évinél (442.333 fő). A csökkenés hátterében az is szerepet játszhatott, hogy sokan kiiratkoztak a regisztrációs körből, minthogy a nyilvántartás számukra csak költséget jelentett – foglalkoztathatósági remények nélkül.

5. táblázat

**A munkanélküliség jellemzői
(éves átlagok alapján)**

Megnevezés	2009	2010	2011	2012	2013
Munkanélküliek száma a KSH munkaerő-felmérése szerint (ezer fő)	420,7	474,8	467,9	475,6	448,9
Munkanélküliség rátája a KSH munkaerő-felmérése szerint (%)	10,0	11,2	10,9	10,9	10,2
Passzív munkanélküliek (ezer fő)	106,3	115,8	130,5	127,3	126,8
Regisztrált munkanélküliek (ezer fő)	564,8	582,7	582,9	559,1	527,6
Szeretne dolgozni, de nem keres munkát	345,9	356,2	391,9	376,2	389,1
Összes munkát kereső és munkára váró	766,9	830,9	859,8	851,8	838,0

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal

A munkanélküliség 2013. évi csökkenése jelentős *regionális különbségeket* mutatott.

**A munkanélküliség rátájának alakulása régióként
(százalék)**

Régiók	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2013/2012
Közép-Magyarország	4,6	6,6	8,9	8,8	9,2	8,7	94,6
Közép-Dunántúl	5,8	9,3	10,3	9,4	9,8	8,8	89,8
Nyugat-Dunántúl	4,9	8,6	9,2	7,4	7,4	7,8	105,4
Dél-Dunántúl	10,3	11,0	12,1	12,7	12,0	9,1	75,8
Észak-Magyarország	13,4	15,2	16,0	16,7	16,6	12,9	77,7
Észak-Alföld	12,0	14,3	14,5	14,6	13,9	14,4	103,6
Dél-Alföld	8,8	10,6	10,6	10,7	10,5	11,3	107,6
Összesen	7,8	10,0	11,2	10,9	10,9	10,2	93,6

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal – munkaerő-felmérés

A munkaerőpiac regionális jellemzői a közmunkák ellenére sem javultak: az elmaradott térségek felzárkóztatásában nem sikerült érdemi eredményt elérni. A foglalkoztatási ráta ugyan mindenütt emelkedett, de a hátrányos helyzetű térségekben (Dél-Dunántúl, Észak-Magyarország, Észak-Alföld, Dél-Alföld) továbbra is alatta maradt az országos átlagnak. S a munkanélküliségi ráták is itt voltak a legmagasabbak 2013-ban, sőt, az Alföldön a válság mélypontjához képest még romlottak is.

A munkanélküliség jellemzői még erősebb világítják meg azt, hogy a *munkaerőpiac feszültségei az elmúlt négy év során fokozódtak*.

- 2013-ra csak a regisztrált munkanélküliek száma csökkent (37 ezerrel) a válság mélypontjához képest. 2013-ban mind a KSH szerinti munkanélküliek száma, mind a munkanélküliség rátája meghaladta a 2009-ben mértet. Miközben tudjuk, hogy az állástalanságot apasztotta a közmunkának és a külföldi munkavállalásnak a megszorodása is. Közfoglalkoztatás nélkül – feltételezve, hogy a közmunka minden esetben munkanélküliséget váltott ki – 2013-ban 13,2 százalékra nőtt volna a munkanélküliség rátája az ugyanilyen módszerrel számított 2009. évi 11,5 százalékról. Olyan magasra, amilyenre a rendszerváltás utáni statisztika nem szolgált példával.

- 2013-ban a 2009. évi, válságbeli mélypontnál 43 ezerrel többen voltak azok, akik szerettek volna dolgozni, de különböző okokból nem kerestek munkát, és így hivatalosan nem

lehetek még munkanélküliek sem. Velük együtt a munkára várók száma az esztendő átlagában 838 ezerre nőtt, noha két levezető csatorna is működött: a közmunka és a külföldre menekülés.

- A fiatalok (15-24 év közöttiek) munkanélküliségi rátája - amely nálunk magasabb, mint az unió átlaga – sem csökkent. Sőt, a fiatalok körében megszorodott külföldi munkavállalás és tanulás ellenére e korcsoportban 2013-ra nőtt az állástalanság aránya, több mint egynegyedük hivatalosan is munkanélkülinek bizonyult.

- A KSH munkaerő-felmérése szerint a munkanélkülieken belül a 2009. évi 13 százalékról 2013-ra 17 százalékra emelkedett azoknak az aránya, akiknek soha nem volt munkájuk.

- Az elmúlt négy évben megszorodott azoknak a száma is, akik bármilyen típusú munkát elvállalnának, és csökkent azoké, akik csak teljes munkaidőben szeretnének dolgozni; mindez egyértelmű jele a munkavállalói pozíció romlásának.

- A 2009. évi 16,6 hónapról 2013-ra 18-ra emelkedett a munkanélküliség átlagos időtartama; a munkanélkülieken belül több mint a duplájára bővült azoknak az aránya, akik több mint egy éve reménykednek valamilyen állás megszerzésében. Ugyanezen idő alatt a szociális juttatások megfaragásával nominálisan is csökkent a segélyezés. A munkanélküliek több mint fele semmilyen ellátásban sem részesült.

2.1.3. Beruházások, külföldi tőkebeáramlás

2013-at megelőzően a beruházások utoljára 2005-ben emelkedtek érdemben. A zsugorodás tendenciája 2013-ban megtört, amikor az előzetes adatok szerint a fejlesztések 7,2 százalékkal bővültek.

A beruházási és a bruttó állóeszköz-felhalmozási ráta a fordulat ellenére még így is elmaradt a válság mélypontját jelentő 2009. évitől. Az előbbi 15,5 százalékot, az utóbbi 18,1 százalékot jelzett az öt évvel korábbi 18,2, illetve 20,7 százalékkal szemben. Az elmúlt évben bekövetkezett javulás ellenére a felmutatott teljesítmény még mindig kevés az állóeszköz-állomány értékcsökkenésének ellensúlyozására.

Az 50 fő feletti vállalkozásokat számba vevő statisztika szerint a versenyszektorban 3,1 százalékkal, a költségvetésből finanszírozottnál azonban ezt lényegesen meghaladó mértékben, 34 százalékkal nőttek a beruházások az elmúlt esztendőben. Már ezek az adatok is

utalnak arra, hogy a tavalyi beruházási fordulat mögött kevésbé húzódt meg a cégek versenyképességének javulása.

A 2013. évi általános növekedés ellenére hat ágazatban még mindig estek a fejlesztések, eminensen a lakásépítést is magába foglaló ingatlanügyleteknél, továbbá a bányászatban, az energiaágazatokban, az infokommunikáció terén, a pénzügyi és biztosítási tevékenységeknél – az utóbbiaknál a kormányzat extra-megszorításaira adott válaszként -, valamint az egyéb szolgáltatásoknál. A legnagyobb fejlesztési lendület a vízgazdálkodást jellemezte – az uniós források fokozódó felhasználása következtében, s ugyanezen okból élénkültek meg a beruházások a közigazgatás, társadalombiztosítás, védelem ágazatban is, mint az a választásokat megelőzően rendre be szokott következni. A legnagyobb súlyt képviselő feldolgozóiparban a beruházások az átlagosnál kevésbé bővültek, és elsősorban a járműiparhoz, valamint az ehhez kapcsolódó beszállítói ágazatokhoz kötődtek.

7. táblázat

**Beruházások alakulása nemzetgazdasági ágak szerint
(előző év = 100 %)**

Ágazat	2009	2012*	2013*
Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat	112,2	98,1	109,3
Bányászat, kőfejtés	127,9	76,1	96,2
Feldolgozóipar	80,1	104,9	104,9
Villamos energia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás	116,3	61,4	91,5
Vízellátás, szennyvíz gyűjtése, kezelése, hulladékgazdálkodás, szennyeződés-mentesítés	90,0	89,4	160,8
Építőipar	76,3	90,7	117,2
Kereskedelem, javítás	85,2	97,5	105,4
Szállítás, raktározás, posta, távközlés	107,8	97,6	115,6
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	56,9	93,6	105,6
Információ és kommunikáció	94,5	110,9	90,8
Pénzügyi, biztosítási tevékenység	65,2	62,7	96,4
Ingatlanügyletek	89,6	94,9	88,6
Szakmai tudományos, műszaki tevékenység	129,7	91,1	129,6
Adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység	85,3	99,3	128,0
Közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás	86,0	113,0	138,0
Oktatás	115,2	62,1	101,7
Humán-egészségügyi, szociális ellátás	84,2	60,0	105,8
Művészet, szórakoztatás, szabad idő	112,4	76,0	117,2
Egyéb szolgáltatás	125,2	60,2	95,9
Nemzetgazdaság összesen	91,9	94,8	107,2

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal

*előzetes, a negyedéves adatok alapján

A főként a mesterséges élénkítésnek köszönhetően előállt elmúlt évi növekedéssel együtt sem haladta meg a beruházások reálértéke a 2002. évi szintet. A nemzetgazdaság egészében az előzetesen összesített 2013. évi 4.533,7 milliárd forintos beruházási érték a 2005. évinél mindössze 1,2 százalékkal volt nagyobb. Nemzetközi lemaradásunk jelzi a következő táblázat.

8. táblázat

**Bruttó állóeszköz-felhalmozás 2010-2013 között
(2009 = 100 %)**

Ország, országcsoport	Százalék
Eu-28	95,9
Eurózóna	94,0
Németország	109,6
Lengyelország	105,0
Szlovákia	103,8
Csehország	91,7
Magyarország	86,8

Forrás: Eurostat

A nemzetközi konjunktúra elmúlt évi javulása – amely a nemzetközi tőkeforgalomra is jótékony hatással volt -, nem tükröződött a Magyarországra áramló működő tőke-importban. A stabil növekedést biztosító, nem adósságjellegű tőkebeáramlás (a részvények és egyéb tulajdonosi részesedések soron) ugyan nőttek az előző évi recesszió mély bázisához képest, de nominális értékük nem érte el még a válság mélypontját jellemzőt sem. Az újra befektetett jövedelem viszont 2013-ban csökkent az előző évihez mérten. Az egyéb tőkemozgás soron mutatkozó múlt évi tőke kivonás a tulajdonosi hitelek visszafizetését jelentette, ami a megelőző két évhez képest a gazdasági aktivitás hanyatlására utalt. A nem rezidensek összes külföldi közvetlen tőkebefektetése az elmúlt évben meg sem közelítette a „békeévekre” jellemző 3 milliárd eurós értéket. A 2012. évi 3,9 milliárd forintos beáramlásból 1,5 milliárdot az anyabankok tőkejuttatása tett ki. Tekintettel arra, hogy a lánybankok 2013-ban is tőkepótlásra szorultak, becsülhetően a ténylegesen működő tőkebefektetés 2013-ban a válság éveire emlékeztetett. Megjegyezzük, hogy az első háromnegyedévben kb. fél milliárd eurós tőke kivonás mutatkozott, a negyedik negyedévi hatalmas fordulat okáról nincs információnk, de ezek olyan előzetes adatok, amelyek - az ismert gyakorlat szerint – jelentősen változhatnak még, mélyebb elemzésükkel ezért sem foglalkozunk.

Külföldi közvetlen tőkebeáramlás Magyarországra
(átfolyó tőkétől és a multinacionális vállalatok eszközportfólió átrendezésétől megtisztított adatok, millió euró)

Megnevezés	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Részvény és egyéb tulajdonosi részesedés egyenlege	2.301,2	2.821,6	2.762	-1.787	865	2.122
Újrabefektetett jövedelem	895,1	-191,8	-186	1.219	1.451	1.212
Egyéb tőkemozgás egyenlege	-86,4	-1.341,9	-1.311	2.086	1.609	-1.551
Összesen	3.109,9	1.288,0	1.266	1.518	3.916	1.783
Ebből banki tőkepótlás	420,1	756,6	643,0	1186,0	1509,8	1150,8
<i>FDI tisztított</i>	<i>2698,8</i>	<i>531,4</i>	<i>622,6</i>	<i>331,9</i>	<i>2406,3</i>	<i>632,5</i>

Forrás: Magyar Nemzeti Bank

Ám mindehhez hozzá kell vennünk a Magyarországról külföldre távozott tőkét. Ezzel együtt az egyenleg az elmúlt évben negatív volt, azaz több tőke hagyta el az országot, mint amennyi közvetlen működőtőke formájában bejött, az egyenleg negatív csak 2007-ben, 2009-ben, 2011-ben volt a 2013. évin kívül. Össességében a magyar gazdaság tőkevonzó-képessége a válság meghaladását követően nem javult.

2.1.4. Infláció

2013-ban számottevő defláció játszódott le a magyar gazdaságban: az előző évi 5,7 százalékról 1,7 százalékra enyhült az átlagos árnyomás és az éven belüli is zsugorodott, 5 százalékról mindössze 0,4 százalékra. A maginfláció tekintetében azonban már korántsem mutatkozott ilyen nagyarányú csökkenés.

**Fogyasztói árindexek a javak főbb csoportjai szerint
(előző év = 100 %)**

Megnevezés	2012	2013	Dezinfláció, %-pont
Élelmiszerek	105,9	102,8	-3,1
Élvezeti cikkek	112,7	110,9	-1,8
Ruházati cikkek	102,6	99,6	-3,0
Tartós fogyasztási cikkek	98,8	98,1	-0,7
Háztartási energia	106,2	91,5	-14,7
Egyéb cikkek üzemanyagok	107,2	100,5	-6,7
Szolgáltatások	104,2	103,6	-0,6
Együtt	105,7	101,7	-4,0
Nyugdíjas árindex	105,7	101,5	-4,2
Maginfláció	104,9	103,3	-1,6
Harmonizált árindex az EU-27-ben	102,6	101,5	-1,1
Harmonizált árindex az eurózónában	102,5	101,4	-1,1

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal

Akárcsak az elmúlt négy évben 2013-ban is az átlagosnál nagyobb árdrágulás sújtotta a legalacsonyabb jövedelemmel rendelkezőket (2,2 %). Ugyanakkor a legfelső decilisekbe tartozók fogyasztói árindexe csak 0,1 százalékponttal haladta meg az átlagost.

A 2013. évi számottevő dezinflációt több körülmény határozta meg:

- Kiesett az előző évi áfa-emelés hatása, ami kb. 1-1,5 százalékponttal javított az árindexen.
- A kedvezőbb időjárásnak köszönhetően mérséklődött az élelmiszerek árszintemelkedése.
- A világpiaci olajárszint nem nőtt, ami a gyengébb forintárfolyam mellett is szelídítette az üzemanyagok és a szállítási költségek drágulását.
- A kormány döntései nyomán három hullámban lezajlott „rezsicsökkentés” leszorította a gáz- a villamos energia, a palackos gáz, a távfűtés, a víz- és csatornaszolgáltatás, a szemétszállítás és a kéményseprés árszintjét. A jelzett, deflációt mutató termék- és szolgáltatáskör a fogyasztói kosár kb. 12,8 százalékát teszi ki, nélkülük a fogyasztói árindex 103,5 százalék lett volna, (a maginflációhoz közeli), ami nem jelzett volna egyebet, mint a kieső áfa-emelés és a kevésbé dráguló élelmiszerek hatását. A 2013. évi dezinfláció becsülhetően felerészben a kormány rezsiharcos politikájának kényszereként következett be. Az mesterséges infláció-elfojtás - az érintett termelői és

szolgáltatói kör kikényszerülő költség-takarékosságán keresztül - rontotta a gazdaság potenciális növekedését (foglalkoztatás- és termelőkapacitás-leépítés, megújítás elmaradása).

- S végül, de nem utolsó sorban korlátozta az áremelési szándékok érvényesítését a háztartások által állított erős keresleti korlát. A lakosság a kedvezőbbé váló reáljövedelmi helyzet ellenére csak az év utolsó hónapjaiban kezdte bővíteni fogyasztási kiadásait. Költekezésének óvatosságára utalt, hogy továbbra is magas nettó megtakarítói pozíciót mutatott fel.

A rezsicsökkentésre törekvés mellett a kormány inflációt növelő tényezőket is elengedett a jövedelempolitikában, a szabályozott árú szolgáltatásoknál, az adópolitikában és a nemzeti trafikok érdekeinek engedve a dohánytermékek árérének megemelésével.

Az elmúlt négy évben 17 százalékkal drágult a megélhetés a magyar háztartások számára, aminél csak Romániában mutatkozott ennél valamivel magasabb az Európai Unióban. Az unió átlagában jóval kevésbé emelkedtek az árak (10 %-kal). Drágulási mértékünkkel sikerült valamennyi visegrádi országot magasan leköröznünk. S történt mindez annak ellenére, hogy 2013-ban a kormány - durván beavatkozva a piaci folyamatokba - a rezsicsökkentéssel leszorította az inflációt, miközben más országokban nem került sor ilyen elfojtásra.

Az alacsony jövedelmű háztartásoknál az elmúlt négy évben az átlagosnál magasabb volt az infláció (19%), a legfelső tizedbe sorolt, magas jövedelműeknél azonban alacsonyabb (16 %). Így a háztartásokat érintő inflációs különbségek a személyi jövedelemadó-rendszer átszabása miatt előálló jövedelem-különbségeken túl is hozzájárultak a „fent” és a „lent” lévő társadalmi csoportok közötti anyagi differenciák fokozódásához, a társadalmi kohézió további lazulásához.

2.1.5. Keresetalakulás

A versenyszféra és a Kormány Állandó Konzultációs Fórumának ülésén megkötött megállapodás szerint 2013-ban havi 98 ezer forintra emelkedett a minimálbér és 114 ezer forintra a legalább középfokú végzettséget igénylő munkakörökben kötelező garantált bérminimum. Az emelés a költségvetési törvényben figyelembe vett 5,2 százalékos infláció mértékét követte, azt a kerekítések miatt valamivel meghaladta. A minimálbér reálértéke 3,5%-kal emelkedett, azonban ez is csak arra volt elegendő, hogy az adójóváírás

megszüntetése miatt 2011-12-ben bekövetkezett 7,9%-os reálérték-csökkenés 4,7%-ra mérséklődjön.

A személyi jövedelemadó rendszerben a havi 202 ezer Ft alatti kereseteknél a 16%-os adókulcs nem változott, a fölött viszont a szuperbruttó teljes kivezetésével a 20,32%-os adókulcs 16%-ra mérséklődött, vagyis 2013-ban először, valóban teljesen lineárisra vált az SZJA. Ennél fogva a nettó keresetek növekménye 1,5 százalékponttal meghaladta a bruttó keresetekét és a *reálkeresetek 3,1 %-kal emelkedtek. A versenyszférában* a bruttó keresetek 3,6%-kal, a nettó keresetek 5,1%-kal növekedtek. *A költségvetési szférában* a bruttó kereset 3,9%-kal, közfoglalkoztatottak nélkül 5,3%-kal lett nagyobb. A nettó keresetek növekménye 4,9 illetve 6,4%-ot tett ki.

2009-hez mérten *négy év alatt a reálkeresetek 3,8 százalékkal nőttek, rendkívül aránytalan eloszlásban: jelentős jövedelem-átcsoportosítás következett be az alacsony keresetűektől a magas keresetűek javára.*

11. táblázat

A keresetek alakulása 2010-2013 között

(előző év = 100 %)

Megnevezés	2010	2011	2012	2013	2013/2009
Bruttó kereset	1,3	5,2	4,7	3,4	15,4
Nettó kereset	6,8	6,4	2,1	4,9	21,7
Reálkereset	1,8	2,4	-3,4	3,1	3,8

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal

2.1.6. Államháztartás, államadósság

Alapjaiban nem változott a költségvetési politika attól, hogy Matolcsy György minisztert a megfontoltabbnak és hitelesebbnek tűnő Varga Mihály váltotta fel 2013 tavaszán. Folytatódott az évközbeni permanens költségvetési kiigazítás – aminek a háttérében nemcsak a rossz tervezés húzódott meg, de az is, hogy a minisztérium számára is átláthatatlanná váltak az államháztartás folyamatai. A központi alrendszer hiányát az év során ötször módosították,

az eredetileg elfogadott hiánycél 841,8 milliárd forint volt, s ez nőtt fel az utolsó, novemberi felülráskor 1125 milliárdra.

Az előzetes adatok szerint a deficit 929 milliárd lett, az ESA szerinti elszámolás szerint a GDP 2,2 százaléka. Vagyis az ESA szerinti is alacsonyabb, mint tervezték, hiszen az eredetileg elfogadott 2,5 százalékos hiányt (a Széll Kálmán Tervben még 1,9 % szerepelt), év közben 2,7 százalékra, majd az év végén 2,9 százalékra emelték. Hiába ünnepelte azonban magát a tárca és a kormány, hogy ismét sikerült a brüsszeli előírás alatt tartani az államháztartás hiányát, ezt a hitelminősítők nem akceptálták. Továbbra is a bővli kategóriában hagytak bennünket. A hiánymutató mennyiségi teljesítése ugyanis nem számolta fel, sőt erősítette azt az ördögi kört, amely szerint a költségvetési szerkezete rontja a növekedési alapokat, emiatt kisebb adóbevétel keletkezik, ezért újabb adókat kell kivetni, ami további növekedési gyengüléssel jár...

A hiánycél csak azért teljesült 2,2 százalékra, mert Brüsszelt meg tudták győzni arról, hogy ne tekintsek deficitnövelőnek a takarékszövetkezetek ernyőbankjának adott tőkeemelését és az E.on vásárlásához nyújtott tőkejuttatást. Ha az Eu ezt nem fogadta volna el, a deficit megközelítette volna a 3 százalékot.

Az államadósság rátáját ugyan messze nem tudták még a szeptemberben meghatározott cél közelébe (77,4 %) sem leszorítani, de minimális mérséklődést mégis sikerült kimutatni. Az előző év végén mért 79,8 százalékhoz képest – az előzetes adatok szerint – a hiány a GDP 79,2 százalékát tette ki. Ám ezt a mértéket is csak trükkök sorozatával tudták előállítani, amikor is jegybanki intervencióval 296 forintra beerősítették a forintot az euróhoz képest, továbbá visszavásárlási megállapodással állampapírokat adtak el, továbbá lepassztották a kincstári tartalékot és végleg lemerítették az annektált magán-nyugdíjpénztári vagyont még maradék részét. A jelzett akciók nélkül az adósságráta becsülhetően 82 százalék fölé emelkedett volna, ami 2014 februárjában vissza is igazolódott. A 2013 végén rögzített 79,2 százalékos adósságráta alig maradt el a 2009. végi 79,8 százaléktól, miközben felélték a magán-nyugdíjpénztári vagyont és mindenféle extra adókkal 3 százalék alá szorították az államháztartás hiányát. Alacsony növekedés és magas reálkamatlábak miatt mindez kevésnek bizonyult – ami a jövőt illetően is releváns tanulság, és egyértelműen jelzi, hogy az államadósság elleni harc vesztesre áll.

2.1.7. Kamat- és árfolyam-alakulás

A bizonytalan konjunkturális kilátások és az enyhülő inflációs nyomás miatt a világ vezető jegybankjai 2013-ban még laza monetáris kondíciókat tartottak fenn. A FED csak az év végén döntött eszközvásárlási programjának 10 milliárdos szűkítéséről. Az Európai Központi Bank 2012 júliusától csatlakozott fokozatosan az amerikai Fed zérókamat-politikájához. 2013 novemberében már 0,25 százalékra mérsékeltek az euró irányadó kamatait. A kedvező nemzetközi likviditási környezet lehetővé tette forintkamatok visszavágását. A március eleji vezetőváltás a jegybankban nem hozott törést a kamatpolitikában, hiszen a döntéseket már korábban is a Monetáris Tanács többségben lévő külső tagjai határozták meg. A márciusi Inflációs jelentésben jelentősen lefelé módosították az inflációs prognózist, amire alapozva júliusig havonta 25 bázisponttal csökkentették az alapkamatot. Ekkor azonban már jelezte a Monetáris Tanács, hogy a továbbiakban lehetséges a kamatcsökkentések ütemének vagy mértékének változása.

Júliusban Matolcsy György bejelentette, hogy az új rendszerben konkrétan ismertetik a jegybank várható lépéseit. Közölte, hogy bár a kamatmérséklést tovább folytatják, már nem feltétlenül a 25 bázispontos, hanem annál kisebb (10-20 bázispontos) lépésekben. Addig folytatódhat a kamatcsökkentési ciklus, amíg a ráta nem éri el a 3-3,5 százalékos szintet. Augusztustól a havi kamatvágás mértéke valóban 20 bázispontra csökkent: az alapkamat így az év végéig 3 százalékra süllyedt az előző év végi 6,5 százalékról. 2013 végéig a forint kamatfelára az euróhoz és a dollárhoz képest is 2,75 százalékponttal mérséklődött az előző év végi 5, illetve 5,5 százalékos szintről.

12. táblázat

Jegybanki alapkamatok és a forint-kamatfelárak alakulása

Megnevezés	2011. dec.	2012. júl.	2012. dec.	2013. jún.	2013. aug.	2013. nov.	2013. dec.
HUF	7,00	7,00	5,75	4,25	3,80	3,20	3,00
EUR	1,00	0,75	0,75	0,50	0,50	0,25	0,25
USD	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25
<i>HUF-EUR kamatfelár</i>	<i>6,00</i>	<i>6,50</i>	<i>5,00</i>	<i>3,75</i>	<i>3,30</i>	<i>2,95</i>	<i>2,75</i>
<i>HUF-USD kamatfelár</i>	<i>6,75</i>	<i>6,75</i>	<i>5,50</i>	<i>4,00</i>	<i>3,55</i>	<i>2,95</i>	<i>2,75</i>

Forrás: MNB, EKB, Fed

Az alapkamat csökkenését a piaci hozamok is követték: a három hónapos és egy éves állampapírok hozama az év végéig 3 százalék alá süllyedt. A hosszabb távú államkötvények hozama azonban kevésbé mérséklődött, ami azt jelzi, hogy a befektetők nem látták fenntarthatónak az ennyire alacsony kamatszintet.

13. táblázat

**A forintkamatok alakulása
(év végi értékek, százalék)**

Megnevezés	2010	2011	2012	2013
Infláció	4,7	4,1	5,0	0,4
Jegybanki alapkamat	5,75	7,00	5,75	3,00
3 hónapos állampapír hozama	5,8	7,6	5,3	2,9
<i>Reálkamat állampapíron</i>	<i>1,1</i>	<i>3,5</i>	<i>0,3</i>	<i>2,5</i>
5 éves állampapír hozam	7,9	9,6	5,9	4,7
Éven belüli betéti kamat vállalatoknak	5,0	6,4	5,4	2,5
<i>Reálkamat a betéteken</i>	<i>0,3</i>	<i>2,3</i>	<i>0,4</i>	<i>2,1</i>
Éven belüli hitelkamat vállalatoknak	8,1	9,1	8,2	5,0
<i>Reálkamat a hiteleken</i>	<i>3,4</i>	<i>5,0</i>	<i>3,2</i>	<i>4,6</i>
<i>Hitel-betét kamatszpred</i>	<i>3,1</i>	<i>2,7</i>	<i>2,8</i>	<i>2,5</i>

Forrás: Magyar Nemzeti Bank és Központi Statisztikai Hivatal

A forint 2012 végén megindult gyengülésében az IMF-megállapodás elmaradása mellett a jegybanki vezetőváltáshoz kapcsolódó félelmek játszották a főszerepet A 300 forintos szint átlépéséhez és a további gyengüléshez a végső lökést az alaptörvény március 12-i, negyedik módosítása adta meg ugyan, de a piaci félelmeket emellett a devizatartalékot érintő, adósmentő kormányzati tervek beharangozása is táplálta.

Március második felében a ciprusi válság eszkalálódása is hozzájárult a hazai valuta gyengüléséhez; az euró árfolyama egyes napokon a 310 forintos szintet is megközelítette. Gyengítette a forintot a nyár folyamán a kormány bejelentése, hogy a devizahitelek megsegítése érdekében törvényi erővel visszamenőlegesen módosítanának a magánjogi szerződéseket. A gyors ütemű kamatcsökkentés, valamint a növekedési hitelprogram meghirdetése is gyengítették a forint iránti bizalmat. Ezt tetézte a jegybankelnök július végi bejelentése miszerint az MNB akkor sem interveniálna, ha az euró árfolyam tartósan átlépné a 300-as „lélektani” határt.

A kevésbé hiteles jegybanki politika ellenére a Magyarország kielégítő egyensúlyi mutatói (különösen a folyó fizetési mérleg masszív többlete) 2013 második felében még elegendőnek bizonyultak ahhoz, hogy a forintot ne rendítse meg az amerikai pénzpumpa várható leállása miatt megcsappanó befektetői étvágy. A feltörekvő piacokra befektető kötvényalapokból júliustól megindult tőkekivonások a magyarnál gyengébb lábakon álló gazdaságok valutáit érintették, vagyis a befektetők még elegendőnek tartották a forint kamatfelárát a kockázat ellensúlyozására. A helyzet csak 2014 januárjában változott meg.

14. táblázat

A forint árfolyamának alakulása

Megnevezés	2010	2011	2012	2013
<i>Időszak vége</i>				
HUF/EUR	278,8	311,1	291,3	296,9
HUF/USD	208,7	240,7	220,9	215,7
USD/EUR	1,34	1,29	1,32	1,38
<i>Időszak átlaga</i>				
HUF/EUR	275,4	279,2	289,4	296,9
HUF/USD	208,2	200,9	225,4	223,7

Forrás: Magyar Nemzeti Bank

2.1.8. A külső egyensúly mutatói

A külső konjunktúra 2013. évi javulása valamelyest dinamizálta a külkereskedelmi forgalmat is. Ám a belső piac folytatódó gyengélkedése okán az import növekedési üteme továbbra is elmaradt az exportétól, így a külkereskedelmi mérleg változatlanul aktívumot jelezett, mégpedig nominálisan és a GDP-hez mérten is nagyobbat az előző évinél.

A belső piac zsugorodó kereslete az elmúlt négy évben visszafogta az import növekedését, és így az időszak egészében aktívummal zárt a külkereskedelmi mérleg.

A külkereskedelem alakulása

Megnevezés	2010	2011	2012	2013
Export (M euró)	71.449	79.978	79.952	81.719
Az export növekedése folyó áron euróban,%	120,8	111,9	100,0	102,2
Import (M euró)	65.934	72.917	73.298	74.710
Az import növekedése folyó áron euróban,%	119,0	110,6	100,5	101,9
A külkereskedelmi mérleg egyenlege (M euró)	5.515	7.061	6.655	7.009
Külker.aktívum a GDP %-ában	5,7	7,1	6,9	7,1

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal

2013-ban a folyó fizetési mérlegben főként az áruforgalmi egyenleg javulása miatt 1 milliárd euróval nagyobb többlet keletkezett, miközben a jövedelemkiáramlás visszaesett, és a bővülő uniós transzfereknek köszönhetően a viszonzatlan átutalások aktívuma is nőtt. Mindezek hatására a mérleg egyenlege 2,9 milliárd eurós többletet mutatott (ez 2,1 milliárd eurós javulást jelent egy év alatt), és elérte a GDP 2,9 százalékát. A növekvő uniós transzferek a tökemérleget is kedvezően érintették.

**A fizetési mérleg alakulása
(millió euró)**

Megnevezés	2010	2011	2012	2013
1. Áruforgalmi egyenleg	3 215	3 393	3 551	4 313
2. Szolgáltatások egyenlege	2 932	3 173	3 407	3 498
Reálgazdasági tranzakciók (1+2)	6 147	6 585	6 958	7 811
3. Jövedelmek egyenlege	-5 459	-6 244	-6 363	-5 933
4. Viszonzatlan folyó átutalások	345	486	421	1 062
ebből: EU-transzferek	1 061	1 305	1 334	1 927
I. Folyó fizetési mérleg egyenlege (1+2+3+4)	1 033	808	1 016	2 941
Folyó fizetési mérleg a GDP %-ában	1,1%	0,8%	1,0%	3,0%
II. Tőkemérleg egyenlege	1 691	2 328	2 512	3 392
ebből: EU-transzferek	2 158	2 432	2 511	3 456
III. Külső finanszírozási képesség (I+II)	2 724	3 136	3 528	6 332
Külső finanszírozási képesség a GDP %-ában	2,8%	3,2%	3,6%	6,4%
GDP (milliárd HUF)	26 513	27 635	28 048	29 114
EUR/HUF (éves átlag)	275,4	279,2	289,4	296,9
GDP (millió EUR)	96 271	98 979	96 918	98 060

Forrás: Magyar Nemzeti Bank

2.2. A folytatódó rezsiharc

„Hej de messze rezsiország
ott terem a rezsikenyér,
reziablak rezsirácsán
rezsínótát fúj a szél.
Rezsitéren, rezsiréten
rezsihősök küzdenek,
rezsizsanatóriumban
sírnak rezsibetegek.”

/Uj Péter: Rezi Sándor: Rezsiország, Nsz. 2014. febr. 5./

Utólag rögzíthetjük, hogy a Fidesz pozitív kampányát – a lejárató negatív kampány mellett – a rezsiharc jelentette. A rezsicsökkentés volt a kormányzó párt egyetlen üzenete a választók felé, amelynek újabb és újabb fordulatairól rendre értesítette a választópolgárokat. Volt ennek a produkciónak egy tiszta, rövid távú politikai érdeket szolgáló (választásokat megnyerő) forgatókönyve, és egy hosszabb távú haszonszerzést lehetővé tevő.

2.2.1. Kampányelemek

Az előbbit az a politikai pörgés testesítette meg, amelynek során Németh Szilárd, rezsifőbiztos szervezésében országosan rezsigyűléseket (=kampánygyűléseket) tartottak¹. A lakossági fórumokon mindenki előadhatta a szolgáltatókkal szembeni panaszait, azok megtalálásra találtak, és be is kerültek a nagypolitikába, legalábbis úgy, hogy egy-egy Fideszes képviselő – többnyire Rogán Antal – ígéretet tett arra, a kormány, a frakció, az arra illetékesek megvizsgálják, mit tehetnek még a családok érdekében a rezsicsökkentés terén. Így merült fel az alapdíjak eltörlésének vagy legalábbis mérséklésének kérdése, és a járulékos kiadások szolgáltatókra hárítása. Az előbbiről később jó okokból (a távhőtámogatást nagyon meg kellett volna emelni) eltekintettek, de törvényt hoztak arról, hogy a továbbiakban a hálózatfejlesztési hozzájárulást legfeljebb 50 százalékban terhelhetik a szolgáltatók a fogyasztóra, az óracseréknek mindenkor ingyenesnek kell lenniük, és minden, amit eddig ingyen nyújtottak, továbbra is ingyenes marad.

¹ Minimum államtitkárok haknizták végig az országot.

A politikai pr-cirkuszokhoz tartozott a rezsicsökkentésről szóló tájékoztatói kötelezettség újbóli átszabása és kiterjesztése a társasházakra is, továbbá a fogyasztóvédelmi hatóságokkal való fenyegetőzés, ha valakit mulasztáson kapnának.

A politikai kampányharcba bevonták az uniót is, mert a harchoz további ellenségre volt szükség, és az EU nagyvadász számított, tehát fényes győzelem ígérkezett felette. Az történt ugyanis, hogy Klaus-Dieter Borchardt az EU egységes energiapiacáért felelős igazgatója levelet írt újfent, amelyben – pozíciójából adódó kötelezettségének eleget téve – felszólította a kormányt, hogy hagyjon fel az állami szintről előírt rezsicsökkentéssel, különben kötelezettségzegési eljárást helyeznek kilátásba. Az EU-ban nincs tiltva az energia-árscsökkentés, de annak piaci alapon kell végbemennie. 2013 májusában már kaptunk egy ilyen tartalmú figyelmeztetést, amit akkor nem tartott a kormány fontosnak nyilvánosságra hozni. Most viszont így a rezsiharc az Unióval szemben is folytathatóvá vált.²

A kampányharc további gyúanyagát szolgáltatott azok a hírek, amelyek az energiacégek osztalékfizetési tervéről szóltak. Az Elmű 2013. évi vesztesége ellenére 16 milliárd forint osztalék kivételére tett javaslatot az eredménytartalék terhére, az ÉMÁSZ pedig a 3,9 milliárd forintos nyereségből 9 milliárdot kívánt kivonni. Lázár János kommunikációjában az eredménytartalék elsüllyedt, és a mondandó arra fókuszált, hogy a választópolgárokat egyfelől meggyőzze arról, lám, még mindig jól megy az energiaszolgáltatóknak, a sirámok és aggodalmak feleslegesek voltak, másfelől, hogy bizonyítsa a „kitalicskázás” vádját.

2.2.2.Konkrét döntések

Február elején érdemi rezsicsökkentő döntések is születtek, így:

- áprilistól a gázár 6,5 %-os csökkentése,
- szeptembertől az elektromos energia árszintjének 5,7 százalékos megvágása,
- októbertől a távhőszolgáltatás árának 3,3 százalékos mérséklése,

² Ugyanezen okból folyik kötelezettségzegési eljárás Franciaországgal és Lengyelországgal szemben is.

- havi kétszeri alkalommal, max. 150 ezer forintig az ingyenes készpénzfelvétel (s ha ezt a bank nem tartja be, legkevesebb 500 millió forintos büntetést fizet).

Kilátásba helyezték továbbá – s ezt is a rezsicsökkentés számlájához írták -, hogy 2014 nyaratól újabb 15 mellékvágányra kiterjesztik a vasúti díjtételek csökkentését és annak mértékét 15 százalékról 25 százalékra emelik.

Az energiaárak újabb megvágását Orbán Viktor azzal indokolta, hogy „a magyar családok ne fizessenek többet az európai unió átlagánál”. Ezt kétféleképpen is értelmezni lehet, amit a Fidesz alkalmazott is. Ha az árszintre vonatkozott a követelmény, akkor a 2013. decemberi MEKH jelentés szerint Budapesten volt az Európai Unióban a második legalacsonyabb gázár, a villamos energia árszintje azonban még 13,5 százalékkal magasabb volt az unió átlagánál. Ha a követelményt a jövedelmekkel szemben érvényesítik, akkor szintén a MEKH szerint Bp-en a kétkeresős háztartások villany és gázköltségei a jövedelmek 5,9 százalékát tették ki (s nem, mint a Fidesz hivatkozott: 20-50 %-át), aminél magasabb hányadot Bukarestben, Pozsonyban, Prágában és Lisszabonban mértek. (Az EU átlaga kb. 3-3,5 % lehetett.)

Az E.on gázüzletág 281 milliárd forintos megvásárlása után 41 milliárd forintért megszerezték az RWE kisebbségi részesedését a Főgázban, és tárgyalások folynak a további tulajdonosi hányad megvásárlására is.

Március elején az MVM bejelentette, hogy nem-kötelező jelleggel szándéknyilatkozatot írtak alá az E.ON Hungaria Zrt-vel, amelynek keretében az állam további lakossági kört érintő társaságokat vásárolhat meg. Az E.ON-nak 2,7 millió ügyfele van, a vétellel az állam a hazai lakossági piacon meghatározó szerephez juthat.

2.2.3.Felfedett további tervek

Fónagy János, infrastruktúráért felelős államtitkár a Heti Válasz január 30-i számában megerősítette, hogy a rezsicsökkentés valódi és végleges célja a tulajdonszerzés. Orbán Viktor már 2013 szeptemberében bevallotta, hogy 6-7 komoly céggel folynak tárgyalások a privatizált közművagyon visszavétele céljából. Németh Lászlónétól megtudhattuk, hogy minden fontos szóba jöhető vállalattal tárgyaltak már első körben. Amennyiben a cégeknél az állam többségi tulajdonos lesz, úgy jöhet a non-profit üzemmódra való átállítás. Mintául a

szemétszállítás szolgálat, amelyet 2014-től csak a legalább 51 százalékos önkormányzati tulajdonban lévő vállalkozás végezhet non-profit alapon.

Fónagy Jánostól tudjuk, hogy a non-profit törvényt a Nemzetgazdasági Minisztérium dolgozza ki, eredeti határideje 2013. november volt, és ezt még a választások előtt el akarták fogadtatni miután a kormány már megtárgyalta. Erre azonban nem került sor. Az új közműtörvény nemcsak az energia- és más szolgáltatókra vonatkozna, de a kultúrára, az egészségügyre és az oktatásra is, amire egész Európában nincs példa. Fónagy értelmezése szerint a non-profit azt jelentené, hogy a nyereséget nem lehet osztalékként a cégből kivenni, hanem azt vissza kell forgatni. Németh Lászlóné a 2014. április 8-i sajtótájékoztatón közölte, hogy az új közszolgáltatási törvény alapján létrejövő non-profit szolgáltató felállításában jelentős szerepet kap az MVM. A törvényt az év végén kívánják elfogadni.

Orbán Viktor témában kifejtett célja a következő évekre:

- az energiaárak legyenek alacsonyabbak az USA-beliéknél is (a palagáz olcsóvá tett kinyerése miatt egyharmaddal alacsonyabb az árszint az unióbelinél),
- az ipari fogyasztóknál is érvényesüljön a rezsicsökkentés, a versenyképesség növelése céljából (ezt Németh Lászlóné szerint az új non-profit közműszolgáltató létrehozásával kívánják elérni),
- teljes befolyásszerzés az energetikában.³

³ A baráti kapitalizmus építése céljából. Vagy további reprivatizációval, vagy/és olyan szolgáltatók életre hívásával, mint a MET Hungary Zrt, amely az olcsó, Ausztriából jövő gázt nagy nyereséggel tudja továbbadni, és az így keletkezett több tízmilliárdos üzletből, résztulajdonosként saját off-shore cégek is részesedhetnek (pl. Garancsi István). Hírek szerint a Közgép a gázhálózat-fejlesztésekbe is be kíván szállni, ami évi 100-200 milliárd forintos üzletet jelent.

2.3. Paks II.

2.3.1. A megállapodások fő paraméterei

2014. január 14-én, Vladimir Putyin orosz elnök és Orbán Viktor magyar miniszterelnök jelenlétében egy Moszkva környéki rezidencián aláírták a Magyarország Kormánya és az Oroszországi Föderáció Kormánya közötti nukleáris energia békés felhasználása terén folytatandó együttműködésről szóló egyezményt. Magyar részről Németh Lászlóné fejlesztési miniszter, orosz részről Szergej Kirijenko, a Roszatom elnöke parafálta a megállapodást.

Az egyezmény magyar részről kb. 2013 őszétől formálódott, de a Roszatom részéről még az aláírást megelőző néhány napban sem értesültek róla a cég középvezetői, azaz a papír létrejöttét teljes titoktartás övezte. Olyannyira, hogy arról a magyar kormánytagok egy részének sem volt értesülése⁴, hiszen a projekt kidolgozásába Lázár Jánoson, Varga Mihályon, Orbán Gáboron és Szijjártó Péteren kívül senkit sem vontak be. A szakmát a legkevésbé sem kérdezték meg, az Atomenergia Hivatal véleményét sem kérték ki, az MVM és a Fejlesztési Minisztérium csak technikai konzulensként kapcsolódott a tárgyalásokhoz. Mindössze két külföldi tanácsadó irodát használtak: a bajor milliárdos Rothschild bankházat és egy német tanácsadó irodát. Később kiszivárgott információk szerint a tárgyalásokat Kocsis István, Paks és az MVM (vizsgálat alatt lévő) volt vezetője segítette, lendítette át a holtponatokon, akinek jó kapcsolatai voltak és vannak a Roszatommal. Már abból kifolyólag is, hogy a paksi baleset elhárítására Kocsis úr – verseny kizárásával – a cég egyik lányvállalatát kérte fel⁵. Január 13-án Giró-Szász András, kormányzóvivő azt az információt adta ki, hogy Orbán Viktor a két ország elmúlt négy évbeli teljesítményének konzultációjára utazott ki Putyinhoz, ami teljesen átlátszó ködösítés volt.

A magyar közvélemény utólag, Lázár János előadásában értesült a Moszkvában történetekről azzal, hogy a szerződés létrejöttéhez Brüsszel is az áldását adta. Ebből annyi volt igaz, hogy a januári találkozó előtt Magyarország eleget tett a kötelezettségének, bemutatta Brüsszelnek, hogy

⁴ Historikusan azt tudjuk, hogy Orbán Viktor a kormánytagokat decemberben tájékoztatta, hogy miről, arról nincs tudomásunk,; a Fidesz elnökség és a frakció is „későn értesült”. Állítólag Kövér László meglepődött és „morgott” az orosz befolyás miatt, amikor megtudta, hogy az oroszoké az üzlet.

⁵ Amely azóta sem végezte el az általa felvállalt feladatot.

- a nukleáris anyagok, amelyek a megállapodásban szerepelnek csak békés, polgári célokat szolgálnak,

- a nukleáris hulladék kezelése pedig majd az unió normái szerint történik.

Brüsszel erre bólintott rá, és nem a teljes projektre. De nagyon beszédes az is, hogy az EU e kérdésekre adott egyetértő válasza január 14-én de. 9 órakor érkezett meg, amikor az érdekelt felek már az aláírást biztosító asztal mögött álltak/ültek.

Valki László, nemzetközi jogász szerint a létrejött egyezmény nem tekinthető kormányközi, nemzetközi megállapodásnak, nem keletkezett nemzetközi közjogi kötelezettség belőle, mert a Roszatom – bár zömében állami cég – nem azonosítható az Orosz Föderációval.⁶ Ezért az Alkotmánybíróság vizsgálhatná a megállapodás összhangját az alaptörvénnyel, és dönthetne úgy, hogy azt a köztársasági elnök ne erősítse meg. Minderre azonban nem került sor, sőt – érzékelhetően – az akciót nagyon sürgősen le kellett bonyolítani.

Az egyezmény szerint a Roszatom két, egyenként, legalább 1000 mw-t teljesítményű blokkal egészíti ki a Pakson működő összesen 4000 mw teljesítményű atomerőművet, ehhez a fűtőanyagot is biztosítja, továbbá az erőmű szervizelését, a fűtőanyagok elszállítását majd visszaszállítását. A terv szerint 2014 végéig kidolgozzák a létesítmény természetes forgatókönyveit, a munkálatokat 2015-ben megkezdik. Az első blokk legkésőbb 2025-ben lép be, a második pedig 2030-ban. A régi blokkok kivezetése 2032-ben kezdődik és 2036-ban fejeződik be. 2025 és 2036 között tehát a régi és az új egységek együtt működnek, csúcsideőben (2030-2032 között) lefedhetik szinte a teljes magyar energiaigényt.

A megállapodás szerint a Roszatom a projekthez max. 10 milliárd euró hitelt nyújt, a magyar fél 20 százalékos önrésze mellett (vagyis, ha a bekerülési érték meghaladja a 12 milliárd eurót, amire minden esély megvan, a különbözet a magyar felet terheli).

A január 14-én aláírt dokumentum arról tett említést, hogy a Roszatom erőműépítési kötelezettsége csak a később aláírandó pénzügyi megállapodással együtt érvényes. Az viszont

⁶ A parlamentnek Varga Mihály által, elfogadásra benyújtott egyezmény végén aláíró félként a következőket tüntették fel: Magyarország Kormánya nevében és az Oroszországi Föderáció Kormánya nevében. A dokumentumon aláírás nem szerepelt. (T/13628. törvényjavaslat)

akkorra még nem készült el, az orosz pénzügyminiszter – mint azt jelezte – még csak ekkor kezdte csak áttekinteni a forrásait.

A parlament tehát úgy tárgyalta meg a naturális megállapodást és fogadta el, hogy a pénzügyi háttér még teljesen tisztázatlan volt. Erre az aktusra február 6-án került sor – botrányos körülmények közt az országgyűlés házában⁷. A T. Ház egyetlen ellenzéki javaslatot sem fogadott el, mondván, hogy a nemzetközi szerződés nem változtatható. Az LMP névszerinti szavazást kért, ebből tudtuk meg, hogy a megállapodás elfogadásán nem volt jelen senki azok közül, aki a tárgyalásokban közvetlenül érintett volt, így Orbán Viktor, az előterjesztő Varga Mihály, Lázár János, de nem voltak jelen a miniszterelnök-helyettesek sem, Semjén Zsolt és Navracsics Tibor. Az egyezményt 256 igen, 29 nem és két tartózkodás mellett fogadták el a képviselők. Ezt követően a tiltakozás a köztársasági elnöki palotára koncentrálódott, nyomást gyakorolva az elnökre, hogy ne lássa el kézjegyével a dokumentumot. Február 10-én ellátta. S innen kezdve elveszett annak az esélye is, hogy népszavazást lehessen az ügyben kezdeményezni.

A hitelszerződés aláírásáról az orosz sajtóból értesültünk, s amikor az április 1-jén kiderült, Lázár János kormányzóvivői tájékoztatón nyugtatta meg a választópolgárokat, hogy az majd az új parlamentben megvitatható lesz. Ezzel ellentétesen nyilatkozott Varga Mihály, aki szerint a parlamentet csak tájékoztatni fogják a pénzügyi megállapodásról, azon módosítás nem eszközölhető. Az utólagos kutakodásból az derült ki számunkra, hogy kb. március 17-20 között történhetett meg magyar részről az aláírás, amelyen Magyarország államtitkári szinten képviseltette magát Orbán Gábor személyében.

A hitel-megállapodás tartalma:

- A nyújtott hitel összege maximum 10 milliárd euró, a beruházás tervezett költségeinek 80 %-a, a további 20 százalékot a magyar félnek kell hozzátennie. A hitel klasszikus beruházási hitel, azaz az elvégzett munkát számlázzák, és a számlaérték 20 százalékát a magyar fél fizeti. A kölcsön csak a blokkok létesítésére vehető igénybe.

⁷ Előzőleg népszavazási kezdeményezést adtak be, ám ezt január 30-án a Nemzeti Választási Iroda elutasította, mondván nemzetközi megállapodásról nem lehet népszavazást kiírni. Majd az Együtt-PM január 31-én elfoglalta a Nemzeti Fejlesztési Minisztériumot, és követelték a döntést előkészítő dokumentumok bemutatását. Ezt azonban nem történt meg. A parlamenti szavazás előtt az ülésteremben hangosítón keresztül és transzparenszeket kihúzával tiltakozott az ellenzék, főként az LMP képviselői a megszavaztatás ellen, amikor is az egyik fideszes képviselő vízzel leöntötte Széll Bernadettet.

Eredetileg – legalább is januárban Lázár János még ezt kommunikálta – a mi önrészünk, csak a teljes blokk elkészülte után kellett volna letenni, a kölcsönt pedig pénzügyi hitel formájában felvehettük volna.

- A törlesztés euróban történik, az árfolyam-kockázat teljes egészében a magyar felet terheli, éppúgy, mint a tervezettet meghaladó beruházási költség.

- A kamat az első hitelrészlet lehívásától az első blokk üzembe helyezéséig, max. 2026. március 15-ig évi 3,9 %, ezt követően hét évenként sávosan emelkedik: 2026-2033 között 4,5 %, 2033-2040 között 4,8 %, 2040-2047 között 4,9 %.

- A hitel fel nem használt része után rendelkezésre állási jutalékot kell fizetni, ennek mértékéről azonban nincs tudomásunk (fél százalék alatti szokott lenni), ami azt jelenti, hogy már ebben az évben is fizetünk (kb. 9 milliárd forintot).

- Törlesztés: évente kétszer, az üzembe helyezéstől kezdve, de legkésőbb 2026. március 15-től euróban. A hitelt 21 évig törlesztjük 2047-ig. Az első hét évben a tényleges felhasználás 25 %-át, a második hét évben a 35 %-át, az utolsó hét évben pedig a 40 %-át. A törlesztés 15 napos késése esetén a büntetőkamat másfélszeres, 180 napos késés esetén az orosz fél felmondhatja a szerződést és igényt tarthat a teljes összeg azonnali kifizetésére.

Az eredeti terv az volt, hogy a pénzügyi megállapodást még a választások előtt elfogadja az országgyűlés egy rendkívüli ülészak keretében. Úgy látszik azonban, hogy ennek kockázatát a kabinet nem merte bevállalni. Nem kétséges számunkra, hogy az új parlament zeneszóval megszavazza majd a megállapodást annál is inkább, mert fogalma sincs arról, hogy miről szavaz. A háttérszámítások bemutatása ugyanis elmaradt. (Kovács Pál energiaügyi államtitkár ugyan tett egy javaslatot a parlament Fenntartható Fejlődés Bizottságának február 3-án arról, hogy másnap ismerteti a számításokat. Ezt napirendre is tűzték, ám néhány órán belül le is vették a Fidesz-KDNP-és képviselők szavazatával, mondván, hogy már eleget tudnak a képviselők Paksról.)

2.3.2. A megállapodás létrejöttének története

Kutatásaink szerint a szerződés létrejötte két szálon futott. Az egyiket naturális szálnak nevezzük, amely a paksi lemerülő blokkokat helyettesítő energetikai megoldások keresését jelentette, a másik, a pénzügyi szál volt, amely 2012 elején kezdett fonódni. A két szál

megközelítően 2013. szeptembertől kapcsolódott össze, s így született meg a nukleáris megállapodás és a hitelszerződés, ezek érvényessége kölcsönösen feltételezi egymást.

*(A **naturális szál**)* Az, hogy Magyarországnak 2030 körül – a paksi blokkok lemerülésével – pótlólagos energiára van szüksége, régóta tudott volt. A helyzet megoldására kormányzati szinten is születtek előkészületek, ilyenek tekinthetjük a 2008 áprilisában elfogadott országgyűlési határozatot a 2008-2020 közötti energiapolitikáról⁸. Ebben az országgyűlés felkérte a kormányt, hogy kezdjék meg az új atomerőműi kapacitásokra vonatkozó döntés-előkészítő munkát, azaz mutassák be a beruházás szükségességét, szakmai, környezetvédelmi, társadalmi megalapozottságát, és tegyenek javaslatot az erőmű típusára, telepítésére, s mindezt terjesszék be a parlamentnek. Ebből semmi nem lett. Egy év múlva újabb országgyűlési határozat született⁹, amely a következőket tartalmazta: „Az Országgyűlés előzetes, elvi hozzájárulást ad a paksi atomerőmű telephelyén új blokk(ok) létesítését előkészítő tevékenység megkezdéséhez”.

A két határozatot azért idéztük be, mert Orbán Viktor a Putyinnal való 2014. január 14-i találkozó után ezekre a korábbi dokumentumokra hivatkozott, mint amelyeket még az előző kormány alapján fogadtak el a paksi bővítés szükségességéről, s ő csak tovább vitte az ügyet.¹⁰ Holott valójában a citált jogszabályokban nem szerepelt semmiféle kötelezettségvállalás Paks bővítéséről. Ugyanígy nem szerepelt a 2011-ben elfogadott nemzeti energiastratégiában sem atomerőmű építésére vonatkozó előírás – ami szintén Orbán utólagos hivatkozási alapja volt -, az viszont igen, hogy a távlatos energiaprobléma megoldása során foglalkozni kell az alternatív energiaforrások feltárásával is. Az Orbán-kormány által elfogadott dokumentum, amely 2030-ig vázolta az energiapolitikát, az atomenergiát csak, mint egyféle lehetőséget említette, s követelményként az atomenergia részarányának hosszú távú megőrzését fogalmazta meg.

⁸ 40/2008. (IV.17.)

⁹ 25/2009. (IV.02.)

¹⁰ De a kibúvók sorát az 1966-ban megkötött nukleáris együttműködésre hivatkozva kezdte, amely a Magyar Népköztársaság Forradalmi Munkás-Paraszt Kormánya és Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége között jött létre az atomerőmű felépítéséről. E hivatkozás nem maradt ki a mostani törvényjavaslatból sem annak ellenére se, hogy az alaptörvény a magyar történelem ezen szakaszáról nem vesz tudomást.

Már ezt megelőzően is folytak tárgyalások az atomerőművi blokkok kiváltásáról, így például Kovács Pál tárgyalta az Arev helyettesével 2011 márciusában. Fellegi Tamás megerősítette, hogy öt potenciális jelölttel folynak a tárgyalások, és a nemzetközi tendert 2011 novemberében kiírják. Ebből azonban nem lett semmi, csak annyi, hogy ez év november 26-án Fellegi Tamás lenyilatkozta: új blokkok telepítésére tesznek javaslatot a kormánynak és a tenderkiírás 2012 első felében lesz várható. A tenderkiírási ígéretetek azonban mind későbbre tolódtak annak ellenére, hogy a kormány 2012 nyarán határozatban utasította az MVM-et a tender mielőbbi kiírására. 2012 szeptemberében Német Lászlóné az atomenergia 2009-2011. évi hazai alkalmazásáról szóló jelentés ismertetésekor, 2012 szeptemberében, a tenderkiírást 2012 végére időzítette, annak kiértékelését pedig 2014-re. A leendő tender kiírásáról utoljára Martonyi Jánostól értesülhettünk, aki 2013 júniusában a parlament külügyi (vagy gazdasági?) bizottságában nyilatkozott erről.¹¹ Közben folytak a tárgyalások a potenciális versenyzőkkel is, így például Németné 2012 júniusában fogadta a dél-koreai küldöttséget. Ebben a hónapban létrehozták 9 milliárd forintos tőkével a Paks II. Atomerőmű-fejlesztő Zrt-t. A Roszatom is jelezte egy orosz lapnak, hogy megoldást kínálnak, amire Kovács Pál azt nyilatkozta, jó, de a kormány további ajánlatokra vár.

Mint ismeretes tender nem íródott ki, amit a megállapodás aláírását követően Lázár János azzal intézett el, hogy ő nem emlékszik egyetlen kormányülésre sem, amelyen a nemzetközi tendereztetés szóba jött volna.

Nincs információnk, de valószínűsítjük, hogy az MVM-nél, az Atomenergia Hivatalban készültek számítások a várható energiaigényekről, és az azt kielégíteni képes megoldásokról, hiszen ezeknek ez intézményeknek ez volt a dolguk. A javaslatok, az esetleges hatásvizsgálatok azonban nem kerültek nyilvánosságra.

Paks II. reálszálán közben egyre megformáltabbá vált a Roszatom magyarországi jelenléte.

- A 2012. június eleji bejelentkezést követően ez év november végén a cég Marketingirodát nyitott Budapesten, amelynek a vezetésével Bács Zalánt bízták meg az MVM egykori vezérigazgató helyettesét.

¹¹ „Lesz egy olyan nemzetközi tender, ami minden követelménynek megfelel, és ezen a tenderen az fogja elnyerni a megbízást, aki a magyar érdekek, a magyar gazdasági érdekek szempontjából – ideértve az alvállalkozók, a finanszírozás kérdést is – a legkedvezőbb ajánlatot teszi.” (Népszabadság 2014. febr. 8.)

- 2013. január végén Putyin fogadta Orbán Viktort, s a találkozóról – amelyről informálisan az szivárgott ki, hogy meglehetősen hűvös hangulatú volt, és utána Putyin nem állt ki közös sajtótájékoztatóra Orbánnal - annyit tudunk meg, hogy ez alkalommal Paksról is szó esett.
- 2013 júniusában a Roszatom azt az ajánlatot tette, hogy ha megnyerik a tendert, a magyar beszállítói hányad 40 százalék lehet.
- 2013 augusztusában Orbán Viktor találkozott Szergej Kirijenkoval, a Roszatom elnökével, és elfogadta a Roszatom ajánlatát. Ekkor titkos bizottságot hoztak létre a további tárgyalások lebonyolítására, amit Lázár János vezetett. Csapatát alkotta Varga Mihály, Orbán Gábor és Szijjártó Péter; a tárgyalások szeptembertől intenzívvé váltak, napi, heti rendszerességűvé.
- 2013 októberére elkészült a megállapodás-tervezet, decemberre befejeződtek a tárgyalások az orosz féllel.
- 2013 decemberében a Roszatom több magyar ügyvédi irodát is tenderre hívott a jogi ügyek képviselőire.

Lázár János 2013. december 17-re nagy sietséggel összehívta az országgyűlés gazdasági bizottságát, amelyen az ellenzék képviselői más elfoglaltságuk miatt nem jelentek meg. Ez alkalommal jelezte az államtitkár, hogy a magyar-orosz tárgyalások előrehaladott állapotba kerültek. Arra hivatkozott, hogy az 1966-ban megkötött magyar-orosz szerződés hatályban van, továbbá a 2009. évi és a 2011. évi törvények is élnek, a következő helyes lépés mindezek alapján a nukleáris együttműködés megújítása. Tenderről ez alkalommal már nem esett szó, Paks II. indokoltságát, és legitimitását a hivatkozott törvényekkel támasztották alá. Ezt az érvelést vette át és közvetítette Kovács Pál, energiaügyi államtitkár is. Az ülést fél óra alatt lezavarták, a róla szóló tájékoztató a médiában sem keltett feltűnést.

Ilyen előzmények után – s emlékeztetve arra, hogy január 13-án még azt közölték a nagyérdeművel, hogy másnap Orbán Putyinnal az előző négy év gazdasági teljesítményeit értékeli – mindenkit meglepett a január 14-i megállapodás-aláírás. Meg is kezdődtek a találgatások, hogy kinek és miért volt ez ilyen sürgős, miért vállalta fel Orbán Viktor a választások előtt e nagyon kockázatos döntés prezentálását. Ám

mielőtt a saját válaszunkat kifejtjénénk, visszatérünk a tárgyalások másik vonulatára, a pénzügyi szálra.

(A pénzügyi szál) A Népszabadság 2014. március 5-i számában, egy magát megnevezni nem akaró, ám a tárgyalásokra rálátó szakértőtől az az információ jelent meg, hogy Orbán Viktor nem is atomerőművet akart, csak pénzt Putyinéktól, mégpedig 5 milliárd eurós szabad felhasználású hitelt. De az orosz fél erre nem volt hajlandó, csak ha a kölcsönt Paks bővítésével is összekötheti.

Az állítás realitását a következő általunk ismert tények támasztják alá:

- 2011 végén az Orbán-kormány olyan szorult finanszírozási helyzetben találta magát, hogy kénytelen volt segítségért fordulni az alig másfél éve kiutált Nemzetközi Valutaalaphoz. Az IMF szakértői meg is kezdték a tárgyalásokat, majd december 16-án dolgavégezetlenül távoztak; a tárgyalófelek szándékai közt ugyanis áthidalhatatlan szakadék tátongott. A Valutaalap kizárólag készenléti hitelt kívánt adni, olyat, mint amelyet 2008 őszén a Gyurcsány-kormányunk folyósított. Orbán Viktor azonban erről hallani sem akart, mert ahhoz kapcsolódóan a hitelező olyan feltételeket kötött volna ki, amely szembe ment volna addigi unortodox politikájával, s ráadásul folyamatos és részletes ellenőrzésnek kellett volna kitennie magát és döntéseit. Orbán azt a típusú hitelt szerette volna elérni, amelyet Lengyelország kapott, ám e rugalmas elővigyázatossági hitelkeret elnyerésének feltételeit a magyar gazdaság messze nem tudta felmutatni. Mivel már decemberben látszott, hogy a felek nem tudnak megegyezni, viszont az ország finanszírozásához legalább 5 milliárd euróra volt szükség 2012-ben, ami a szokásos kötvénypiacokról nem látszott elérhetőnek, az Államadósság-kezelő Központ vezetője, Töröcskei István nemzetközi pénzügyűjtő körútra indult Kelet irányába. Így találkozott az orosz vezetéssel is, akik helyből elutasították, noha Rogán Antal még egy kicsit be is riszálta magát annak felvetésével, hogy a magyar kormány a devizatartalékait esetleg orosz rubelben képezi meg a továbbiakban.
- Az orosz félnek viszont az volt az érdeke, hogy atomerőművet építhessen, és birodalmi terjeszkedését bizonyíthassa. Fukusima után nagyon leáldozott az atomerőmű-építésnek, az amerikai palagáz kivételezésnek olcsóvá tett

technológiája viszont veszélyeztette a szénhidrogén-forrásokra támaszkodó orosz gazdaság növekedését, és a putyini elit további finanszírozását. Oroszország a globális válság után lefelé tartó pályára került már azért is, mert rendkívül mértékben visszaesett a világ energiaigénye, miközben az alternatív megoldások – Fukusima után különösen – előre törtek.

A pénz és az atomerőmű építés érdeke valamikor összetalálkozott. Ennek dátumát valamikor 2013-ra tesszük, a január végi Putyin-Orbán találkozó utánra. Orbánék – minden bizonnyal - tiszta, szabadon felhasználható pénzügyi hiteltől álmodtak, mint ahogy ez a reál-megállapodás aláírását követő kommunikációból is kiderült. Ezért nem kellett és nem is készültek érdemi beruházás-gazdaságossági vizsgálatok, ezért nem kellett a szakértői vélemények. Feltételezhetően úgy gondolták, hogy az atomerőműből – amelynek felépítése legalább 10 évet igénybe vesz – lehet, hogy semmi sem lesz (mert például az EU elutasítja), a kölcsön meg rövid távon felhasználható lesz. Putyinék viszont másként gondolkodtak, előbb elfogadtatták a reálszerződést anélkül, hogy a pénzügyi, finanszírozási feltételek ki lettek volna dolgozva. A magyar fél csak annyit tudott tenni, hogy kiköttette: ez a megállapodás csak a finanszírozási szerződés elfogadásával együtt lép érvénybe.

Orbán a függetlennek vélt pénz szaga vitte rá az atomerőműről való döntésre, aminek indokoltságát számokkal kellett volna bizonyítani legalábbis a hívei előtt. Ám erre számítások hiányában nem került sor; a számítások hiánya, a reálszakértők távoltartása a projektől is azt bizonyítja, hogy Orbánék kizárólag pénzben gondolkodtak. A számítások hiányát bizonyítja, hogy a reálszerződés aláírását egyrészt a korábbi szerződésre (nevetséges és alaptörvény-ellenes?) és a kormányhatározatokra (meghamisítva azok tartalmát) való hivatkozással kívánták elfogadtatni, másrészt az atomerőmű szükségességét bon mot-kkal, ellenőrizhetetlen és hamis, téves állításokkal támasztották alá. Ilyenekkel például:

- Az elmúlt 40 év legjobb üzletét kötötte meg a kormány.
- Kiváló szakmai megállapodást kötöttek, amivel növekszik Magyarország energiafüggetlensége. (Még szerencse, hogy Putyin is energiafüggetlenségünk növekedését emelte ki az aláírás után.)
- A projekt az unió teljes támogatását élvez.

- Giró-Szász András: a bővítés nem üzleti, hanem nemzetstratégiai kérdés.
- Az atomenergia-kapacitás bővítésével 4-5 év múlva Magyarországon lesz a legolcsóbb az áram az Európai Unióban (Orbán Mumbaiban, 2013. okt. 18.)
- Kiváló megállapodást kötöttünk Paksról, Paks „geopolitikai ügy”, Moszkva vonzó partner (Szijjártó Péter)
- „Zsugori alak vagyok, ha az ország pénzéről van szó: rossz üzletet nem kötök” (Orbán Viktor Népszabadság 2014. febr. 19.)
- Az áram árában nem jelenik meg a beruházás, mert azt teljes egészében az állam fedezi orosz kölcsönből (Lázár János).
- Remélhetően a nyomott áramarat az EU nem minősíti támogatásnak (Lázár János).
- A tendereztetés hiánya nem ütközik uniós jogba.
- A Fidesz oroszországi politikája a keleti nyitás jegyében változott és ez „egyre nagyobb élvezetet jelentő érdekházasság” (Lázár János).
- Az államadósság-csökkentő pálya így is tartható (Varga Mihály); a tendereztetés elmaradására adott válasz: „ismerjük el, atomerőmű-építésben az oroszok a legjobbak” (Varga Mihály).
- Orbán indokai a Magyar Rádióban január 17-én:
 - = a rezsicsökkentés így folytatható,
 - = Paks a hazai vállalkozások versenyképességének záloga,
 - = a közúti közlekedés elektromos energiára való átállása miatt szükséges,
 - = széleskörű nemzetközi tájékozódás után arra a következtetésre jutott, hogy a következő 20 évben az lesz a kulcskérdés, ki tud a német iparnak energiát szállítani. Az oroszok bejelentkeztek és értelmes ajánlatot adtak.
- Évi egy százalékkal megemeli a beruházás a GDP növekedését, a foglalkoztatást pedig 10 000 fővel (Heti Válasz, 2014. jan. 23.).

- Az adott feltételekkel csak az oroszok tudják megépíteni az erőművet. (Heti Válasz, 2014. jan. 23.).
- Az atomenergiát nem lehet mással kiváltani (Heti Válasz, 2014. jan. 23.).

2.3.3. Miért volt sürgős a megállapodás létrejötte?

Mindenekelőtt azt kell leszögeznünk, hogy a megállapodás elsősorban Putyin Oroszországnak volt fontos és sürgős, de Orbán érdekei is fellelhetők benne.

Oroszország gazdasága a globális válság mélypontját követően dinamikájában egyrészt a felére csökkent a válság kitörése előtti évekének, másrészt egyre kisebbedett. Ráadásul a szénhidrogének árának korábbi emelkedése 2012-től elakadt, és a kilátások sem túl biztatóak. Mindez megrendítette a Putyint támogató felső és felső-középosztály bizalmát az államfőben, aki ezt érzékelve elővette a sokaknak tetsző birodalmi kártyát. Gazdaságilag hatalmát a fehéroroszokkal (és eredetileg Ukrajnával is) kiépítendő eurázsiai közösségben vélte kiterjeszteni. Politikai befolyásának kiterjesztéséhez jól jött számára a nála kuncsorgó Magyarország, mint az uniós tag, ahol megvetheti a lábát. Nem véletlen, hogy a Roszatommal kötött szerződést az orosz sajtó szokatlanul nagy ovációval tálalta, és meleg hangon minősítette: „Ha van Oroszországnak igazi európai húgocskája¹², az éppenséggel Magyarország” (orosz hírportál – Népszabadság jan. 19.)

De a Roszatomnak is szüksége volt az üzletre, mert Fukusima után nagyon lehanyaglott az atomerőmű-építés konjunktúrája. Az atomenergia gyors népszerűségvesztését Magyarország megrendelése valamelyest ellensúlyozta, és ez Putyinnak is fontos volt. A Roszatom elemi érdeke volt az európai piactalálás, Paks II. nekik szakmai presztízst is ad unióban. A magyar építkezés elsősorban az Oroszország gazdaságát segíti, hiszen ők szolgáltatják a projekt magas hozzáadott-értékű részét. Putyinnak tehát gazdaságilag és politikailag is jól jött a magyar kereslet, 10 millió eurót bőven megért az Európai unión belüli politikai renomé-szerzés.

Az ügylet megkötésének sürgőssége is az oroszok felől jött. Mi akár 2020-ig is elhúzhattuk volna a paksi cserék kérdését. Putyin már tavaly novemberében tisztába jöhetett

¹² A húgocskára hivatkozás két szempontból is megalázó, egyrészt, mert nem tekint partnernek, hanem csak fiatal családtagnak, másrészt, mert nőnek minősít bennünket, ami felfogásukban másodrendű a férfiakkal szemben.

azzal, hogy a kijevei Majdan téri tüntetések nem könnyítik meg az Ukrajnával való kapcsolatát, sőt, nehezítik a Krím és más, orosz többségű ukrán területek visszaszerzését. Tisztában volt a várható nemzetközi reakciókkal is, ezért ezeket megelőzően kellett velünk a szerződést aláíratnia. De a szocsi olimpiát megelőzően elszenvedett nemzetközi tekintélyvesztés pótlása is sürgőssé tette a megállapodást. Az orosz belpolitikai fejleményekből látható, hogy Putyin jól számolt, népszerűsége nagyon rövid időn belül nagymértékben javult.

Arra azonban nem találunk értelmes magyarázatot, hogy miért ment bele az üzletbe Orbán Viktor közvetlenül a választások előtt, miközben tudhatta, hogy a választópolgárok nagyobb része – nem kevésbé az ő áldásos ténykedése nyomán sem díjazza, ha „az oroszok már a spájzban vannak”. Két dologra gondolunk. Egyrészt személyesen kaphatott valami extra támogatást, másrészt be lett húzva a csőbe, és nem menekülhetett. Kommunikációs apparátusában pedig bízhatott, amely több ellensúlyt is kitermelt: a Szabadság térre tervezett emlékszobrot (ez majd leköti a pesti értelmiséget) és a Simon ügyet, megtetézve még a Zuschlag könyvvel, továbbá Widermann Helga könyvével, amely a Nyugat ármánykodását, velünk szembeni ellenségességét mutatja be. A közvélemény reakcióit a projekt titkosításával féken lehetett tartani. Az orbáni elgondolás sikerességét mutatta az a közvélemény-kutatási eredmény, amely szerint a megkérdezettek többsége nagyobb fajsúlyú problémának látta Simon Gábor eltitkolt 240 millió forintját a paksi bővítésről kommunikált 3000 milliárdnál.

2.3.4. Az atomerőmű-bővítés ma látható gazdasági hátrányai

A keleti nyitás e nyilvánvaló akciójának egyértelmű üzenete van: fittyet hányva az unió szabályaira Magyarország új (régi-új), nagy útítársat keresett magának. A Putyin-Orbán-Vona összekapcsolódás Paks kérdésében politikailag és gazdaságilag is nagyon súlyos következményekkel járó döntést jelent Magyarország számára.

A ma látható gazdasági hátrányokat a következők szerint foglalhatjuk össze:

1. 3000 md hitel+600 milliárd forintos magyar önrésszel számolva a 2400 mw-os fejlesztés 1,5 milliárd forintot jelent fajlagosan, egy mw-ra vetítve. Ez a Roszatom legdrágább építésének számít, a megjelent adatok szerint nem marad el a finn Hanhiviki I. létesítésétől, mint azt Lázár János előadta. A 2013-ban létrejött jordániai, a 2011-ben kötött vietnami és bangladesi erőműveknél fajlagosan 1,1 md forint a bekerülési érték. Nem lehet elfogadni azt, hogy ennél nem volt jobb ajánlat, részben, mert hivatalosan nem is kértünk, részben, mert az előzetes tárgyalásokról kiszivárgott információk szerint például a franciák is nyújtottak volna

hitelt az építkezéshez. S minden ilyen nagy üzletnél a kínálati oldal felajánl még valami extra juttatást vagy szolgáltatást. Mint például az USA Csehországnak olcsó vadászgépeket adott. Mi nem kaptunk semmi bónuszt. Sokan azt feltételezték, hogy januárban Orbán és Putyin tárgyalt a Gazprommal való új szerződés árfeltételeiről vagy a 3-as metró felújításáról, ám ezt a kormányzati kommunikáció tagadta. Ha e két témában sikerült volna bármit is elérnünk, azt Orbánék a választások előtt egész biztosan nem rejtették volna véka alá.

2. Nem volt még olyan atomerőmű-építés, amely tartani tudta volna a tervezett bekerülési értéket. A 3600 milliárdos tervezett költség is bizonyára túlteljesül. De egészen biztosan meg fogja haladni ezt az összeget a teljes fejlesztési ráfordítás, hiszen a kapcsolódó beruházásokat ez a projekt nem tartalmazza. A járulékos költségek közt a következőkkel kell számolni: meg kell erősíteni az áramhálózatot, új 700 mw-os tartalékerőművet kell építeni, hiszen az atomerőmű nem szabályozható a felmerülő igények szerint. A Duna vízhűtő kapacitását meg kell erősíteni, ehhez vízlépcsőt, tározó erőművet kell a Dunakanyarba építeni, meg kell oldani a kiégett fűtőelemek tárolását, mert a ma használt Bataapáti „hulladéktemető” csak Paks I. befogadására alkalmas, és ez is évi 16 milliárd forintba kerül. Becslések szerint ezek a költségek minimum 1500 milliárd forintot tesznek ki¹³, de 3000 milliárdra is fel nőhetnek. E többletterhek mind a magyar félre terhelődnek, és akkor még nem említettük az árfolyamkockázatot. Miközben az Orbán-kormány meg akarja szabadítani a devizaadósságtól a háztartásokat, maga vállal, önként adósságot olyan devizában, amelyet egyébként még 2020-ban sem gondol bevezetni.

3. Becslések szerint az összes kamatköltség meg fog egyezni a hitel összegével, vagyis a 3000 milliárdnak a futamidő alatt a dupláját fizetjük vissza, s ez egy nagyon visszafogott becslés, hiszen egyenletes eloszlást és 4,7 százalékos kamatot feltételezve évi 141 milliárd forintra rúg a kamat, ami 32 éves törlesztés esetén 4512 milliárd forintra jön ki.

4. Az előző pontokban felsoroltak szerint eddig már 9-10000 ezer milliárd forintnál tartunk, ami a jelenlegi magyar GDP egyharmadát teszi ki. Ilyen méretű leterhelésre a sztálinista-rákosista idők túlzott iparosítása során sem volt példa.

5. Az államadósság rátája megugrik, mert annak számlálója bizonyosan gyorsabban nő, mint a nevezőben szereplő GDP. A beruházás multiplikátor hatásával a magyar

¹³ Lázár János is ezt az összeget említette, de hozzátette, hogy a felek ezt is közösen állnák. Ám erről semmilyen megállapodás nincs.

gazdaságban kevésbé lehet számolni, hiszen csak az alacsony hozzáadott értékű tevékenységekbe tudunk bekapcsolódni. A 40 százalékos beszállítói arány meglebegtetése jól hangzik, de egyfelől nem lesz ellenőrizhető, másfelől nemcsak magyar cégekre, hanem Magyarországra behozottakra is vonatkozhat. A beszállítókat a Roszatom fogja kiválasztani. A maastrichti követelmények beláthatatlan távolságba kerülnek tőlünk, ami persze csak akkor okoz majd gondot, ha még bent leszünk az Európai Unióban.

6. Mivel a hitel törlesztése meghatározott periódusokhoz kötött, lehetséges, hogy már akkor is törlesztenünk kell, amikor a blokkok még nem készültek el, amikor még semmit sem termeltek.

7. A gigaberuházás a 3000 milliárd forintos költségét – most ezt feltételezve – csak úgy tudná kitermelni, ha 1 kwó áram 30 forintba kerülne. A mai paksi kitermelés azért olcsó, mert az egykori beruházás bekerülési költségével már nem kell számolni. Egyébként ma sem ez a legolcsóbb energiaforrás, hiszen a hiteltörlesztett szélerőművek alacsonyabb fajlagos ráfordítást produkálnak.

8. Lázár János szerint viszont az áram árában egyáltalán nem fog megjelenni a beruházás költsége, „mert azt a magyar állam teljes egészében fedezi az oroszoktól felvett kölcsönből” (Népszabadság 2014. jan. 17.). Ezzel szemben az az igazság, hogy ezt az állami dotációt az unió nem fogadja el, másfelől Lázár János, ha a sajtótájékoztatón valóban ezt állította alapvető gazdasági kérdésekkel nincs tisztában, vagy tisztában van, de megvezethetőnek tartotta a választópolgárokat. A kölcsön ugyanis a beruházás költségeinek fedezetére és nem a termelt áram dotálására szolgál. (Ugyanilyen tévedés vagy megvezetés volt az a kormányzati kijelentés is, hogy azért nem növekszik e hitel felvételével az államadósság, mert a létesítmény részét képezi a nemzeti vagyonnak. Ezen a logikán haladva a háztartások hitelből vásárolt lakása sem növeli a háztartások adósságát, hiszen az a háztartás vagyonát képezi.) Ha persze nem leszünk tagjai az Európai Uniónak, akkor a költségvetési árdotációnak nem lesz külső korlátja, ami akkor sem jelenti azt, hogy a gazdasági korlátja is likvidálható.

9. Problémásnak ígérkezik a várható áramtermelés értékesítése. Reális becslések szerint Magyarországnak az elkövetkező tíz évben legfeljebb 7-8 százalékkal növekszik az elektromos áramigénye. Az új blokkok viszont kb. 30 százalékkal bővítik a kínálatot. A felesleg eladásáról Orbán Viktornak kétféle elképzelése volt. Egyfelől azt állította, hogy a németeknek lesz szükségük rá, másfelől, hogy az elektromos autó elterjedése indokolja a

jelentősen megszorodó áramtermelést. Ezzel szemben a német Zöld párt úgy nyilatkozott, nem valószínű, hogy szüksége lesz Németországnak a magyar atomerőműben termelt áramra, hiszen az országban hatalmas zöldenergia-projektek zajlanak, minthogy Fukushima után A. Merkel úgy döntött, hogy 2022-ig minden atomerőművet be kell zárni az országban. (Az áramot ki sem tudnánk vinni Magyarországról, mert az osztrákok nem engednék meg, amin csak úgy tudnánk változtatni, ha megnyernénk a schwechati csatát, és onnan kezdve mi diktálnánk a monarchiában. A szlovákok felé pedig nincs megfelelő vezeték, amit az előbbinél egyszerűbben is meg lehet oldani, hálózatfejlesztéssel.)

10. A tervek szerint 2025 után 2036-ig a régi és az új blokkok együtt termelnek, Csúcsidőben ez azt is jelenti, hogy a magyar villamosenergia-szükséglet 80 százalékát Paks szolgáltatja, ami más oldal más erőművek bezárását teszi szükségessé. 2036 után viszont a leállítottakat újbóli rekultiválni kell, ami a ciklus egészében hatalmas felesleges kiadásokat jelent.

11. Van, aki abban is kockázatot lát, hogy ilyen hatalmas konglomerátum jön létre, hiszen, ha bármi üzemzavar támad, esetleg mindent le kell állítani.

12. Magyarország Paks II-vel kimarad az egész Európán végigsöprő zöldenergia-forradalomból, a megújuló energia a későbbiekben – az energiatermelések összekapcsolásával – gazdaságosabb lehet az atomerőműben előállítottnál. Sólyom László a megújuló energia visszaszorítását a jövő elzárásaként minősítette akadémiai felszólalásában (február 18.)¹⁴.

¹⁴ Az elnök úr akadémiai felszólalásában azon túlmenően, hogy Paks II-t politikailag kockázatosnak tartotta kifogásolta a titkosított előkészítést és az adatok további titkosítását, a hatástanulmányok hiányát, s azt, hogy a döntés felelősségét információk megadása nélkül hárította a kormány az országgyűlésre. Felhívta a figyelmet a kapcsolódó beruházások környezetterhelésére. Nehezményezte a projekt időzítését, hiszen válaszüton van a világ energiatermelése és mi ráérnénk 5-10 év múlva is szerződni, amikor már letisztulnak az alternatívák.

Amikor 2009. március 10-én Moszkvában Gyurcsány Ferenc és Vlagyimir Putyin aláírta a Déli Áramlat Magyarországon áthaladó szakaszát megépítő vállalat alapításáról szóló együttműködést, Orbán Viktor azt a nemzet elárulásának minősítette: „a magyar kormány puccsot hajjt végre a magyar parlament ellen, saját népe ellen”. Állítása mára lett igazgá és aktuálissá.

Irodalom Paksról:

http://vastagbor.blog.hu/2014/01/16/paks_431

<http://www.origo.hu/gazdasag/20140116-ket-heten-belul-biztossa-valhat-a-paksi-bovites.html?sec-2>

http://hvg.hu/velemenynyuzsog/20140117_Mint_a_vizfolyas_orban_paks#rss

http://mandiner.hu/cikk/20140124_paks_ki_jar_jol_az_elmult_negyven_ev_legjobb_uzletevel

http://fenteslent.blog.hu/2014/01/24/az_orosz_atom_es_a_huszonharommillio_romanok?utm_source=mandiner&utm_medium=link&utm_campaign=mandiner_201401

http://velemenyyvezer.444.hu/2014/01/20/paks-az-orbani-kormanyzas-kudarca/?utm_source=mandiner&utm_medium=link&utm_campaign=mandiner_201401

http://szembesites.blog.hu/2014/01/24/ennyibe_kerul_neked_az_orban-putyin_paktum?utm_source=mandiner&utm_medium=link&utm_campaign=mandiner_201401

http://poldi.blog.hu/2014/01/21/igy_all_ossze_paksi_atomokbol_a_kormanyzati_kommunikacio?utm_source=mandiner&utm_medium=link&utm_campaign=mandiner_201401

http://kard.blog.hu/2014/01/24/putyinmenet?utm_source=mandiner&utm_medium=link&utm_campaign=mandiner_201401

http://mandiner.hu/cikk/20140123_schiffer_nuklearis_nagykoalicio_mukodik

<http://gepnarancs.hu/2014/01/%D0%BC%D0%B0%D1%80%D1%88-%D0%B7%D0%B0-%D0%BC%D0%B8%D1%80/>

http://vastagbor.blog.hu/2014/01/20/paks_ii_a_jobbik_tamogatasaval

<http://velemenyyvezer.444.hu/2014/01/23/tenyleg-paks-lesz-az-uj-bos-nagymaros/>

<http://velemenyyvezer.444.hu/2014/01/23/tenyleg-paks-lesz-az-uj-bos-nagymaros/>

<http://www.origo.hu/tudomany/20140123-paks-ii-bovites-mir-1200-orosz-reaktor-infografika-hogyan-mukodik-a-paksra-szant-eromu.html?sec-2>

<http://hvg.hu/cimke/paksi+b%C5%91v%C3%ADt%C3%A9s>

http://magyarinfo.blog.hu/2014/01/30/ha_te_nem_allsz_ki_paks_bovites_e_ellen_akkor_ki_fog

<http://kard.blog.hu/2014/01/31/atomvoks-sorompo>

http://444.hu/2014/02/03/meg-a-parlamentnek-benyujtott-paksi-szerzodesbol-sem-derul-ki-hogy-mennyi-az-annyi/http://hvg.hu/itthon/20140203_Median_paksi_atomeromu_nepszavazas

http://hvg.hu/gazdasag/20140131_Paksi_bovites_az_evszazad_uzlete_ures_fra

http://hvg.hu/itthon/20140205_Paks_diplomacia_EU_vizsgalat

<http://www.median.hu/object.57f2f4fe-d1cd-4a70-9496-3b4de41e3126.ivy>

http://igyirankmi.blog.hu/2014/02/17/paks_folytatasa_kovetkezik

3. A kampányidőszak némely kitüntetett ügyének legfontosabb tanulságai

Nincs módunk, de nem is kell feltétlenül kitérnünk a 2014-es kampány legfontosabb elemeinek bemutatására. Talán egy önálló tanulmányban számba lehetne venni az ilyen időkben szokásos tényezők kölcsönhatásait és alakulását. Minderről ehelyütt csak annyit mondanánk: 2014 tavaszán a kampány minden szempontból különbözött a megelőző negyedszázad hasonló periódusainak szokásaitól. Mi tagadás...nem volt túl nagy felhajtás. Elmaradtak a viták - minden szinten. Sem a parlamentben, sem a köztelevíziókban, sem pedig egyéb nyilvános fórumokon nem lehetett látni olyan eseményeket, amelyeken az esetlegesen érdeklődő választók egybevethették volna a versengő felek legfontosabb ígéreteit. Ezért aztán maradt, ami volt – a már megszokott és bejáratott esetek/események ruházódtak fel kampány-jelentőségű tényezőkké. A gazdasági folyamatok leírása során már kimerítően bemutattunk két olyan jelenséget, amelyeknek döntő szerepe lehetett, illetve lehetett volna az idei kampány-időszakban. Az egyikük – a rezsicsökkentés – kiérdemelhette a **„minden idők legátgondoltabb és legsikeresebb kampányötlete”** – címet. Meg is lett a hozadéka, mert a Fidesz (minden csalódás, konfrontáció, ígért- be nem tartás és egyebek ellenére) ezúttal is meg tudta tartani kétmillióس törzsszavazói bázisát. S az elemzői körök egyöntetű véleménye szerint mindezt éppenséggel a rezsicsökkentés-fedőnevű hadművelet gondosan kimunkált és kivitelezett mivoltának köszönhetően.

A másik meghatározó jelenség a paksi szerződés - lehetett volna. De nem lett. **Pedig valamennyi elemében magában hordozza azokat az elemeket, amelyekkel még a világ legerősebb kormányát is meg lehetne volna buktatni:**

- időzítése a lehető legkellemetlenebb pillanatokra sikeredett, napokkal az előtt, amikor a köztársasági elnök kihirdette a választások időpontját,
- minden ízében alkalmas az újkori gyarmatosítási és energiafüggőség illusztrálására,
- az atomerőművek építésére egyébként sem járnak mostanság napos idők,
- egy, gazdaságtörténetileg példátlan volumenű elköteleződésnek az előkészítése végig a teljes magyar közvélemény kizárásával történt,

- idővel az is kiderülhetett, hogy a szakmai szervezetek hasonlóan „érintetlenek” voltak,

- s a legnagyobb adu: a korábbi Fidesz-előtörténet zsigeri orosz-ellenessége, illetőleg a meg nem indokolt pálfordulás napnál világosabb ténye.

- S az már csak a megkeseredett hab a tortán, hogy Oroszország a krími válságban játszott szerepe miatt éppen ezekben a hetekben kellett, hogy átélje az elmúlt negyedszázad során a legnegatívabb megítélését. (Mindezt április tizenkilencedikén írjuk, amikor a SKy News reggeli híreiben az ukrán/orosz fronton történt csapatösszevonások képeinek híreivel kezdődött a korareggeli munkanap... Szóval, fogalmunk sem lehet most még arról, hogy ez a válság az eleje, a közepe, avagy csak a kezdete egy olyan ütközetnek, melynek a következményeit még a legoptimistább előrejelzők sem merik e pillanatban modellezni. Jókor találtunk magunknak, szövetségest – megint. Jó helyen.)

Lehetne még hosszasan érvelni amellest, hogy a 'Paks-sztori' miért is tölthette volna be a kampányban a meghatározó, kulcsszerepet, de ma már sokkal izgalmasabb kérdés annak megválaszolása, hogy miért nem lett így? A sok-sok, egyenrangúan fontos és elfogadható magyarázat közül bemutatunk két olyan tényezőt, amelynek külön-külön is fontos és erőteljes elhárító hatásmechanizmusai voltak. Ám együtt, bombabiztos (atombomba-biztos...) ellensúlyai lehettek a paksi botrány lehetséges hatásainak. Ezért a következőkben ki is emeljük ezt a két, egymástól meglehetősen távol eső ügyet, s megkíséreljük felfejteni dramaturgiai jellemzőiket.

3.1. Zavarok és szándékok egy nemlétező szobor környékén

1./ December 31-én (azért emlékezzünk meg erről külön is... szilveszterkor sem pihenhet a NER kormánya, mert még talán megszedülne a pezsgőillattól) a kormány még nagy gyorsassággal elfogadott egy rendeletet és egy határozatot. Az utóbbit arról, hogy viharos sebességgel, március 19-ig fel kell állítani a Szabadság téren egy olyan emlékművet, amely a magyar népet/?, a főváros lakosságát/?, a hálátlan utókort/?/ erőteljesen fogja emlékeztetni arra az eseményre, hogy 1944-ben, ezen a napon a német megszállás következtében megszűnt Magyarország szuverenitása. A rendeletet meg azért kellett mellé megalkotni, hogy „nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű beruházásnak” minősüljön az emlékmű. (Azt a nagyon is helyénvaló kérdést most nem kezdeném firtatni, hogy mitől lett ennyire sürgős az, ami 70 éve nem hiányzott a főváros népének. S ha tényleg

ennyire égetően fontos, akkor miért is nem jutott a kormány eszébe mindez már korábban, az elmúlt három és fél év során? (az ám .. a kormány esze... Hol is tartják ilyen időkben a kormány esztét? Hol hordhatják? Ki hordja? - súlyos kérdések ezek...) S ha már ilyen „kiemelten fontosnak” minősült, akkor azonnal el is gördült minden akadály a megvalósulás útjából - legalábbis így hitték a kormányban. Vagy a kerületben... Mert, amikor az ügy kipattant, akkor egy héten át a két oldal, a kerület és a kormány egymásra mutogatott. S volt, aki még ezt a színjátékot is komolyan vette.

És miért is kell feltétlenül megünnepelni ezt a napot? Balog miniszter szerint azért, mert már a Preambulumban is világosan leszögezték, hogy ez a nap milyen páratlanul fontos határkő lett a XX. századi magyarság életében... Na, hiszen... A preambulumba ugyanolyan önkényesen, s ugyanúgy, mindenféle szakmai/történelmi érvelést figyelmen kívül hagyva került be ez a fajta történelem-átértelmezés. Más megközelítések szerint ez az emlékmű része lenne a holokauszt-év megemlékezéseinek... Ez az érv utólag még babrásabbnak látszott, s törekeny mivolta azonnal ki is derült, amikor a zsidó szervezetek tiltakozni kezdtek.

2./ A páratlanul gyors ügyintézés, valamint az ezt kísérő hivatalos szófukarság együtt váltották ki azt, hogy egyszerre mindenféle civil, vallási, kulturális és egyéb szerveződések/fórumok hallatni kezdték a hangjukat és egyre zajosabban fejezték ki a nemtetszéseiket. Még inkább így történt, amikor napvilágot látott az emlékmű tervezete, amelyet valamennyi hozzászóló sima történelem-hamisításként értelmezett. (Nekünk nem dolgunk érteni a szóban forgó szimbólumokhoz, de annyit ehelyütt is megjegyezhetünk: az ártatlan magyarságot Gábiel arkangyal képében, valamint a hódító németiséget az egykori római birodalom jelképével házasítani... nos, nemcsak tudatlanságra, hanem nagyon sekély ízlésre is vall.) Január 21-én megjelent a történész-szakma sajtóbeli tiltakozása is, amelyet huszonhatan írtak alá, közöttük többen olyanok is, akik a két háború és/vagy a XX. század széles körben ismert és elismert kutatói. Ez a dokumentum itt olvasható: http://www.es.hu;/torteneszek_tiltakozasa_a_8222;magyarország_nemet_megszallasa_1_944_marcius_198221;_emlekmu_ellen;2014-01-22.html

Párhuzamosan mindenféle elemzések jelentek meg a napi- és hetilapokban, és az egész ügy kezdett szervesen összekapcsolódni néhány más, karakterében hasonló szerkezetű botrányal. Nem szeretnénk elveszni a részletekben, ezért csak utalunk Szakály Ferenc szerencsétlenkedéseire, a Sorsok Háza-körüli vitákra, s az egész Holokauszt-év jellege körüli tisztázatlanságokra. Mindenesetre az is sokat elárult, hogy a kormányzati szellemiségtől

túlzottan nagy távolságot nem tartó Heti Válasz ebben az időben olyan összeállítást közölt a szobor-botrányról, amelyben sokkal több a szelíd elmarasztalás, mint a megértő szándék. (Heti Válasz. Gesztusok és fóbiák. jan. 16.)

3./ Közben megérkeztek az első nemzetközi visszhangok is, s mint az elmúlt négy év során annyiszor, a kormányzati kommunikációs nagyüzem ezúttal is rosszul, késve és a lényegét félreértve reagált. Ezáltal maga is komoly mértékben járult hozzá ahhoz, hogy a botrányból a nemzetközi média megszokott magyar csemegéje kerekedhessen ki. Tiltakozott a hazai német kisebbség, a német követség, az amerikaiak, és néhány olyan nemzetközi híró tudós is, akinek a szavát nehéz lenne a hazai kampány-érintettséggel elintézni. (Mert, el ne feledjük: a kormányzati és közszolgálati média folyamatosan azzal dezinformálta az országot, mintha a tiltakozásoknak kizárólag kampány-megfontolások állnának a hátterében.) A Mazsihisz időközben nekibátorodott, és a miniszterelnökhöz fordult azzal, hogy megfenyegeti a kormányt a holokauszt-ünnepekből történő kimaradásával. Ha... Hacsak a kormányfő nem vet gátat a – és ekkor többféle sérelmet is összekapcsolva követelték többek között az emlékmű felállításának elhalasztását is. Orbán Viktor azonban hallgatott. Nem tudni, mire várt. Nem tudni, hogy miért kellett neki hetekig gondolkodnia a válaszon meg a döntésen. Főleg akkor érthetetlen mindez, ha arra is emlékszünk, hogy Szilveszterkor még a legminimálisabb információk birtokában is roppantul határozott és döntésképes volt. Február 20-án aztán – késve, de – megszületett a döntés is, meg a válasz is. Elhalasztották az emlékmű felállítását arra hivatkozva, hogy a kampányidőszak amúgy is indulatokkal terhelt napjaiban nem lehetséges higgadtan és körültekintően megvitatni a felmerült kérdéseket. Majd, a választások után. Május 31-ig viszont el kell készülnie – foglalták határozatba, ami kétségessé tette témájának megvitathatóságát. (És miért is éppen az ő születésnapjára kell elkészülni az emlékműnek? Valakinek ezt ígérte? Valaki ezt ígérte öneki? Csupa talány ez az egész ügy...)

4./ Nézzük csak röviden azoknak a kérdéseknek a listáját, amelyeket ez a szerencsétlen emlékmű kitalálása kiváltott:

- Mi volt Magyarország szerepe a II. világháborúban?
- Mi volt a magyar társadalom szerepe a vidéki zsidóság eltüntetésében?
- Mik voltunk? Áldozatok, vagy bűnösök? Mind a kettő? Ki kicsoda volt? Szövetségesek voltunk, vagy ellenállók? Hol kezdődött és hol végződött a szuverenitásunk?

- Mi volt és mit tett Horthy?

Első pillantásra is azonnal belátható, hogy az emlékmű kapcsán csupa olyan kérdés került elő, amelynek a megvitatása április hetedikétől május végéig bizonyosan sikeresen lesz megoldható. Ha már a hetven év kevés volt hozzá.

5./ Eltekintve a történelmi dilemmák megoldhatatlanságaitól, azt a kérdést talán meg lehet válaszolni, hogy mit is keresett ez a hetekig tartó vita a választási kampány kellős közepén? És miért kellett ennek ilyen hosszú ideig tartania? A sok-sok magyarázat közül ehelyütt beérjük három momentum megidézésével:

- Az egyik metszetet az aktuális kampányhaszon reménye jelenti. Ezt jobb, ha nem mi fogalmazzuk meg, hanem idézzük szó szerint Ungváry Krisztián véleményét (aki éppen erről az időszakról az elmúlt tíz év során hat könyvet is publikált): *„Az a mód, ahogyan nálunk a holokausz története kanonizálódott és kommercializálódott, sok emberben csömört és visszatetszést kelt, hiszen vannak más történetek, amelyek nem tudtak így kommercializálódni, viszont az érintetteknek ugyanolyan fájdalmasak. A Fidesz szavazótábora tehát így éli meg ezt az egészet: <Pártunk és kormányunk szeretett volna minden áldozatnak emlékművet állítani, de ezeknek semmi sem elég, és megint külföldről akarják nekünk előírni, hogyan is emlékezzünk.>”*

- A jelenség mélyebb síkon viszont szorosan összefügg és szervesen beletartozik abba nagyszabású kísérletbe, amely az Orbán-kabinet történelemszemléletének egészét jellemzi. Ennek lényegét Gyáni Gábor abban foglalta össze, hogy szisztematikusan készül az a fajta történelemkép, amely a „nemzeti felelősség-elhárításra” épít és épül. Ebben a szemléletben a magyarság állandóan a sérelmek elszenvedője, és soha nem tehet a negatív következményekről. Velünk mindig mások miatt történnek meg a tragédiák. Az új emlékmű csak egy kis mozaikdarabja lenne ennek az új kánonnak.

- A harmadik mozzanatot már mi tesszük hozzá a fentiekhez: Ha az emlegetett dátumokat megnézzük, akkor azonnal világossá válik az, hogy éppen ezekben a hetekben kellett volna megvitatni/megismertetni az országgal a paksi szerződés előzményeit, következményeit és politikai kontextusát. Mindebből természetesen semmi nem lett. S jórészt azért nem, mert a lehetséges társadalmi diskurzus-felületeket döntő mértékben lefoglalta részben ez a szobor-ügy, részben a következő pontban bemutatandó Simon-ügy. Az egyik arra volt jó, hogy állandó védekezésre kényszerítsen, a másik pedig arra, hogy meddő

támadásokra. Utólag elmondható: a szobor-botrány maximálisan teljesítette a hozzá fűzött reményeket.

6./ Epilógus. A választások után szinte másnap, azonnal elkezdték a szobor területét építéshez előkészíteni. Az ellenzék még fel sem ocsúdott a vereségéből, s máris szaladhatott kordont bontani, ügyeletet adni, tiltakozni. Szaladtak is. Úgy látszik, ebben a szoborban még sok-sok tartalék van.

Irodalom:

Gesztusok és főbiák. Heti Válasz. jan. 16.

Önként, pénzért, parancsra. HVG. febr. 1.

Deák István: Az öngazolás emlékműve. Népszabadság, jan. 27.

Ungváry Krisztián - int. „Rájöttek, hogy a választót nem lehet eléggé alábecsülni” HVG. febr. 27.

Córesz van. Heti Válasz, febr. 20.

Szembenézve vagy szembe nézve? HVG. márc. 1.

Romsics-int. Egy emlékműterv margójára. Vidéki magazin. 2014.márc.

Gyáni Gábor: Új kánont készítenek elő. Népszabadság, márc. 4.

Solymosi Frigyes: Csak az igazat! Népszabadság, márc. 27.

Majtényi László: A gondolatlanság emlékműve. ÉS. márc. 28.

3.2. Egy tankönyvbe illő kampánytörténet: a Simon-ügyről

Január utolsó napjaiban a Magyar Nemzet hasábjain megjelent egy olyan írás, ami az első napon csak a vájt fülűek számára tartogatott izgalmakat. Néven nem nevezett szocialista politikus, nem is akárki, hanem vezető állású, külföldön tart mesés vagyonokat, s ennek nyoma sincs az adóbevallásában. Hm...hm... Rutinos újságolvasó kampányidőkben fel sem kapja a fejét az ilyen jellegű hírek olvastán, hiszen se szeri, se száma az ilyenkor kötelező számba menő gyanúsításoknak. Mindazonáltal ebben a cikkben azért túl sok volt a konkrétum, s a körülírás is meglehetősen pontosnak látszott. Mi például azonnal sejtettük, hogy ezúttal valami nagyobb szabású disznóság kezdetének lehetünk tanúi.

(Szombaton este fel is hívtuk telefonon az egyik olyan szocialista politikust, aki két évtizeden át meghatározó tagja volt a vezetésnek, de most éppen nem tagja már. Na, ő meg azonnal őriöngve mesélte, hogy reggel óta próbálja riadóztatni a pártvezetést, ülnének tán azonnal össze és döntsenek pillanatokon belül, amíg nem késő. A Jókai utcai válasz azonban folyamatosan az volt: „...Amíg Attila Amerikában van, addig nem tehetünk semmit sem...” Ebből annyit felfogtunk, hogy a Fidesz által hihetetlen érzékkel és nagy-nagy körültekintéssel kiobbantandó ügyről lesz majd szó, olyanról, amelynek az lesz a funkciója, hogy sokáig tartson. Minél tovább. Idézett szocialista veteránunk nagyon is osztotta aggodalmunkat.)

Nem kellett túl sokat várnunk. Február negyedikén, a keddi MN-lapszámban már névvel, számlakivonatokkal, az utalási dátumok pontos feltüntetésével tudhatta meg országvilág, hogy az MSZP második embere hosszú évek óta egy osztrák bankban, különböző valutanemekben tartogat legalább 240 millió forintnak megfelelő dollárt és eurót. A saját nevében. S talán mondani sem kell, hogy Simon Gábor rendszeresen beadott vagyonyilatkozataiban az égvilágon semmi jel nem utalt arra, hogy honnét, miféle forrásból tehetett szert ekkora vagyonra. Éppen azokban az években, amikor felelős államtitkári és pártvezetői, valamint önkormányzati beosztásokban volt...

Ez volt az a nap, amikor egymásra néztünk és azt mondtuk: bármit is gondolnak a rejtőzködő szavazók, bárhogyan is alakul még ez a kampány, bármit is hozhat még a hátralévő két hónap, **ezt a választást a szocialisták még a szavazás előtt elbukták, és magukkal fogják rántani Bajnaiékat, meg a többieket is.** Gyurcsány bevétele talán még csak-csak, nagy nehezen le lehetett volna nyeletni a hagyományos választóbázissal, de... ezt már nem. Ez az ügy még azokat is otthon fogja tartani, akik eddig bizonytalankodtak, de már megtértek. Feltehetően eddigre már a szocialista pártvezetés is felfogta, miről is lehet szó, mert ezen a napon sűrű tanácskozásba bonyolódtak. S csütörtökön már az volt vezető hír, hogy Simon Gábor mindenféle funkciójától megfosztatott, a pártból kilépett, a további vizsgálatokhoz pedig készséges partnerként fog asszisztálni. Ettől a pillanattól kezdve az MSZP vezetése azt a szerepet játszotta, amit az ovikában a középső csoportosok is jól ismernek. Nem én voltam, nem ér a nevünk...! Ki az a Simon Gábor? Hiszen nem is tagja a pártunknak! Igaz, az ügynek ebben a fázisában már ez senkit sem érdekelt, és mindenki azt kérdezgette: titeket miért nem az érdekel, miért nem arra vagytok kíváncsiak, hogy honnét van ez az irdatlan tömegű pénz? Hogyan tudta a haverotok, a vezető társatok az elmúlt tíz évben a szemetek előtt összeszedni, eltüntetni és kivinni? Ezekkel a kérdésekkel bombázta kb.

két héten át a szocialistákat az egész magyar média, s nemcsak a kormánypárti része. Hanem a bulvármédia is, naná.

A kereskedelmi médiumoknak egészen január végéig be kellett érniük a dögunalmas, érdektelen kampány kényszerű kiszínezésének kétes örömeivel. S most, február elejétől kezdve végre megkaphatták azt, amihez tényleg értenek: a botránytupírozás édes szabadságát. Éltek is vele. Februárban az egész média versenyt futott Simon Gábor és szűkebb rokonsága valamennyi ingatlanának felderítésében, s ahogyan ez ilyenkor lenni szokott: újabb és újabb megmagyarázhatatlan vagyongyarapodásokra derült fény.

Február közepén még a minőségi lapok is a Simon-jelenség magyarázatával voltak tele. Apró, de nagyon is jellemző momentum: a Figyelő c. igen mérsékelt és mindenféle bulvármentálitástól távolságot tartó hetilapnak a február 13-ai címlapja imígyen nézett ki: Ötven -és százeurósok halmából kandikál ki Simon Gábor arcképe, a borító szövege: „*Az igazi Simon Gábor-sztori*”. Az ügy ezek után két-három hétre mellékszálakra szakadozott szét: Ki lesz az utódja a választókerületében? Mi lesz a parlamenti bizottsági eljárással? Honnét van a pénz? Mi köze lehet az amúgy is ezer gyanúval megterhelt kerületi/önkormányzati kötvény-jegyzés ügyéhez? Mit csinált Simon korábban, munkaügyi államtitkár korában? Lehet, hogy titkos pártkassza nyomára bukkantak? Az összeesküvés-elméletek széles körű terjedésében nagy segítséget nyújtott az a szocialista pártvezetői magatartás, miszerint a továbbiakban nekik semmi közük nincs ehhez az ügyhöz, meg Simonhoz. Lett volna ugyanis mit magyarázni, s lett volna bőven kérdés, amire illet volna válaszolni. (Majd e pont végén összegyűjtjük és listába a felmerülő kérdéseket.)

S abbéli gyanúnk a későbbiekben még csak tovább fokozódott, hogy ez az egész ügy gondosan, példaszerűen megkomponált, időnként talán a rejtőzködő szervezetek, hívatásos konspirálók keze nyomát is magán hordozó termékeként funkcionál. Márciusban ugyanis bekapcsoltak egy, a korábbiaknál még meseszerűbb és kiválóan bulvárosítható szálat is. Megjelent a bissau-guineai útlevelek legendáriuma. Elsősor csak úgy, hogy Simonnak e segítséggel még a korábbiakhoz képest is mesésebb vagyonnal kellene rendelkeznie. Aztán pedig oly módon, hogy az egész — **hangsúlyozzuk csak ezerszer: szocialista eredetű!!!** - krimi valójában része a három kontinensen átívelő nemzetközi bűnszövetkezet sok éve kártékony machinációinak. Innét kezdve az eredeti kampány-forgatókönyv követhetetlen fordulatokat vett. A Fidesz kampánystábjában az eddigi Rejtő Jenő-szerepkört váratlanul átvették a modern skandináv krimiket kedvelő, a megmagyarázhatatlan eltűnéseket favorizáló

szervezők okkult ötletei. Némi Le Carré-kitérők utána a panamai/guineai/ázsiai szál kezdett beszűkülni az érdeklődési terület méretét modellező, közép-balkáni magyar slendriánság világába. Ebbe a szervezők beleférőnek gondolták még a koronatanú eltüntetésének eddig szokatlanul barbár megoldását is. Magyarországon eddig nem volt szokás kampányérdekekből valódi emberéletekkel játszani. 2014 márciusában másodszor is megtörtént, hogy a példás történet folytathatósága kedvéért valakinek tényleg el kell tűnnie. Ezen a ponton akár be is fejezhetnénk ennek az egészen valószínűtlen színjátéknak az ismertetését. Nem tehetjük. Több okból sem. Részben azért nem, mert április közepén még mindig sokkal, de sokkal több a kérdés, mint a kihámozható válasz. Részben pedig, mert ezt az egész szövevényes sztorit be kellene illeszteni a kampányfolyamatok egészébe is.

Kérdések pedig, bőven lennének. Olyanok, amelyeket ezen a tavaszon bárki okkal és logikusan tehetett volna fel, ha lett volna címzett. De, nem volt.

Először is:

- mit tudott Simon Gábor? Magáról? A pénzéről? A pártjáról? Azt biztosan tudta magáról, hogy tavaly tavasz óta ügyészégi eljárás folyik ellene (igaz, más ügyben...de azért...). Azt feltehetően tudnia kellett az osztrák banktól, hogy a magyar hatóságok már tavaly nyár végétől érdeklődnek kinti számláinak hogyanléte felől. Ha mindezt tudta, akkor hogyan mert egyáltalán elindulni a választásokon? Hogyan merte hagyni jelöltetni magát a novemberi pártkongresszuson második emberként? Hogyan hagyhatta magát feltüntetni az országos listára látványosan előnyös helyen? Mit gondolhatott a Fidesz hírszerzésének hatékonyságáról azok után, hogy négy évvel ezelőtt már át kellett élnie a Hagyó-ügyet? Miért nem fordult meg a fejében az, hogy ő lehet a következő Hagyó? Mi lehetett a véleménye az előző évek ilyen jellegű botrányairól, miért gondolta, hogy ő mindenképpen megúszhatja?

Másodszor is:

- mit tudott az MSZP? Hogyan lehetséges valakit úgy a párt második emberévé választani, hogy fogalmuk sincsen a zűrös ügyeiről? Ha tudták, akkor miért nem tulajdonítottak ennek jelentőséget? Hány Hagyó-ügy kell még nekik ahhoz, hogy tanulni is képesek legyenek? Kinek és miért volt fontos különleges vezetői pozícióba emelni/és tartani azt a Simon Gábort, aki 12 év alatt az égvilágon semmiféle különleges teljesítményt nem tudott felmutatni? Miért nem érdekli az MSZP vezetőit a pénz eredete, miért mondják azt, hogy ez az érintett magánügye? Miért nem számolnak azzal az eséllyel, hogy a Simon-ügy

teljes felderítése esetleg elvezethet a közpénzek magánvagyonná válásának olyan párt-tipikus útjaihoz is, amelyek nemcsak Simon Gábor esetében voltak jellemzőek? Hogyan gondolhatta Mesterházy Attila, hogy ezt az egészet megúszhatja a kampányban úgy, hogy hetekig kerüli a nyilvános szereplést? Hogyan lehetséges, hogy ebben a pártban nem akad egyetlen épeszű, átlagos memóriával rendelkező vezető, akinek eszébe jutna az, hogyan vesztettek 1998-ban a Tocsik –ügy, 2010-ben pedig a Hagyó-ügy miatt?

Harmadszor is:

- mikor és mit tudott/tudhatott meg a Fidesz kampány-stábja a különböző ügyészségi/rendőrségi eljárásokból? Hogyan lehetséges az, hogy a Magyar Nemzet sorozatban hozzá juthat olyan exkluzív, a nyomozati szakaszban szigorúan bizalmas adatokhoz, amelyeket törvényes úton nem lenne szabad megszerezni? Miért nem izgatja a Fideszt az, amikor naponta szembesül annak látszatával, mintha az egész ügyészséget/rendőrséget/titkosszolgálatot is igénybe tudná venni a maga kampánystratégiájának a kivitelezése során? Miért nem hall meg egyetlen Fidesz-vezető, miniszter sem soha ilyen jellegű vádakat? Miért nem fogják fel annak a jelentőségét, hogy ezek a lépések már a legelemibb jogállami normák páros lábbal történő tiprásának a megalapozott gyanúját vetik fel? És a legsúlyosabb: Welsz Tamás különös halálának a körülményei három héttel az eset után, egy héttel a választások után sem indítottak egyetlen felügyeleti/politikai/alkotmányos szervezetet sem arra, hogy talán ez az a pillanat, amikor megálljt kéne parancsolni? Mi folyik itt? Tisztában vannak-e azzal, hogy miféle ellenőrizhetetlen és – végső soron – öreájuk is életveszélyes folyamatokat indítottak útjuknak?

Negyedszer:

- mielőtt még végleg elsikkadna ez az alapvető kérdés: tényleg, honnét és miből van ez a pénz? Meg a többi millió? Félmillió, félmilliárd? És a kampány utolsó hetében megkísérelt bágyadt és elkésett szocialista akció Rogán Antal megállíthatatlan ingatlan-gyarapodása kapcsán ugyanezt a kérdést involválná. Miért van az, hogy ez a kérdés a többi - hozzá képest ezredrangú - árnyékában mindinkább elfelejtődik?

Ezen a ponton befejezhető ennek a mellékszálak az aprólékos végigkövetése. Egyértelmű állításunk annyi, hogy a Fidesz és a szocialista pártvezetés, illetve kampánystábok közötti minőségi, hatékonysági és valamennyi egyéb fontos különbséget éppen ennek az ügynek a segítségével lehet kimutatni. Ha majd valaha megírják a magyar választási

kampányok történetét, akkor az ideiről talán elegendő lesz egy oldalon megemlékezni annyiban, hogy:

2014. február legelején, nagyjából két hónappal a választások előtt a Fidesznek sikerült egy olyan mélyütéssel padlóra vinnie legnagyobb ellenfelét, amelyből a kiütött fél egészen a választásokig nem volt képes magához térni. A szocialista párt hierarchiájának második emberéről gondos és többhónapos nyomozati munkával összeszedett terhelő adatokat a kampány indulásakor sikerült olyan dramaturgiával adagolni, szaporítani, megújítani, hogy a kibontakozó és tudatosan felfűtött médiakampány megállás nélkül defenzívába kényszerítette a szocialista pártot. S vele együtt kényszerű szövetségeseit is. Ennek következtében az egykori baloldali szavazóbázisnak az a része is inkább otthonmaradt április hatodikán, amely az előző őszen biztosan szeretett volna részt venni a Fidesz legyőzetésében. Tavasszal már nem hitték el, hogy az az erő képes lenne választásokat nyerni, amelyik egy ilyen belső, nagyon nehezen védhető pártválsággal sem tudott mit kezdeni. Ráadásul, a Fidesz a Simon-üggyel még azt is képes volt elérni, hogy az Igazi Botrány, a paksi szerződés megalapozatlansága, nemzetrontó jellege, külpolitikai abszurditása ezen a tavaszon nem tudott kampánytémává válni. Elvitte előle a médiateret a Simon-ügy száz apró fordulata.

Irodalom:

Az Igazi Simon-sztori. Figyelő. Febr. 13.

Mesél a bécsi erdő. HVG: febr. 15.

Kupleráj. ÉS, febr. 14.

http://index.hu/belfold/2014/02/04/keruleti_mutyikbol_szarmazhat_simon_eltitkolt_penze/

http://hvg.hu/itthon/20140204_Felfuggesztette_parttagsagat_Simon_Gabor

http://hvg.hu/velemeny.nyuzsog/20140205_Az_elnok_es_emberei#rss

http://nol.hu/belfold/simon_gabor_egy_karrier_vege

http://vastagbor.blog.hu/2014/02/05/hogyan_mossunk_tisztara_700_ezer_eurot

http://varanus.blog.hu/2014/02/05/orban_megcsinalja_azt_is_amire_mesterhazy_nem_kepes

Welsz Tamáshoz:

http://varanus.blog.hu/2014/03/24/ki_nyirta_ki_welsz_tamast?utm_source=mandiner&utm_medium=link&utm_campaign=mandiner_201403

<http://www.hir24.hu/belfold/2014/03/21/titkosszolgaltok-csalas-legitarsasag-ki-volt-welsz-tamas/>

http://mandiner.hu/tag/welsz_tamas/

<http://444.hu/tag/welsz-tamas/>

3.3 Néhány észrevétel a 2014-es kampány általános vonásairól

„Azt hiszed, jobb lesz,

jönnek majd mások,

holott nem,

hazudsz magadnak, fakul a szemed.

Nem, nem négy év

kormányzat múlik el”

/Háy János: Egészben maradni. ÉS. 2014. ápr. 4./

Mielőtt még a választási eredmények értelmezésébe kezdenénk, szükségesnek látszik a kampányidőszakra szűkebb vonatkozó, néhány olyan vonás kiemelése, amelyeknek a későbbiekben is kiemelt fontosságot tulajdoníthatunk.

3.3.1. Kampánystratégiák és –jellemzők

A Fidesz által elképzelt kampány felismerése nem igényelt különösebben elmélyült kutatási erőfeszítéseket. A „*Magyarország jobban teljesít*” - jelszó már a tavalyi Millenáris-beszéd óta forgalomban volt, s ehhez társult idővel a rezsiharc heroizmusa. Mindennek logikus összefoglalása lett az idei tavaszra annak hangsúlyozása, hogy: „*Folytatni*”. Érthet ebből minden rendes magyar ember; naná, hogy folytatásra érdemes, ha az ember hazáját folyamatosan megvédi, a költségeit lefaragják és az állam végre, ahol tud, segít. Mindehhez képest igazán ünneprontás szóvá tenni néhány olyan jogállami/értelmiségi okoskodást, ami amúgy is egy szűkebb kisebbségnek szokott fontos lenni. S be kell látnunk, a Fidesz a kampány hónapjaiban valóban nem emlegette a politikai rendszer átalakítása terén végbevitt forradalmi eredményeit.

Annál inkább az ellenfelek, a bukott baloldal kártékony mivoltát. A Simon-ügy kapcsán már bemutattuk ennek a technikáját, amihez még annyit érdemes hozzátenni, hogy a kitűnő időzítéssel előkerített Zuschlag-könyv is e technika nagyszerű kiegészítőjévé válhatott. A könyv körüli felhajtás méretei e sorok íróját erősen a 12 évvel ezelőtti /Kende Péter-féle-/ Orbán-könyv sorsára emlékeztette, mintha csak annak kampány-visszavágója lenne. A négy

évvel korábban egyszer már bevált botrány újbóli felmelegítése arra is alkalmat teremthetett, hogy Gyurcsány Ferencet megint gyanúba lehessen hozni. (S mint annak idején, ezúttal sem lehetett szempont az, hogy speciel, éppen ez a gyanú akkor sem, és most sem volt megalapozott. Mindegy, ha már egyszer visszatért, akkor viselje el a neki szánt szerepkör sorsát... A Fidesz kampányának a *'folytatjuk a sikereket'*- szál mellett szerves része volt ez a másik törekvés, amelynek az volt a funkciója, hogy a bizonytalankodókat még idejében eltántorítsa attól a bűnös gondolattól, hogy esetleg a Bukott Múlt képviselőire szavazzanak. Az elrettentő erejű negatív kampányból becsülettel kivette részét az egész magyar közszolgálati média. S ha valakinek lett volna valami kétsége afelől, hogy miért is érte meg annak idején - 2010 őszén – hatalmas erőfeszítésekkel és minél gyorsabban birtokba venni a közmédia egészét – nos, e kételyekre az idei tavaszon csattanós választ kaphatott. A magyar rádiók, köztvécék, valamint az újonnan meghódított kereskedelmi adó vállvetve versengett az „Őszöd 2.” –fantázianevű rémdráma újbóli színre viteléért.

Ehhez képest a baloldali kampánynak logikusan e fönti egyszerű üzenetrendszer inverzeként kellett volna működnie, vagyis *a sikerek helyett a négy év bűnlajstromát kellett volna* hangoztatnia. Nos, e szándékban nem is volt hiány, mint ahogyan kellő illusztrációs tényanyag is bőséggel állt rendelkezésre. Talán- túlságosan is. Merthogy az ellenzéki pártok hónapokon át nem voltak képesek annak eldöntésére, mi is lenne az elmúlt négy év legkiáltóbb sérelme. Próbálkoztak a trafik-ügyekkel, de nem voltak eléggé kitartóak és találékonyak. Próbálkoztak a NAV-botrányval, de...olyan ímmel-ámmal, hogy még az elfogulatlanabb elemzőknek is az volt az érzése: mintha nem nagyon szeretnék a teljes igazság kiderülését. Próbálkoztak azzal is, hogy a jobboldali szavazók szemét felnyissák a felcsúti stadionépítés abszurdításával, de ebből sem lett átgondolt és pontosan végig vitt kampány-akció. Az ellenzéki összefogás némely kisebb tagja rendületlenül hajtogatta a jogállami sérelmek hosszú-hosszú sorát, s nem nagyon érzékelték, hogy e kérdésekben 2014 tavaszán már nem lehetett semmiféle újdonsággal szolgálni. Végül, az ölükbe hullott váratlan ajándékkal sem tudtak mit kezdeni: Paks kapcsán az ellenzéki összefogás pártjai nem voltak alkalmasak arra, hogy eldöntsék: mi legyen e botrány legfontosabb és leginkább támadható eleme? (Lakner Zoltán kitűnő elemzésében ki is mutatja e bénázás részleteit.) Összességében megállapítható, hogy a kihívók nem voltak alkalmasak arra, hogy a hatékony, kormányzóképes ellenzék képét a kampány során magukról elhitessék, s ezen még az sem segített, hogy ezekben a hetekben ahányszor csak szóhoz jutott Mesterházy Attila, nem győzte hangoztatni, hogy ő lenne ennek az oldálnak a miniszterelnök-jelöltje. Ez az önbizalom a

hetek múlásával mindinkább üres és nevetséges kérkedéssé satnyult, annál is inkább, mert pártját a Simon-ügyben ért mélyütéssel szemben képtelen volt megvédeni. Igaz, nem is nagyon kísérletezett e heroikus feladat megoldásával.

A választók, a kampányt fogyasztók felől nézve e főnti versengést, azt lehetne mondani, hogy a növekvő szkepszis és közöny volt/lett leginkább a jellemző hangulat. Ígéreteket alig hallhattak a szavazni szándékozók, és a programok – ha egyáltalán voltak -, akkor elsikkadtak a fentiekben körülírt kampány-stratégiák hordalékai sodrában. Az ímmel-ámmal összetákolt programoknak legfeljebb akkor lehetett volna szerepük, ha a kampányok legszórakoztatóbb és leginkább várt eleme előkerült volna: a nyílt diskurzusok, a késhegyre menő viták talán felcsigázhatták volna a szunnyadó érdeklődést. A média mindezzel kevésbé próbálkozhatott, mert a Fidesz egyértelművé tette, hogy nem lát olyan erejű kihívót, partnert, akivel érdemben lehetne vitába bocsátkozni. Arról meg ne is álmodozzanak, hogy esetleg...maga...Orbán Viktor leereszkedne erre a szintre... Na, nem. Hiába követelte mindezt különféle petíciókkal az ellenzéknek drukkoló közönség önjelölt csoportja, a regnáló kormányfő még csak meg sem akarta hallani ezt az üzenetet. S mivel mindezt megtehetette, nem is volt vita, semmiféle szinten sem. Filippov Gábor joggal jegyzete meg, hogy ebben a kampány-időszakban egyfajta közéleti/politikai spleen lett a jellemző tömeg-érzelem, az a fajta csömör, mintha mindenki azt hinné: semmiféle újdonság nem jöhet, minden szereplő mindent elmondott már korábban is. A pártok is így tettek, és hallgatásaikkal, beszédes mellébeszéléseikkel még csak fokozták a közélet ama érzését, mintha itt már minden lefutott, elintézett lenne, nincs miért izgulni, drukkolni... Az azért mégis csak kevés, hogy az átlagos magyar választó azért forgolódjon éjszak álmatlanul: vajon meglesz-e a Fidesznek az újabb kétharmada. A szkepszis eluralkodása és a közöny megerősödése mögötti mélyebb folyamatokat Török Gábor szavai meglehetősen érzékletesen és igen pontosan jellemzik, ezért jobb is, ha a kampány egészének hangulatát az ő meglátása megidézésével fejezzük be: „...
Magyarországon két jelenség csúszik egybe: a professzionalizáció és a rothadás. Egyfelől a magyar politika elképesztően tudatosná vált az elmúlt évek során: a szereplők tudják, mire vágnak a választók, már régen nemcsak az ösztönökre, hanem a folyamatos mérésekre is alapoznak, és egyre kevésbé kockáztatnak. Másrészt viszont ezzel a profizmussal együtt jár a tartalmi kiüresedés, a szellemi redukció, a mindent eluraló cinizmus. Droidpolitikussaink lettek, akik rengeteg mindent tudnak ma már a hatásvadászatról, de szinte minden hiányzik belőlük, amit az emberek amúgy szeretnek, respektálnak a magánéletben: az emberi gesztusok, a méltányosság, a mértékletesség, a dolgokról való lemondás. Ezért érzem azt,

hogy büzlik, rothad ez az egész rendszer, hiába a profizmus, nem az emberekről szól, nem válik átélhetővé, a híveket, a rajongókat leszámítva nem enged azonosulni.”

Ez a jellemzés lényegében az egész ideai kampány szellemiségét – pontosabban, annak a hiányát – tartalmazza. S csak azt lehetne még megkérdezni, hogy ilyen körülmények között a politikusokat nem kellett volna-e helyettesítenie a közélet iránt elkötelezett és/vagy érdeklődő szakértelmiségi csoportoknak. Ha a politikai erők nem képesek mérlegkészítésre, programok összemérésre, következmények levonására, akkor miért nem teszi mindezt a korábban oly aktív értelmiség? (E kérdés annyira a levegőben lógó volt, hogy akadt, aki mindezt alapvető hiányosságként is aposztrofálta: Tamás Pál kerek-perec meg is írta, hogy ilyen körülmények között a közéleti elkötelezettségűeknek kellene betölteniük a kampánybeszéd funkciókat.) Nem állíthatjuk, hogy ez a szemrehányás alaptalan volt, de azt sem, hogy ne lettek volna igenis értékelhető helyettesítési kísérletek. Mutatunk minderre néhány példát.

3.3.2. Mérlegkészítési próbálkozások 2014 tavaszán

Nem állíthatjuk, hogy ez a kampány-tavaszi az esetlegesen kíváncsiskodó közvéleményt nem látta volna el érdemi olvasnivalókkal. Februárban és márciusban aktuálpolitikai mondandókkal jelentkező könyvek tucatja jelent meg egy-két héten belül. Talán túl sok is. Részben azért túl sok, mert a közönségként megcélzott középrétegek az elmúlt években kénytelenek voltak leszokni a könyvvásárlás luxusáról. Részben meg azért, mert nincs az az igényes, felkészült közvélemény, amelyik ilyen rövid időn belül képes lenne ennyiféle kiadványt feldolgozni. Úgyszólván naponta láttak napvilágot az egyes kiadványok, Debreczeni Józseftől Bolgár Györgyig, Mészáros Tamástól a Lakner/Tóth-párosig, Ferenczi Krisztina leleplezéseitől Petőcz György krónikájáig, Lendvai Ildikó és Herényi Károly beszélgető könyvétől - egészen a tavasz nagyágyújának szánt „Polip”- kötetig.

Ennyiféle könyvet az ellenzéki tábor média-üzemeiben még akkor sem lettek volna képesek feldolgozni, ha ez az üzem a tizenkét évvel ezelőtti határfokkal működött volna. Márpedig, nem úgy működött. E sokféle könyv közül egyedül a Magyar Bálint szerkesztette Polip-kötet jutott el odáig, hogy az egyes szerzőket/fejezeteket mind a Klubrádióban, mind pedig az ATV népszerű műsoraiban egyenként is megszólaltatták. Legalább ennek a kötetnek végig volt gondolva a média-terítése, és megismertetése nem volt a kampány-piac véletlenjére bízva. Kampányszempontból mindössze annyi a gond, hogy eme média-csatornák közönsége már régóta „meg van véve” ..., őket nem kell meggyőzni, mert amúgy is tudják a helyüket.

Ugyanez volt a helyzet az megmaradt írott sajtó - egyébként igen színvonalas - hasonló karakterű vállalkozásaival is. A HVG és a Figyelő márciusban több alkalommal, nagy terjedelemben, komoly elemzői háttérrel készítette el a négy éves kormányzás szakszerű mérlegét. A Népszabadság két síkon is teljesítette ugyanezt a feladatot: egyrészt az Eötvös Károly Intézet több részes, nagy terjedelmű elemzésekkel mutatta be a négy éves időszak állampolgári alapjogi/alkotmányos mérlegét. Másrészt a lap rendszeresen összefoglalta kritikailag az egyes szakpolitikai ágazatok teljesítményét.

A Népszava „Választás 2014” – című, hét hétig tartott külön mellékletének elkészültében erősen érintettek vagyunk személyileg is, mivel mind a kiadvány rendszerét, mind pedig az egyes számok vezető/összefoglaló anyagait e sorok írói készítették - február 20. és április 5. között.

E kiadványok utólagos elemzése is arról győz meg minket, hogy a napi- és a hetilapok világában egyáltalán nem a kampánynak a nagypolitikában tapasztalható színvonala volt az uralkodó. Hanem mindennek az ellenkezője. A négyéves mérlegek mindenütt úgy készültek, hogy valamennyi gazdaság- és társadalomkutató intézmény anyagait felhasználták, a legfontosabb szerzőket rendre megszólaltatták. E munkák majd a későbbi korok érdeklődő kutatóinak igen kiváló forrásai lesznek a 2010-2014 közötti esztendőök rekonstrukciójához. Pontosan ez a baj. E nagy volumenű tanulmányok, a sok-sok összehasonlító elemzés nem volt képes hatást gyakorolni még az ellenzéki pártok kampány-stratégiájának alakulására sem. Feltehetően csak azt a néhány százalékos közönséget lehetett ezen a médiaúton elérni, akinek a kormánnyal szembeni elégedetlensége már amúgy is régóta kialakult. Ezért e média-produkció legfeljebb az ő beállítódásuk megerősítésében játszhatott szerepet, de a bizonytalankodók milliós táborának orientálásban semmiképpen sem. Ahhoz már szükséges lett volna a közszolgálati és a kereskedelmi média korrekt és pártatlanul **közszolgálati** törekvéseire is. Erre viszont 2014-ben semmiféle esély sem nyílott.

3.3.3. A választások tétje - különféle nézőpontokból

„Ilyen bajusz, olyan szakáll,
Ilyen gatyá, olyan mente,
Új fiúk lépnek a parlamentbe,
S nem vigasztal, hogy tönkremennek,
Mert nem
négy év
kormányzat múlik el.”

/Háy János: Egészen maradni. ÉS. ápr. 4./

Ellenzéki oldalról számtalan szinten és ezerszer megfogalmazódott az az állítás, miszerint az újabb Fidesz-négy év végleges leszakadáshoz, az európai átlagtól való lefelé mozgáshoz, a társadalmi különbségek vészes növekedéséhez és a jogállamiság maradék látszatának is az eltűnéséhez vezetne. Gazdasági elemzők mindezeket sokkal tárgyyszerűbben, az elmúlt négy év adatainak tendenciáivá rendezett képével szokták bemutatni. A növekedési alapok vészesen elfogytak, az államosítási törekvésekből megint nem lesz kivezető út, s a működő tőke inkább menekülne innét, semmint visszatérne. A külpolitikai elemzők szerint Magyarország egy újabb Fidesz-ciklus során tovább sodródna Kelet felé, pontosabb az orosz modell irányába, ahelyett, hogy folytatná az Unióba történő szerves beilleszkedésünket. A politológusok többségét pedig az foglalkoztatja, hogy a Fidesz újabb kétharmada hogyan alakítaná át hosszabb távon a pártszerkezetet, mivel egy újabb kétharmad valóban realitássá tehetné a „centrális erőterként” megálmodott modell megvalósítását.

A napi politikai folyamatokban kevésbé érintettek megengedhetik maguknak azt, hogy mindinkább a hosszabb távú történések következményein töprengjenek. Tölgyessy Péter például a felülről irányított nemzeti kapitalizmus rendszerének további megerősödésére számít, olyan berendezkedésre, amelyben a legitimációs alap tartósan a magyar társadalom negatívabb önképeivel való visszaélésből, manipulációból építkezik. S olyan egyoldalú rendszerre, ahol a baloldal még hosszú ideig nem lesz képes az új rendszer kiépülésének érdemi politikai akadályává válni. Lengyel László, TGM és mások úgy vélik, hogy az újabb

Fidesz-győzelem nyomán megerősödő rendszerből tömegesen elmenekülnek a tehetségesebbek, akik másutt sokkal jobban boldogulnának, s itt marad a nyakunkon egy teljesen elöregedett, mindenféle innovációra képtelen, lassú, szellemi kihalásra ítélt ország.

Kormányzati oldalról nézve természetesen mindennek egészen más olvasata van. Mindenekelőtt a középosztály és az újonnan formálódó tulajdonosi rend megerősítése a tét. (Ezt az igazságot a legbrutálisabb őszinteséggel Láncki András, a miniszterelnök egyik legfontosabb ideológiai főtanácsadója mondja/írja meg.) A megszólaló komolyabb súlyú Fidesz-politikusok szerint viszont a nemzeti tekintély, önbecsülés visszaszerzése, a bennünket megillető regionális mintaadó/vezető szerep visszaszerzése lenne az újabb győzelem egyik legfontosabb következménye. (Még az a Török Gábor is - aki azért nem tartható kormányközeli ideológusnak – úgy gondolja, hogy egy újabb kétharmados győzelem végképp megerősíthetné az Orbán-adminisztráció (eleddig jócskán megtépzott) nemzetközi pozícióit. A jobboldali teoretikusok nem győzik megismételni, színezni, kibontani a kormányfő legfőbb vágyát, az Új rendszerváltás befejezésének történelmi feladatát, merthogy, ez a négy év csak a rendszeralapok megteremtésére adott lehetőséget. De a Nagy Mű, az Új Rendszer tartós üzembe helyezése csak a következő ciklus eredménye lehet. Ám, a rendszerteremtés ritmusa, minősége nagyban függhet a választások eredményétől.

Ahogy ezt Orbán Viktor – az egykori Puskás-bon.mot-t kifordítva – a választások előtti napon megfogalmazta: „**Nagy gőzelem – nagy jövő, kis győzelem – kis jövő.**” Ilyen egyszerű ez.

Irodalom a 3. részhez:

A kampányokhoz:

Egyszerű üzenettel. Startol a Fidesz-kampány. MNCS. 2014. jan. 14.

Az elmúlt 8+4 év. Miről szól majd a kampány? HVG. febr. 1.

Szále László: Bizonytalanok. ÉS. márc. 7.

Tamás Pál: Plakátragasztás helyett. Nsz. márc. 7.

Voks 2014. Marad vagy megy Leviatán? HVG választási melléklete, márc. 8.

Finisben a narancsriasztás, HVG. márc. 8.

Szervilizmus van és közöny, Török Gábor-int. MNCs. márc. 20.

Lakner Zoltán: Az elvek pragmatizmusa. És. márc. 21.

Filippov Gábor: Az eltűnt idő kampánya. Figyelő, márc. 30.

Programozott jövő. Választási ígéreték. Figyelő, márc. 30.

A mérlegekhez:

Népszabadság márciusi, szombati számaiban az Eötvös Károly Intézet négy részes „Elmúltnégyév” –sorozata.

Népszava, febr. 21. ápr. 5. közötti pénteki számainak „Választás 2014” sorozata

Figyelő, febr. 27. „Magyarországi anziksz”- 26.- 33. o

HVG. márc. 22. Árnjátékosok. Az Orbán-kormány sikerei és kudarcai.

Magyar Narancs, ápr.3. A rontás virágai. Mit végzett az Orbán-kormány?

Heti Válasz, ápr. 3. Négy év mérlege, 19-28.o.

A választások tétje:

Tölgyessy Péter: Konzolidálhatatlan teljhatalom, HVG. márc. 29.

Lengyel László- int: Lesz még demokrácia Magyarországon. Vidéki magazin, 2014.márc. 12.- 20.o.

Figyelő, Szerk.: Mit is folytassunk? ápr. 3.

Ádám Zoltán: Április hatról szóljon az ének. MNCs. ápr. 3.

Lánczi András: Mi a tét? HeVá. márc. 20.

Lánczi András: Miért Orbán Viktor? HeVá. jan. 9.

Lánczi Tamás: Fidesz: a középosztály pártja. HVG: márc. 8

Lakner Zoltán: Ellenzéki voks: az esély esélye. HVG. márc. 8.

Navracsics Tibor: A választás súlya. HeVá. márc 27.

G. Fodor Gábor: Csak a Fidesz. HeVá. ápr. 3.

Török Gábor: Micsoda különbség. HeVá. ápr. 3.

Orbán Viktor- int. Csak a Fidesz... Magyar Nemzet, ápr. 5.

4.Választási eredmények és értelmezéseik

Egy-két nappal április hatodika után már elegendő reflexió, elemzési kísérlet és megalapozott vélemény gyűlt össze ahhoz, hogy feldolgozásuk nyomán próbáljuk meg számba venni a választások legfontosabb tanulságait. Igyekeztünk a legismertebb és legelfogadottabbnak tartott elemzői kör, valamint a választások utáni sajtó mérvadó vezércikkeit is átböngészni. (A pont végén meg is adjuk a legfontosabb elemzések, írások bőséges listáját.) Párhuzamosan azért meglehetősen hamar kialakult a magunk véleménye is. Őszintén szólva, szükség is volt erre, mert a választásokat követő három napon számos rádiós interjúban voltunk kénytelenek mi is összegezni az általunk fontosnak tartott tanulságokat. Hogy mást ne mondjak, rögtön, másnap este, hétfőn, az ATV Egyenes beszéd c. műsorában csaknem félórányi műsoridőben, ráadásul a két pártelnök (Mesterházy és Gyurcsány) után. Ide már úgy mentem, hogy megpróbáltam pontokba szedve összegezni a magam elemzését, s az itt következő meglátások nagyjából követik az ATV-ben elmondani szándékozott logikai rendet.

1./Már a tavaly is folyamatos fejtörést okozott az elemzők, közvélemény-kutatók, publicisták hadának ama ellentmondás feldolgozása, miszerint a kormányzattal elégedetlenek és a **kormányváltást akarók száma rendre ötven százalék feletti** arányt mutatott, **ugyanakkor a pártok népszerűségi listáját töretlenül és megkérdőjelezhetetlenül vezette a Fidesz.** Ennek az ellentmondásnak a feloldásához a vasárnapi választások eredményei utólag nagyszerű segítséget nyújtottak. Merthogy kiderült: mind a két tendencia egyszerre és együtt is érvényes. **Igen, a többség kormányváltást szeretne,** pontosabban szólva: **szeretett volna.** A választásokon megjelent 61 %-nyi szavazó többsége azokra a pártokra adta voksát, amelyek önmagukat egyértelműen a Fidesz-kormány ellenzékeként határozták meg. A „Kormányváltók”, az LMP és a Jobbik együttesen mintegy két és félmilliónyi szavazatot kaptak, szemben a Fideszre jutó 2 millió 130 ezernyi szavazattal. És: **igen, a Fidesz a legerősebb magyar politikai párt,** mert ellenfelei még csak megszorítani sem voltak képesek. A 106 egyéni választókerületből mindösszesen tizenegy kerületben lehetett az ő jelöltjüket legyőzni. Brutális a különbség. **Mind a kettő.**

Az is, hogy a választásokon részt vevők között csaknem félmilliónyival többen voltak, akik egyértelműen azt szerették volna, ha megbukik a Fidesz-kormány. És az a **kilencszeres különbség** is, amivel a Fidesz egyenként legyőzte riválisait. Most akkor melyik

Magyarországnak higgyünk? Annak, amelyik a Fideszt hozzásegítette az újabb kétharmados győzelméhez? Vagy, annak, amelyik megpróbált az elmúlt négy évre nemet mondani? A helyzet az, hogy továbbra is kénytelenek leszünk együtt élni e kétféle igazság következményeivel. Az egyik igazságot a mostani alkotmányos rend/választási rendszer szabályaiból kell levezetnünk. A másikat pedig a választási/részvételi adatok, valamint a mostanra kialakult pártszerkezet következményeinek az egybevetéséből.

2. Lehetséges, persze - egy szinten - pofonegyszerű választ is adni. S előre jól sejthető volt, hogy ezt a választ a vesztesektől megállás nélkül fogjuk majd hallani, hiszen ez nemcsak első hallásra tűnik elfogadhatónak, hanem az ő szempontjukból valóban fontos körülmény. 2011 őszén a Fidesz a maga szája íze szerinti választási rendszert vezethetett be, s akkoriban ez a vérlázító egyoldalúság nem tudott számottevő társadalmi ellenállást és/vagy indulatokat kiváltani. Egy szűkebb szakértői kör (Tóth Zoltántól Szentpéteri Nagy Richárdig, Szoboszlai Györgytől Tölgyessy Péterig) jó előre figyelmeztetett arra, hogy az új rendszer minden fontosabb elemében a Fidesz monopolhelyzetét biztosítja. Még olyan időkre is, amikor már a 2010-es eufórikus támogatottság java elpárolog. Annak idején, negyedéves beszámolóinkban mi is részletesen megemlékeztünk eme kritikák legfontosabb következtetéseiről. Ezért - sem – térnénk ki hosszabban ennek az igazságnak a megvitatására, ehelyütt most elegendőnek tűnik a sok-sok újdonságból **öt fontos** elem rövid megemlézése:

- az egyfordulósá telt rendszer, amely kikényszeríti az egymással versengő erők kényszeres és idő előtti összefogását,
- a részvételi küszöb felszámolása, amelynek következtében – szélső esetben - akár harminc százalékos támogatottsággal is lehetséges mandátumhoz jutni az egyéni választókerületekben,
- a választókerületi térkép alapvető átszabása, amelynek következtében eleve dominánssá váltak a jobboldali hagyományokkal rendelkező kerületek,
- a kamupártok indulásának megkönnyítése, amely alkalmat teremthet az ellentábor széttördeléséhez,
- az egész rendszernek a győztest túljutalmazó – kompenzációs rész - vonásai.

2014. április hatodika után egyértelműen megállapítható, hogy az iménti öt újdonság mindegyikének megvolt és meg lehetett a maga kitüntetett szerepe. Számottevően lecsökkent részvételi hányad mellett e vonások fokozott hatékonysággal játszhattak szerepet. Elsősorban így lehetett előállítani az újabb kétharmados többséget még a radikálisan lecsökkent

támogatottság mellett is. (Az idén csaknem hétszáz ezerrel kevesebb szavazattal, messze az 50 %-os minimális többséget jelentő szint alatt, 44,3 %-kal is el lehetett érni a parlamentben az újabb kétharmados többséget.) **DE.** A teljesebb igazságképhez az is hozzátartozik, hogy ez az újabb győzelem elsősorban nem az imént felsorolt torzító tényezőknek volt köszönhető. Több elemző is joggal hívta fel a figyelmet arra, hogy az április hatodikai eredményekkel a Fidesz a régi választási rendszerben is hasonló méretű győzelmet aratott volna, mert a legfontosabb körülmény mégis csak az: az utána következő párthoz képest csaknem egy millióval több támogatója volt.... Szóval, alapvetően nem az új rendszeren múltott.

3. A győzelemhez természetesen szükség volt az ellenzéki oldal nagyfokú széttöredezettségére is. A 2010-es választások nyomán kialakult helyzet nagy újdonsága annak idején éppen az lett, hogy a kormányzati oldal nyomasztó méretével szemben a másik oldalon olyan ellenzék ücsörgött, amely három különféle, egymással szóba állni is képtelen pártból állt - a Fidesz legnagyobb boldogságára. Négy évvel később, ha összeül az újonnan megválasztott parlament, akkor lényegében ugyanez a képlet fogadja őket: szemben velük ott ül a baloldal, az LMP, meg a Jobbik. És... egyikük sem jelent majd olyan erejű parlamenti kihívást, aminek következtében ne lehetne zavartalanul kormányozni, gond nélkül érvényesíteni a kétharmados többséget. Illetve... **Valami változás mégiscsak lesz.** Eleddig az MSZP frakciója jelentette a legnagyobb kihívást, mind létszámát, mind pedig politikai befolyását tekintve. Mára ez a gond is jó időre megszűnőben van, hiszen a megcsappant kapacitáson, a szocialisták helyén ezúttal három párt osztozik. S a három utódnak ez idő szerint egyáltalán nem lesz könnyű egymással szót érteni.

E siralmas képlet mögött többszörösen alkalmatlan kihívói stratégiákat azonosíthatunk. A *Jobbik* láthatóan beleélte magát abba a reménybe, miszerint a rendszerváltás **EGÉSZÉBEN** csalódottak ma már a választói többséget adják. S e csalódottaknak ők lehetnének az elsőszámú képviselői. Nos, e stratégia csak nagyon halvány mértékben igazolódott. Lehetséges, hogy tényleg több milliós a csalódottak tábora, ám ők választhatták akár az otthonmaradást is... S e stratégia törékeny mivoltának másik oldala az, hogy az elmúlt években Orbán Viktor számos alkalommal tett arra sikeres kísérleteket, hogy a választói közönség többségével elhitesse: ő is az elmúlt húsz év gyökeres korrekciójára törekszik. Fellépéseivel pedig folyamatosan szűkítette a *Jobbik* egyetlen igazán sikeresnek ígérkező politikai cselekvési terét. S akkor nem beszéltünk arról, hogy még a *Jobbik*-támogatók zöme sincs meggyőződve szeretett pártja feltétlen kormányzati alkalmasságáról.

(Bár a proteszt-karakterű pártokat alapjában véve nem is a kormányzási remények miatt szokás támogatni.)

Az LMP-re nézve némileg hasonló jellegzetességeket állapíthatnánk meg, azzal a különbséggel, hogy tőlük az újbóli parlamentbe kerülés is némileg váratlan sikernek minősíthető. Schiffer András óriási erőfeszítésekkel és sokáig reménytelennek tetsző konokossággal próbálta meg pártja eredeti karakterét megtartani: A „sem ti - sem ők”- típusú önképből egyáltalán nem lehetett tartós támogatottság begyűjtésére is alkalmas képződményre következtetni. És mégis. Másodszor is sikerük lett. Másodszor is éppen az utolsó hetekben kaptak váratlan segítséget a konkurenciától, most talán a nehezen összetákolt „Kormányváltók” taszító erejétől. Rendszerkritikai stratégiájuk elmesélhetősége azonban továbbra is megmaradt azon az absztrakciós szinten, ahol még néhány száz ezren elérhetőek. 2014-es szerencsájük, hogy alapvető hátrányaik éppen ezekben a hetekben inkább előnyös vonásokként is meg tudtak jelenni.

4. A legnagyobb elemzői gondot és a legnehezebben megmagyarázható kihívási kudarcot a *baloldal látványos veresége* jelenti. A pontosabb kép megrajzolása kedvéért kezdjük a mesét a legelején. Kezdetben volt az az MSZP, amely kb. egy éven keresztül el volt foglalva a maga belső vitáival. Miután Gyurcsány Ferenc végre kivált és új pártot alapított, úgy tűnt, hogy rendezhetik a soraikat. És képesek lennének részt venni egy győzelemre is esélyes, minden korábbinál szélesebb körű politikai összefogásban. Mire ezt a feladatot megemészthették volna, éppen akkorra - 2012. október 23-án - bejelentkezett Bajnai Gordon is úgy, mint aki hasonló szerepkörben érdekelt. Igaz, merőben másfajta politikai és kulturális háttérrel, és főleg: másféle szövetséges-keresési politikával... Eme – többek által belső jellegűnek tartott - kihívást mind a két félnek több mint egy évig tartott feldolgozni, legyűrni és/vagy semlegesíteni. Ezzel a küzdelemmel aztán el is fogyott az erő, mert a kampányidőszakhoz érkezve nem maradt már sem erő, sem energia, sem pedig érdemi üzenet, csak annak az állandó hangoztatása, hogy Mesterházy Attila az ő miniszterelnök-jelöltjük... Akadtak, akik halkán azt kérdezték: mi lenne mindebben az újdonság, hiszen – így volt ez már négy évvel korábban is. A részleteket ezúttal zárójelként hagyva, ehelyett mindenesetre annyit az eddigi értékelések alapján is le lehet szögezni, hogy

- a rosszul időzített és elkésett lista-egyesítés sokkal több szavazót tántorított el, mint amennyi újat hozott volna,

- egy évvel korábban még a három pártnak külön-külön számított támogatói háttere a mostani eredménynél legalább félmillióval magasabb volt, tehát ez az összefogás kontraproduktívnak bizonyult (Minderről persze megvan a magunk véleménye is, ám ennek részletezésétől ezúttal csak azért tekintenénk el, mert a választások után eltelt két-három nap egyelőre arról tanúskodik, hogy minderről a baloldalon még hatalmas viták várhatóak. Főként arról, hogy elsődlegesen ki és mi lehetett az oka ennek a kudarcnak. Ehhez mindenekelőtt magát a kudarc tényét kellene beismerni, ám úgy tűnik, hogy ezt a jelen szocialista vezetésnek nem nagyon akarózik megtenni. Egyelőre. Az az érzésünk, hogy következő munkánkban bőségesen lesz majd lehetőségünk elemezni a kölcsönös vádaskodás nyomán kialakuló, tartósabb jellegű következményeket.);
- a kampány időszakában képtelenek voltak a Simon-ügy – teremtette válságot lokalizálni és a lehető legbutább megoldást választották: elbújtak előle, s ezzel még fel is erősítették, meg is növelték az egész pártot körülengő gyanakvás árnyékát;
- a legutolsó hónapokban elfelejtettek megalkotni olyan kampányüzenetet, amely hihetővé és támogathatóvá tette volna a kormányváltás iránti ambícióikat;
- végül, de...egyáltalán nem utolsósorban, az egész Összefogásról áradt a kényszeredett jelleg, a bizalom teljes hiánya, az érzelmi/ideológiai/politikai megalapozatlanság. Mintha csak a Fidesz által kitalált „ideális ellenfél” szerepének eljátszására futotta volna. (Jut eszembe, Lakner Zoltán folyamatosan kommentálta és elemezte ezt a tragikomikus folyamatot. Egyik írásának az utolsó bekezdése arról szólt: mintha az e kényszerkoalíció nem is annyira a győzelem reményében formálódna, hanem csak arra való, hogy a választásokon várható vereségért kellő biztonsággal lehessen megjelölni a legalkalmasabb bűnbakok/ka/t.);
- ..és...hát, a Gyurcsány-kérdés... Mind a mai napig tart a vita a baloldali berkekben arról, hogy a mostani siralmas eredményekben szerepet játszott-e az a januári fordulat, amelynek jegyében az egyszer már megkötött alku keretei közé beengedték a DK-t, és személy szerint a volt kormányfőt/pártelnököt? *A vita történetét és fordulatait korábban már többször is érintettük, ezért ehelyütt meglegszünk a magunk idevágó megjegyzésével: Gyurcsány Ferencet és pártját az a pesti vehemens értelmiségi hangoskodás erőltette be ebbe az amúgy is nehezen összehozott szövetségbe, amelynek a közéleti/politikai orientációjával már 2010-ben is komoly bajok voltak. Ez az értelmiségi háló a nyolcvanas évek végétől*

csaknem húsz éven keresztül meg-megtapasztalhatta a maga véleményének kivételes súlyát. Azt a fajta informális, lakásokon, privát találkozókön kihordódott és folyamatosan karban tartott nyomásgyakorlást, amelynek egykoron tagadhatatlanul sokszor volt politikaformáló jelentősége. De mindez mára már elkopott, és hosszú évek óta nincs meg az a fontossága, amelyet ennek e háló tagjai még ma is tulajdonítanak. Mégis, ezen a télen hatalmas nyomást fejtettek ki Gyurcsány bevétele és elfogadtatása érdekében. És sem Bajnai, sem Mesterházy nem volt abban a helyzetben, hogy megítélje ennek a mára erejét, befolyását veszített pesti értelmiségi nyomásgyakorló csoportnak a valós társadalomismeretét. Azt, hogy e csoport hangadóinak van e bármiféle fogalma arról, hogy az ország döntő többsége hogyan vélekedik az ő kedvencükről? Talán mind a ketten attól félték, hogy nagyobb árat kell fizetni azért, ha GYF-et kihagyják, mintha mégis beveszik. Voltak, akik mindebben igen erősen kételkedtek és úgy vélték, ez a bővülés többet érthet, mint hozhat. De ezeket a hangokat a csoportnyomás nagyon gyorsan hatékonyan elnyomta. Utólag azt mondhatjuk: súlyos árat fizetett a baloldal eme csoport-dezorientáció miatt. (Az viszont nagyon is figyelemre méltó, hogy a választások utáni héten, a legelső komolyabb elemzésekben sokkal többet foglalatostkodtak – kritikailag és önkritikailag is...- e csoport felelősségével, mint ahogyan mindez a korábbi hónapok során összesen felvetődött. Lehet, hogy végül mégsem a pártvezetők lesznek a bűnbakok, hanem ez az értelmiségi háló...?)

5. Kik az idej választások nyertesei és kik lehetnek a vesztesek? Nyertes mindenekelőtt a Fidesz, mert győzött a választásokon és újból kétharmados többséggel alakíthat kormányt. A nagyobb vesztesek között is ott találhatjuk őket, mert négy évvel korábbi támogatóiknak igen jelentős hányadát (hat-hétszáz ezernyi választót) elvesztettek. Nyertesnek tarthatja magát a Jobbik, s a már korábban említett okok mellé még azt is érdemes felsorolnunk, hogy sikerült kitörniük a korábban oly jellemző területi bezártságukból. Ma már a Dunántúlon is egyenrangú versenytársaivá váltak a Baloldali Blokknak, s erre azért – akár egy évvel ezelőtt is - nagyon kevesen mertünk volna fogadásokat kötni. A Jobbik minden tekintetben országos párttá vált. S amíg négy évvel ezelőtt a korabeli – és akkor igen széles körű – proteszt-hangulat egyik váratlan melléktermékekét tekintettek rájuk; addigra ma már a politikai tagoltság tartós elemeként kell számolni velük. Nyertes lehet még az LMP, azzal a megszorítással együtt, hogy nem is olyan régen még a teljes megsemmisülés tűnt reális jövőjüknek. (Sokan azt mondják, hogy ők lettek annak a nyertesei, hogy a Kormányváltók az

utolsó pillanatokban maguk mellé vették Gyurcsány Ferencet... Merthogy, ezzel a lépéssel eleve szabaddá vált egy olyan vékony, de meglehetősen nagyhangú és befolyásos/igényes fiatal és kormányellenes tömeg, amely semmiképpen sem támogatta volna a bukott miniszterelnök ambícióinak megújítását. Belőlük nőtt meg a bekerülési küszöbhez szükséges kritikus tömeg nagysága... Hacsak így nem. Merthogy az kizárt, mintha Schiffer András vonzereje erősödött volna meg ennyire a legutolsó hónapokban...)

Az egyértelmű vesztesnek a baloldali/liberális/kormányváltó táborot megjelenítő, 3+2-párti összefogás tekinthető. Már elmondtuk, hogy milyen okok folytán lettek azok. S különösképpen igaz a vesztes pozíció, ha a mostani eredmény mellett az elmúlt negyedszázad alapvető tanulságait is figyelembe vesszük. Ez a politikai konstelláció 1994 óta háromszor is fel tudott mutatni két, legalább két és félmillió háttérrel. Olykor még többet is. 2010-ben ez a tábor jelentősen megroppant, a korábbi támogatók nagy része már ekkor is otthon maradt. Ám a ciklus közepén (2012 derekán) számos jel mutatott arra, hogy hajlandóak lennének újból visszatérni akkor, ha hiteles vezetőkkel, korszerű programmal és alapvetően megváltoztatott szövetségi politikával csábítanák őket. E visszatérési szándék dinamikája a későbbiekben nagyjából annak megfelelően hullámozott, amilyen képet a tábor politikai szervezettségi állapota magáról mutatni tudott. De egy dolog már akkor is feltétlenül elgondolkodtató volt. A Fidesz nagyjából 2010 végén/2011 elején kezdett nagyobb mértékben veszíteni egykori támogatói táborából. S 2011 közepére már a legnagyobb választói halmazt a távolságot tartó, el nem kötelezett („bizonytalanoknak” becézett) állampolgárok tömege jelentette. Volt ez így már máskor is, hisz így szokott kezdődni a zsilipelés, azaz a másik politikai tábor felé való lassú elmozdulás – vélték sokan ezt, közöttük e sorok írója is.

Aztán a zsilipelés elmaradt, mert az ellenzék nem volt képes magához vonzani azt a milliós nagyságrendű csalódott, azt az egykori jobboldali – s még korábban meg baloldali... - szavazótömeget, amelyik több mint egy éven át türelmesen várakozott 'középen'. Sőt, az idei év elején - nagyjából a kampány kezdetekor, valamint a Simon-ügy kirobbanása után, még ez a tábor is fogatkozni látszott. A pártvezetők sokáig azzal nyugtatták magukat, hogy ez a blokkolódás biztosan a „rejtőzködő szavazói attitűdnek” köszönhető, **de a vasárnapi eredmények után inkább beszélhetnénk eltökélt otthon maradókról**, semmint rejtőzködőkről. Szó, ami szó, nemcsak a bizonytalanokat nem tudták magukhoz édesgetni, hanem a közben kialakulóban lévő táborukat sem tudták stabilizálni. Ezért a legnagyobb vesztes mégiscsak az a baloldali blokk, amelyik két egymást követő választáson sem volt képes megmozdítani és aktív részvételre bírni hagyományos bázisát sem. Talán nem tévedünk

túl nagyot, ha azt vetítjük előre: a középtávú magyar politikai jövő alapkérdése az lesz, hogy ez a – már kétszeresen is otthon maradt – egykori baloldali és/vagy liberális bázis talál-e magának politikai menedéket, vagy sem. Ha igen, akkor elkezdődhet a magyar pártrendszer következő – tartósabbnak ígérkező - fázisának a kiépülése. Ha nem, akkor az lesz, amit Lakner Zoltán a választások után két nappal megírt: „...a konszolidáció. Nem, Orbán nem változik meg. Valószínűleg az ellenzéki erőforrások teljes felszámolása felé veszi az irányt. Ha lesz konszolidáció, azt a megszokás, a beletörődés és a belesimulás hozza el...”

6. Az alacsony részvétel - joggal emlegetett - problémája részben e főnti összefüggésekkel magyarázható. Az átlagtól és a várakozásoktól is elmaradó részvétel mögött legalább félmilliónyi tartózkodó magatartását kellene értelmeznünk. Olyanokét, akik között ott vannak a hagyományos baloldali/liberális szavazók épp úgy, mint a Fidesz korábbi hívei. 2014-ben mind a két tábor lemorzsolódása figyelemre méltó arányokat öltött, de a baloldali tábor tetszhalála úgy tűnik, sokkal erőteljesebb annál, mint amit minderről korábban gondolni lehetett. E jelenség értelmezése számos olyan kérdés tisztázását igényelné, amire eddig nem kellett túl sok energiát fordítani. Ezen belül érdemes legalább futólag utalni egy olyan momentumra, amelyről eddig az elemzők nem szóltak semmit sem.

A kint dolgozó százezrekről van szó. Nemcsak arról, amit épp elégszer hallottunk, miszerint az eleve megnehezített körülmények miatt esélyük sem volt arra, hogy szavazzanak. Hanem arról, ők nagy valószínűséggel, a kormányzati törekvésekkel szemben állók táborát gyarapítanák akkor, ha itthon lennének. De a haza mindennapjaitól távolabbra kerülve nincs az a vonzó, agyonreklámozott választási rendszer és nincs az a vadonatúj kampány, ami ama négy-öt ország mindennapjaiba lassanként beágyazódó százezreket arra bírná, hogy magukat sorsdöntő politikai tényezőnek tekintsék. Igazából azt sem tudjuk, hányan lehetnek. Még leginkább a munkavállalási adatokból lehetséges valami komolyabb becslésre szert tenni, de azt is tudhatjuk, hogy a munkavállalók vonzáskörében lévő, ott megkapaszkodó, ilyen-olyan ürüggyel szintén kint tartózkodó tömegek nagyságrendjéről fogalmunk sincs. Márpedig, az új élet őket is kivonta a potenciálisan aktív választók tömegéből. E sorok írója számára nem lenne túlzottan nagy meglepetés, ha az derülne ki, hogy a látványosan visszaesett részvételi adatok és az elmúlt négy évben emigráltak nagyságrendje között szorosabb lenne a korreláció még annál is, mint amit ez előtt némelyek sejtettek.

S hogy ez a helyzet mennyire összetett, annak illusztrálására álljon itt még egy adalék. Korábban a dunántúli és az kelet-magyarországi részvételi adatok mögött nagyon nagy,

időnként 20 %-ot is meghaladó különbségek is megfigyelhetők voltak. Az idén azonban a dunántúli adatok leszálltak az országos átlag alá, közel az alföldi területekéhez. Ez azért érdekes, mert 2010-ben ezekben a megyékben volt a legmagasabb a Fidesz támogatottsága. (Ezekben a területeken a 70 % feletti részvétel egyúttal 50 %-ot meghaladó fideszes támogatást is mutatott.) Most viszont nem volt ritka az 55-56%-os dunántúli adat sem, ráadásul éppen ott, ahol a Jobbik bizonyíthatóan megerősödött. Nagy a gyanúnk, hogy a fideszes veszteségek ott lehetnek a legnagyobbak, ahol korábban az országos átlagot messze meghaladó népszerűségnek örvendtek. (Részben azért, mert innét többen mentek el közülük nyugati munkára, részben meg azért, mert a végleg maradók között a reménytelenség erősebben koncentrálódott, mint korábban.) A baloldali veszteségek viszont leginkább ott szembetűnőek, ahol már négy évvel ezelőtt is azok voltak, azaz az ország keleti részében.

7. Akármelyik párt és politikai oldal felől nézzük a 2014-es részvételi eredményeket, azt biztosan állíthatjuk, hogy az idei választások egyik nagy vesztese a Magyar Választó lehetett. Az Ismeretlen Választó, aki nem talált magának kellően széles és megalapozott politikai kínálatot. Az elmúlt negyedszázad során a mostaninál csak egyszer mértek alacsonyabb részvételi adatokat, 1998-ban. Akkor is az éppen hatalmon lévő párt gondolta úgy, hogy a minél alacsonyabb részvétel neki kedvezne, mivel az ő tábora volt a legszervezettebb. Ám akkor a második fordulóban várható fordulat hírére megmozdultak olyan százazrek is, akiket az első alkalom esélytelensége otthon tartott. A Fidesz a második fordulóra tudott gyökeres fordulatot kicsikarni. Szóval – mégis csak van jelentősége ennek az új választási rendszernek is. Nem lehet benne korrigálni az első forduló stratégiai tévedéseket. Más sem.

8. Mindez természetesen nem független a kampány minőségétől. Az írásunk korábbi pontjaiban már jónéhány metszetben megemlékeztünk az idei év első hónapjainak legfontosabb eseményeiről, így a kampányt alapvetően érintő/befolyásoló tényezőkről is. Ezért ehelyütt csak a lényegre koncentrálna ismétlünk meg egy-két olyan összefüggést, amelynek a választási eredmények alakulására is számottevő befolyásuk lehetett.

9. Az első elemzések szerint nagyjából öt tendenciával lesz érdemes számot vetni a várható jövőt illetően.

- Folytatódik mindaz, amit már eddig is megismertünk. Növekvő állami beavatkozás, tulajdonosi koncentráció, kormányzati aktivitás - külpolitikai elszigeteltséggel, színlelt és az egekbe tupírozott gazdasági sikerekkel. Elkezdődik

- a 2018-as győzelem megalapozása. Az egyetlen változás az uniós pénzek megszerzése, szétosztása és hatékonyabb felhasználása körül lehet.
- Folytatódik mindaz, amit már megismertünk, de előbb-utóbb kiderül a projekt forráshiányos mivolta. Növekvő társadalmi elégedetlenség, hangosabb utca, egyre népszerűbb Jobbik, aki tud, az még mind menekül Nyugatra dolgozni. Előregedő ország, konfliktusoktól és lehetetlen elosztási vitáktól leterhelten, durvább rendfenntartó akciókkal, szűkebbre vont szabadságokkal.
 - Nem folytatódik 2010-2014, hanem megpróbálja Orbán Viktor konszolidálni az eddig elért rendszerét. Számos, nem fontos területen kiegyeznek, média, kultúra, kooptációs kísérletekkel a középén lévők közül. Javuló viszony az Eu-val, meg a szomszédokkal. Tartósan befagy a magyar társadalom azon a teljesítményi és intellektuális szinten, ahová az elmúlt évtized jutatta. („Finomul a kín.”-mondaná József Attila, ha már úgy is most volt a születésnapja.)
 - Két éven belül összeszedik magukat azok a milliók, akiknek elégük van/volt ebből a NER-ből és képesek lesznek politikailag is megszervezni magukat. A mai pártok beletagolódna ebbe az újonnan alakuló, jobbra alulról/oldalról fejlődő elégedetlenségbe. A Fidesz ellensúlyként szabadjára engedi a Jobbikot, mert nem szeretne szemtől szembe konfrontálódni. Állandósuló utcai cirkuszokkal, lassanként megszokottá váló polgárháborús közhangulattal (Ukrajnásodás...).
 - Kétévnyi kormányzás után végképp világossá válik az új rend gazdasági, közigazgatási, külpolitikai folytathatatlansága, a Fideszben is felülkerekednek a kiegyezés-párti erők/csoportok. Elkezdődik egy hosszadalmas, tapogatózó, keresgélés, az elmaradt Nemzeti Kerekasztal irányába, hogyan lehetne korrigálni legalább utólag az eredeti, negyedszázaddal ezelőtti hiányosságokat. A szélesedő szakmai/társadalmi/politikai részvétellel kiizzadt, nyilvánosan is vállalt útkeresés végén 2017-18-ra kialakulhatna a konszenzusos folytatás valamennyi forgatókönyvének tartalma. A végén a megállapodást népszavazással lehetne megerősíteni.

Ez csak öt változat, akár egymásba is folyhatnának, pedig csak egy hete hallgatom, olvasom a különböző elemzők, tépelődők, gondolkodók előrejelzéseit.

Nem igaz, hogy nincs kiút. Az sem, hogy csak **egy** lenne. Tessék, lehet választani.

Választani??? Ja!? Éppen most választottunk....

Választás-értékelő források /2014 április 7. után/:

Az eredményekről:

<http://hvg.hu/valasztas>

<http://valasztas2014.hir24.hu/eredmenyek/>

<http://index.hu/belfold/2014/04/07/valasztas2014legfontosabb/>

<http://www.origo.hu/valasztas2014/20140407-a-2014-es-parlamenti-valasztasok-legfontosabb-tanulsaga.html>

http://hvg.hu/itthon/20140407_Igy_nyerhetett_valasztast_a_600_ezer_embe

http://mandiner.hu/cikk/20140407_orban_viktor_gyozelmi_beszede

<http://www.origo.hu/valasztas2014/20140407-terkep-az-egyeni-korzetek-masodik-helyezetteirol.html>

<http://index.hu/belfold/2014/valasztas/eredmenyek/>

<http://www.jobbik.hu/videoink/vona-az-egyik-szemunk-sir-masik-nevet>

első elemzések, vezércikkek:

<http://nol.hu/belfold/640-ezer-elvesztett-szavazat-utan-is-osszejon-a-ketharmad-1455119>

<http://nol.hu/belfold/lakner-az-egykori-tabor-nem-reparalhato-1455125>

<http://mno.hu/vezercikk/meg-negy-ev-1220044>

<http://nepszava.hu/cikk/1016415-ujratervezes>

<http://nol.hu/belfold/a-hibatlanul-osszeallt-rendszer-1455011>

<http://nol.hu/belfold/valasztas-eredmeny-1455041>

http://hvg.hu/itthon/20140407_valasztok_uzenete

http://mandiner.hu/cikk/20140407_igy_foglalkozik_a_magyar_valasztassal_a_vilagsajto

<http://gepnarancs.hu/2014/04/mi-lesz-itt/>

<http://gepnarancs.hu/2014/04/nullpont/>

http://orulunkvincent.blog.hu/2014/04/07/orban_14_valasztasi_vagy_hazugsag_rekord

http://orulunkvincent.blog.hu/2014/04/07/tulelokeszlet_valasztasok_utanra

http://vastagbor.blog.hu/2014/04/07/atuto_ereju_gyozelem

<http://valasztas2014.hir24.hu/valasztasi-hirek/2014/04/07/nem-a-fidesz-orban-gyozott/>

http://varanus.blog.hu/2014/04/07/2_millio_rezsiharcos_orszaga

http://atlatszo.blog.hu/2014/04/07/heti_mutyimondo_a_rabloelit_csak_-bajnokai

Átfogóbb elemzések:

http://torokgaborelemez.blog.hu/2014/04/07/508_miert_nyert_ennyire_a_fidesz

<https://www.facebook.com/zoltan.lakner.7/posts/10152327147263967>

Lakner Zoltán: A vég közepe. 168 óra. Ápr.10.

Wéber Attila: Tiéd az ország... Figyelő. Ápr.10.

Babus Endre: Betakarítás narancsországban .: HVG. Ápr. 12.

Bundula I : Belejtett. MagyarNarancs. Ápr. 10.

Bozóki-int. „...mint a vadnyugati filmekben...” ÉS. ápr.11.

Centrális erőtér. Heti válasz. Ápr. 10.

Tamás Ervin: Ti akartátok!. NSz. Ápr 12.

Baloldalról:

http://index.hu/video/2014/04/07/kormalyvaltok_bukas/

http://index.hu/belfold/2014/04/07/mi_lesz_most_a_baloldallal_mi_lesz_az_osszefogassal/

<http://www.origo.hu/valasztas2014/20140407-mesterhazy-attila-biztosan-marad-az-mszp-elen-a-valasztasi-kudarc-utan.html>

<http://nol.hu/belfold/kreko-hiba-volt-a-baloldali-osszefogas-1455187>

Kilátásokról:

<http://nol.hu/kulfold/a-fidesz-a-melybe-ranthatja-magaval-magyarorszagot-1454659>

http://www.portfolio.hu/gazdasag/milyen_lesz_az_orban-korszak.197526.html?utm_source=hirkereso_es_kapu&utm_medium=portfolio_linkek&utm_campaign=hiraggregator

Figyelő, ápr. 10. „Választás 2014”- 6- 32. o. kilenc cikk a következményekről

